

О Б Р А З Л О Ж Е Њ Е

I. УСТАВНИ ОСНОВ ЗА ДОНОШЕЊЕ ЗАКОНА

Уставни основ за доношење овог закона садржан је у одредби члана 97. став 1. тачка 7) Устава Републике Србије, на основу које Република Србија уређује и обезбеђује својинске и облигационе односе и заштиту свих облика својине.

II. РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ ЗАКОНА

Важећи Закон о ауторском и сродним правима („Службени гласник РС” бр. 104/09, 99/11, 119/12, 29/16 - одлука УС и 66/19) је солидна законодавна творевина са квалитетним решењима, логички и систематски чврстом структуром, успелом терминолошком основом. Важећи Закон до сада је више пута мењан и допуњаван (последњи пут у марту 2019. године) и то првенствено због усклађивања националног прописа са прописима Европске уније. Европска унија уређује правну област ауторског и сродних права веома детаљно, кроз велики број директива, којима често уноси и потпуно нова решења, прописује нова права и реформише до сада уређен ауторско-правни систем.

Разлог за доношење новог Закона јесте потреба да се домаћи пропис усклади са прописима Европске уније и то са Директивом ЕУ 2012/28 о одређеним дозвољеним коришћењима ауторских дела чији аутор није познат и Директиве ЕУ 2014/26 о колективном остваривању ауторског и сродних права и о уступању интернетских права на музичким делима за више државних територија на унутрашњем тржишту. Реч је о две директиве чија имплементација захтева велики број нових нормативних решења и интервенција у више од половине чланова важећег Закона. Стога је одлучено да се приступи изради новог Закона о ауторском и сродним правима.

Овај Закон о ауторском и сродним правима има за циљ успостављање ефикаснијег система правне заштите аутора и носилаца ауторског и сродних права и права.

Још један од разлога за доношење овог прописа је и потреба да се домаћим прописом уреди поступак омогућавања приступа објављеним делима од стране лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале. Наиме, Законом о потврђивању Маракешког уговора за омогућавање приступа објављеним делима од стране лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 1/20, у даљем тексту: Маракешки уговор) Република Србија се обавезала да ће путем ограничења ауторског права омогућити умножавање, стављање у промет и давање на послугу примерака ауторских дела у форматима који су прилагођени слепим и слабовидим лицима, као и прекограничну размену таквих примерака.

Предложеним изменама важећег закона на неколико места прописана су нова ограничења ауторског и сродних права, како би се национални пропис ускладио са горе наведеним директивама и међународним уговором.

Изменама важећег Закона нарочита пажња посвећена је делу Закона који уређује питања колективног остављања ауторског и сродних права и то на начин како то уређује Директива ЕУ 2014/26. Приписан је низ нових одредби које ће осигурати транспарентнији рад организација за колективно остваривање права, а додате су и одредбе које су до сада биле уређене једино општим актима организације (на пример гласачко право чланова организације, предствљање чланова у скупштини организације и др.). Такође, новину представља и то што сада Закон јасно прописује и одређена обавезна права носилаца права према организацији, као на пример право на слободан избор организације, право аутора, односно носиоца права, да некомерцијално искоришћава своја ауторска дела, односно,

предмете сродних права и др. Затим, Закон прецизно утврђује које све обавезе организација има према носиоцима права, а које према корисницима што ће рад организација за колективно оставривање права учинити ефикаснијим али и транспарентнијим како према члановима тако и према корисницима.

Даље, Закон врло детаљано и прецизно прописује поступак надзора над радом организација који се води пред надлежним државним органом (Заводом за интелектуалну својину). До сада то није био случај већ је поступак вођен сходном применом одредби Закона о општем управном поступку.

Затим је детаљније уређен садржај извештаја који организације достављају Заводу за интелектуалну својину, као надзорном органу. Такви извештаји ће значајно допринети транспарентности рада организација и омогућити надлежном органу да врши квалитетан и ефикасан надзор. Закон детаљније уређује и питање одређивања тарифа накнада. И ово питање је од великог значаја за постављање ефикасног и делотворног система колективног остваривања ауторског и сродних права. Питање тарифа је свакако најосетљивије питање када је реч о комуникацији између организација и корисника. Нека нерешена питања која се односе на одређивање тарифа сада су прецизније решена.

Посебна пажња посвећена је одредбама које уређују питање уступања интернетских права на музичким делима за више државних територија. По угледу на Директиву ЕУ 2014/26 прописан је скуп посебних правила којим су утврђени услови под којима организације за колективно оставривање ауторског и сродних права могу да издају дозволе пружаоцима интернетских услуга, а који услови одговарају посебности интернетског окружења и чињеници да се дозволе за коришћење издају за више државних територија.

III. ОБЈАШЊЕЊЕ ОСНОВНИХ ПРАВНИХ ИНСТИТУТА И ПОЈЕДИНАЧНИХ РЕШЕЊА

Члан 1. (Предмет Закона) Закон о ауторском и сродним правима (у даљем тексту: Закон) изузетно је комплексан Закон ако се узме у обзир разноврсност друштвених односа које уређује. У најширем смислу, то је пропис који уређује друштвене односе који настају поводом стварања и искоришћавања ауторских дела и предмета сродних права, као и друштвене односе који настају поводом стварања и искоришћавања база података. Пре свега, овај Закон уређује питање која права припадају ауторима и носиоцима сродних права у Републици Србији. У носиоце сродних права спадају: интерпретатори, произвођачи фонограма, произвођачи видеограма, произвођачи емисија и издавачи слободног дела. Поред тога, овај закон утврђује која права имају произвођачи база података. Према ранијем пропису, права произвођача базе података биле су сврстане у сродна права, али то је овим прописом промењено па се сада право произвођача на базу података схвата као посебно *sui generis* право. Поред тога што Закон уређује која права имају набројана лица, он такође уређује и питање како та лица остварују набројана права пред државним органима наше земље, те како остварују њихову судску заштиту.

Члан 2. (Ауторско дело) Централни правни појам ауторског права је ауторско дело. Закон о ауторском и сродним правима га дефинише на следећи начин: „Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања, као и допуштеност јавног саопштавања његове садржине.”

Примери ауторских дела била би књижевна дела, музичка, драмска, филмска и друга слична дела. Да би одређено дело било ауторско дело, неопходно је да испуњава одређене услове.

Да би неко дело било ауторско, оно мора да буде дело човека. Физичко лице је човек и само човек је способан за духовно стваралаштво. Све друго што није производ људског духа, ма како да је лепо или пријатно људским чулима, није ауторско дело у смислу

ауторског права. На пример, птичија песма не може да буде ауторско дело јер није творевина човека. Онај који на магнетофон сними птичију песму, жубор воде, хук ветра и тако даље, не може такав снимак да назове својим ауторским делом јер споменути звуци нису резултат његовог креативног рада, његовог стваралаштва. Он је само технички забележио оно што је природа створила.

Форма ауторског дела је облик кроз који се испољава садржај неког ауторског дела и који на тај начин постаје доступан људским чулима. На пример, књижевно дело може да има више појавних форми, односно, може да се спозна на више начина. Чулом слуха, слушајући рецитацију неке песме на приредби, ми спознајемо њен садржај. Ту је реч о аудитивној форми ауторског дела. Иста та песма може да буде забележена (записана) на папиру, па се ту ради о штампаној форми. Могуће је да буде забележена и на оптичком диску, па је ту реч о дигиталној форми, и тако даље. Укратко, да би ауторско дело уживало заштиту по Закону о ауторском и сродним правима, неопходно је да изађе из ауторове духовне сфере и добије одговарајући изражајни облик, такав да га и други људи могу спознати.

Ауторско дело мора да буде оригинално да би уживало заштиту. Закон не даје дефиницију оригиналности ауторског дела. Дефинисање тог појма препуштено је судској пракси. У најширем смислу, оригиналност значи да је једно лице стварало самостално, да није копирао туђи рад, и да је при том показало макар мали степен креативности. Оригиналност ауторског дела се увек посматра кроз однос аутор-ауторско дело.

Оригиналност ауторског дела односи се на оригиналност његовог израза, а не на оригиналност саме мисли. На пример, у књизи „Стилске вежбе”, Рејмон Кено је написао више прича које описују потпуно исти догађај, али различитим стилским изразима. Свака од тих прича је оригинално ауторско дело, без обзира што све имају потпуно исти сиже. Њихова оригиналност састоји се у оригиналности реченица које изражавају одређену мисао. Мисао по себи, не мора да буде ни нова ни оригинална, али начин на који неку мисао износи, мора да буде препознатљив, нов и оригиналан. Примера ради, Андрић је у роману „Госпођица” описао женски тврдичлук. Свако може да о истој теми напише своју причу или свој роман, али да би његова прича или његов роман били оригинални, он то мора да чини својим реченицама. Ако би преписао Андрићеве реченице и пасусе, не би био оригиналан и чинио би дело плагијата. При том, није дозвољено преписати нити једну једину реченицу из туђег дела, ако је та реченица оригинална.

Члан 3. (Незавршено ауторско дело) Закон не прави разлику између завршених и незавршених ауторских дела већ им пружа једнаку правну заштиту под условом да су оригинална. Незавршени романи попут Кафкиног „Замка”, Андрићевог „Омер Паше Латаса”, Неточка Незванова” од Достојевског, „Незавршена симфонија” Франца Шуберта итд, уживају потпуно исту заштиту као и свако друго дело које је завршено.

Члан 4. (Ауторско дело прераде) Ауторско дело прераде је дело у коме су препознатљиви карактеристични елементи изворног (прерађеног) дела. Дело прераде настаје на темељу другог ауторског дела, садржи његове препознатљиве елементе, али се од њега у извесној мери и удаљава тако што аутор на постојећу „конструкцију” додаје и своју грађу, даје свој стваралачки допринос. У Бернској конвенцији, у члану 2, говори се о „изведеним” делима (derivative works), што говори о природи ових ауторских дела. Аутор изведеног дела, као што му и сам назив говори, *изводи* своје дело из неког другог ауторског дела, оно настаје по узору на то дело и у себи чува његове препознатљиве елементе. Да би дело прераде уживало заштиту, оно мора, као и свако друго дело, да испуни основни услов за заштиту: да буде оригинално. Дакле, аутор изведеног дела, мора да да креативан допринос и да створи ново дело које је оригинално, да би уживао заштиту у односу на то дело. Оригиналност ауторских дела прераде односи се на креативне елементе које аутор додаје постојећем ауторском делу неког другог лица.

Најчешћи примери ауторских дела прераде су: филмско дело снимљено на основу неког књижевног или драмског дела; превод неког књижевног, научног или другог сличног дела; вајарско дело настало по узору на неко ликовно дело или фотографију; цртеж заснован на фотографији; музички аранжмани; нова верзија компјутерског програма; и тако даље. Најчешће, ауторска дела прераде настају тако што се дело одређене врсте, прерађује тако да постаје дело друге врсте (на пример, филмска адаптација неког књижевног дела), али не мора увек да буде тако. Преводи су пример ауторских дела прераде где и оригинално ауторско дело и његов превод, јасно, припадају истој врсти ауторских дела – писаним делима.

Чињеница да аутор дела прераде ужива одређена имовинска и морална права на свом делу, ни на који начин не ограничава права аутора оригиналног дела. Примера ради, ако је неко написао аранжман за неку музичку композицију, аранжер има право да дозволи или забрани јавно саопштавање композиције са аранжманом, њено јавно извођење, емитовање, реемитовање и тако даље. Међутим, аутор оригиналне композиције потпуно несметано може да настави да располаже својим правима у односу на дело које је створио, а које је неком другом лицу послужило као предложак или инспирација за стварање изведеног ауторског дела.

Члан 5. (Збирка као ауторско дело) Збирка је посебна врста ауторског дела чија се оригиналност састоји у избору и распореду њених саставних делова.

У случају збирки Закон одступа од идеје да се ауторским правом не могу штитити принципи и правила која су садржана у ауторском делу јер збирка није ништа друго до то: избор и распоред саставних делова неке веће целине. Из тог разлога, оригиналност збирке је суштински „нелитерарна”. Она се не односи на израз који је отелотворен у речима, нотама, сликама, фотографијама итд, већ на одабир и распоред одређених елемената од којих је направљена једна нова целина. У прилог оваквом закључку иде и чињеница да се ауторско право на збирци не односи на њене саставне делове. Енциклопедија се састоји од већег броја чланака, фотографија, илустрација, а ако је реч о мултимедијалној енциклопедији, онда и од аудио и видео клипова. На сваком од тих саставних делова њихови аутори задржавају своје ауторско право, док на енциклопедији, као целини, право има најчешће издавач. Оригиналност те енциклопедије не чине њени саставни делови. Они представљају одвојене ауторске доприносе на којима постоји засебно ауторско право. Ево шта је о томе рекао Врховни савезни суд, у једној пресуди из 1960. године, која је у потпуности рефлектује и савремени концепт оригиналности збирке:

„Одлика збирке као самосталне духовне творевине показује се у избору, распореду и начину излагања грађе. Са те стране посматрано, збирка је исто што и ауторско дело у ужем смислу. Међутим, састављањем збирке не мења се ништа што се тиче својстава ауторског дела и постојања ауторског права у погледу грађе која улази у састав збирке. Грађа не постаје ауторско дело творца збирке ако пре тога и независно није његово ауторско дело”.

Носилац ауторског права на збирку, на пример издавач неке енциклопедије, ни на који начин не ограничава права аутора саставних делова те збирке (енциклопедије). Они могу својим ауторским делима потпуно слободно да располажу.

Члан 6. (Колективно ауторско дело) Колективно ауторско дело увек настаје спајањем наручених ауторских дела (ауторских прилога), већег броја аутора у једну целину. По својој структури колективно дело има природу спојеног дела али се на њега не примењује режим спојених дела због тога што би то било немогуће због великог броја ауторских дела која се спајају, као и због чињенице да цео посао око настанка тог колективног дела координира и организује наручилац, односно организатор израде колективног дела. Пример за колективно дело су речници, антологије, рачунарски програми, и слично. Даљи правни режим за колективна дела уређен је одредбама члана 118.

Закона (аутори прилога у колективном делу уступају своја искључива имовинска права организатору израде колективног дела који има право да дело објави, да га искоришћава под својим именом али уз обавезу да на сваком примерку који стави у промет обавезно наведе ауторе чије прилоге то колективно дело садржи).

Члан 7. (База података као ауторско дело) База података је овим Законом заштићена на два начина: као ауторско дело и као предмет посебног права – права произвођача на базу података. Овај члан штити базу података као ауторско дело.

Основни услов заштите исти је као и у случају збирки: потребно је да избор и распоред њене садржине буде оригиналан. На пример, телефонски именик је пример базе података, али та база података није ауторско дело. Начин организовања имена у бази података претплатника неког кабловског оператора (по првом слову презимена претплатника) свакако није оригиналан начин организовања садржине базе података те из тог разлога таква база не може да се сматра за ауторско дело, иако, неспорно, јесте база података. С друге стране, оригиналан начин организовања података до којих се дошло кроз одређено истраживање, може да буде ауторско дело. Услов је јасан: *начин* организовања грађе мора да буде оригиналан, а не уобичајен или производ нужности.

Члан 8. (Творевине које не уживају заштиту ауторским правом)

Ауторско право не штити идеје, концепте, поступке, радне методе, математичке операције, принципе и открића.

Идеја није заштићена ауторским правом, а разлог зашто је то тако садржан је у карактеру ауторског права. Ауторско право је правни монопол. Ако би се ауторско право протезало, тачније, ако би се монопол успостављао и на идејама на којима уметници и научници стварају своја дела, то би представљало брану културног и научног развоја. Свако може да пише роман о несрећном браку. Нико, међутим, не сме да преписује Толстојеве речи и реченице из Кројцерове сонате када пише о несрећном браку.

Врховни суд Србије: „Идеја за ауторско дело из области књижевног стваралаштва и издавачке делатности само за себе, а у смислу одредби Закона о ауторском праву, не може се сматрати духовном творевином у области књижевности да би као таква представљала ауторско дело из области књижевности, па логично давалац такве идеје не може имати права која по закону припадају ствараоцу ауторског дела”.

Ауторско право не штити начела, принципе, радне методе, упутства, чињенице, податке и тако даље, која су садржана у ауторском делу. Ако неко напише књигу и у тој књизи опише правила како да се чувају и конзервирају књиге, он ће имати ауторско право на књизи, ако је оригинална. Али правила садржана у књизи, принципи чувања и конзервирања књига, неће бити заштићени ауторским правом, ауторско право такву заштиту не пружа аутору. Такво законско решење такође је само импликација чињенице да се оригиналност ауторског дела односи на његов израз, а не на мисао као психолошку категорију. Други разлог је тај што би успостављање монопола на начелима, принципима и упутствима који су садржани у ауторском делу представљало кочницу научног и културног развоја.

Одређена дела, из практичних разлога, попут закона, службених материјала, појединачних судских одлука или одлука других државних органа, не сматрају се за ауторска дела. Набројани текстови могу, суштински, да буду оригинални, али је друштвено неприхватљиво и неопортуно давати им карактер ауторског дела, јер би то створило проблеме у пракси и отежало несметано спровођење бројних судских и административних поступака.

Новина у Закону је та да се за ауторско дело не сматрају дела народног фолклора.

Члан 9. (Појам објављивања ауторског дела) Објављивање ауторског дела (или предмета сродног права), представља важну правну чињеницу у ауторском праву. Право на објављивање ауторског дела је у искључивој власти аутора или лица које је он овластио.

Стога, важно је знати шта се под тим чином објављивања ауторског дела тачно подразумева. Овај члан уређује то питање.

Објавити ауторско дело, у најкраћем, значи учинити га доступним јавности. Јавност је група појединаца која није међусобно повезана неким посебним, родбинским или другим личним везама. За појам јавности пресудан је квалитет односа између аутора с једне, и оних којима се дело саопштава, с друге стране. Примера ради, ако би аутор отпевао своју песму члановима своје породице, макар колико да их има, објављивање дела неће постојати у контексту ауторског права. С друге стране, ако би аутор ту исту песму отпевао неколицини непознатих људи, на неком јавном месту, објављивање дела би постојало.

Појам објављивања се у правном смислу везује за вољу аутора. Нема објаве дела ако дело није учињено доступним јавности вољом аутора. Ако би неко недозвољено објавио туђе ауторско дело, не би постојало објављивање ауторског дела у смислу Закона. Реч је о правној фикцији: дело јесте учињено доступним јавности, али није, у смислу Закона, објављено, јер није постојао пристанак аутора. У том случају, аутору припада право на накнаду штете.

Да би објављивање дела постојало као правна чињеница, довољно је да буде објављено било где у свету, на било који начин.

„Објављивање композиције без сагласности аутора и без потребне ауторизације и без означавања тужиоца, као аутора означених употребљених композиција, вређа се ауторско право композитора, због чега композитору припада право на заштиту његових неимовинских, моралних интереса”. (Одлука Врховног суда Србије).

Овај члан уређује и питање *издавања* дела, као посебне врсте објављивања дела. И овде су пресудне две чињенице: издавање дела увек мора да се одиграва вољом аутора, односно лица које је он овластио и то се мора чинити тако да се задовоље потребе јавности. Задовољавање потреба јавности у погледу спознаје садржине дела, Закон доводи у везу са бројем примерака дела који се штампа и ставља у промет. Примера ради, ако би се одређена песма снимала на телесни носач само да би се дала на слушање радио водитељима у неколико радио станица, да би они одлучили треба ли је емитовати на радију или не, то се не би сматрало за стављање у промет. Али пуштање у продају носача звука, тако да јавност може то да купи, сматрало би се за издавање дела.

Члан 10. (Настанак ауторског права) За настанак ауторског права није потребно испуњавање било каквих формалности. Ауторско право настаје оног тренутка када аутор створи своје дело. Чин стварања дела је правна чињеница за чији настанак се везује настанак низа моралних и имовинских права која аутор ужива на предмету заштите: ауторском делу.

Члан 11. (Појам аутора) Аутор је физичко лице које је створило дело. Физичко лице је човек и само човек је способан за духовно стваралаштво. Све друго што није производ људског духа, ма како да је лепо или пријатно људским чулима, није ауторско дело у смислу ауторског права. На пример, птичија песма не може да буде ауторско дело јер није творевина човека. Онај који на магнетофон сними птичију песму, жубор воде, хук ветра и тако даље, не може такав снимак да назове својим ауторским делом јер споменути звуци нису резултат његовог креативног рада, његовог стваралаштва. Он је само технички забележио оно што је природа створила. Аутор је дакле лице које је својим креативним радом створило одређено дело које има карактер оригиналности и које је изражено у одређеној форми. Ево како је то образложено у једној судској одлуци.

„Као начелно правило, аутор је страна која заправо ствара дело, што значи, особа која претвара мисао у забележени, опипљиви израз подобан да буде заштићен ауторским правом”.

Закон садржи обориву претпоставку о ауторству на делу и каже: „аутором се сматра лице чије су име, псеудоним или знак назначени на примерцима дела или наведени приликом објављивања дела, док се не докаже друкчије”. У случају заплене нелегално

умножених ауторских дела – књига, дискова и тако даље - државни органи власти не морају да траже доказе о ауторству на тим делима, све донде док су на примерцима тих дела наведена имена њихових аутора. Они ће претпостављати да се ради о ауторским делима чији су аутори лица чија су имена наведена на примерцима тих дела и са том чињеницом евентуално ући у кривични или грађански поступак. С друге стране, аутор дела не мора пред судом да доказује да је аутор, примера ради, неке књиге, ако је његово име наведено на примерку те књиге.

Члан 12. (Коаутор) Коаутор је лице које је заједничким радом са другим лицем створило ауторско дело. Допринос коаутора у стварању ауторског дела мора да буде креативан, односно, оригиналан. Технички допринос, или било који други допринос у стварању ауторског дела који нема креативан, стваралачки карактер и најважније-оригиналан карактер - не доводи до стварања коауторства на одређеном делу.

„Погрешно је правно становиште Окружног суда да редакција превода неког дела представља ауторско дело. Редакција превода не представља духовну творевину у смислу Закона о ауторском и сродним правима. Напротив, само је превод ауторског дела у смислу члана 5. став 5. Закона заштићен као изворно дело, а не редакција тог превода. (....).” (Пресуда Врховног суда Србије. гж. 3218/7 13.5.1974. године).

Коауторска дела одликује недељивост. На пример, заједнички рад композитора на одређеном музичком делу, где једно лице компоује главну мелодију, а друго лице пише аранжмане. Такво дело је коауторског карактера јер се појединачни доприноси аутора не могу раздвојено искоришћавати. Слично је и са стриповима, на пример, где један цртач црта ликове, други пејзаже, трећи пише сценарио, четврти дијалоге итд.

Члан 13. (Коаутори аудиовизуелног дела и аутори доприноса аудиовизуелном делу) Аудиовизуелна дела спадају у категорију најкомплекснијих ауторских дела јер на њиховом стварању ради много различитих стваралаца. Само нека од тих лица имају статус *коаутора*. Разлог за то лежи у потреби да се однос између филмског продуцента и творца филмског дела поједностави и учини што ефикаснијим. Не би било практично када би свако лице које даје ауторски допринос имало статус коаутора филмског дела јер би онда од више десетина или чак стотина лица зависила економска експлоатација филмског дела. Из тог разлога, коауторима филмског дела, са којима продуцент аудиовизуелног дела мора да сачини уговор да би стекао имовинска права експлоатације аудиовизуелног дела, према Закону се сматрају: писац сценарија, режисер и главни сниматељ. Ако се ради о аудиовизуелном делу у којем је музика битан елемент, онда је и композитор музике коаутор, а ако се ради о анимираном филму, онда је и главни аниматор такође коаутор.

Закон такође признаје, да би се отклонила свака сумња, да су и друга лица аутори који дају допринос у стварању комплексног филмског дела, али се не сматрају коауторима филмског дела. Ту су већ споменути композитор филмске музике или аниматор, али и сценограф, костимограф, итд. Сви они имају статус давалаца ауторских доприноса у стварању аудиовизуелног дела.

Члан 14. (Аутори спојених дела) Спојена дела су она која су настала у самосталном стваралачком процесу, а онда вољом аутора спојена у заједничку целину ради заједничког искоришћавања. За разлику од коауторских дела, спојена дела карактерише то што се могу потпуно одвојено искоришћавати. На пример, илустрована књига: илустрације и текст су ауторска дела која су спојена у једну целину, или музика и текст, музика и кореографија и др.

Члан 15. (Непознати аутор) Основ за ову одредбу је члан 15. став 3. Бернске конвенције, а њен смисао је да аутор који жели да задржи своју анонимност може и поред тога да остварује своје ауторско право. То је могуће укључивањем издавача, односно лица које је дело објавило, као *ex lege* вршиоца ауторског права на делу. Циљ ове одредбе није заштита издавача већ заштита анонимности аутора. А однос између аутора и издавача или

лица које је дело објавило мора да се уреди правним послом на основу којег је дело легално издато, односно објављено. Издавачу или лицу које је дело објавило је стога идентитет аутора познат али га држи у тајности.

Члан 16. (Право на признање ауторства) Основно морално право које Закон признаје аутору је право на признање ауторства. Другим речима, то је право аутора да га сва трећа лица признају као творца дела. Повреда тог права постојала би у случају плагијата, на пример када би неко под својим именом објавио туђе ауторско дело. Али исто тако, повреда овог права би постојала и када би неко јавно изрекао да одређено лице није аутор дела за које се издаје да јесте. Тврдити у медијима, примера ради, да неко није аутор дела за које се представља да јесте, значи чинити повреду права на признање ауторства.

Члан 17. (Право на назначење имена) Иако на први поглед веома слично *праву на признање ауторства*, право на назначење имена је посебно моралноправно овлашћење и суштински је само један дериват основног и далеко најважнијег моралног права аутора – права на признање ауторства. Право на назначење имена своди се на право аутора да захтева да његово име, псеудоним, надимак итд, буду наведени на сваком примерку дела или приликом сваког јавног саопштавања дела. За разлику од права на признање ауторства којег аутор никако не може да се одрекне нити да га пренесе на неко друго лице, право на назначење имена аутор не мора да врши и може да тражи од издавача, на пример, да његов идентитет држи у тајности, то јест да не обележава одређено дело његовим именом. Такође, ово морално право аутора трпи и извесна ограничења. Ако би се у датој ситуацији показало да је назначење имена аутора на примерцима дела нецелисходно, технички тешко изводљиво или чак немогуће, онда аутор не би могао да захтева да се његово име назначи. Строго гледано, сваки пут када се неко ауторско дело јавно саопшти, аутор би имао право да се његово име саопшти у контексту саопштавања његовог дела, али се то у пракси не дешава. На пример, приликом емитовања песама на радију, свакако, аутори не могу очекивати од радио водитеља да у сваком конкретном случају саопштава имена аутора дате песме или музичке композиције. Аутор се изузетно и то само у појединачним случајевима, може одрећи вршења овог права.

Члан 18. (Право на објављивање дела) Аутор има искључиво право да одлучи да ли ће, када, на који начин и у којој форми његово дело бити објављено. Објавити ауторско дело, значи учинити га доступним јавности. Јавност је група појединаца која није повезана неким посебним, родбинским или другим личним везама. За појам јавности пресудан је квалитет односа између аутора с једне и оних којима се дело саопштава с друге стране. Примера ради, ако би аутор отпевао своју песму члановима своје породице, макар колико да их има, објављивање дела неће постојати у контексту ауторског права. С друге стране, ако би аутор ту исту песму отпевао неколицини непознатих људи, на неком јавном месту, објављивање дела би постојало. Такође, појам објављивања се у правном смислу везује за вољу аутора. Нема објаве дела ако дело није учињено доступним јавности вољом аутора. Ако би неко недозвољено објавио туђе ауторско дело, не би постојало објављивање ауторског дела у смислу Закона. Реч је о правној фикцији: дело јесте учињено доступним јавности, али није, у смислу Закона, објављено, јер није постојао пристанак аутора. У том случају, аутору припада право на накнаду штете.

„Објављивање композиције без сагласности аутора и без потребне ауторизације и без означавања тужиоца, као аутора означених употребљених композиција, вређа се ауторско право композитора, због чега композитору припада право на заштиту његових неимовинских, моралних интереса”. (Одлука Врховног суда Србије).

Члан 19. (Право на заштиту интегритета дела) Једно од моралних права која Закон о ауторском и сродним правима признаје ауторима јесте и право на заштиту интегритета ауторског дела. Под „интегритетом” ауторског дела подразумева се његова

целовитост, његово јединство. Нико не може да нарушава интегритет ауторског дела, а то значи: да било шта додаје или одузима ауторском делу, као ни да га уништи.

Члан 19. Закона уводи најширу могућу забрану нарушавања интегритета ауторског дела, кроз одредницу да „аутор има искључиво право да штити интегритет свог дела”, док се у тачкама 1-3. цитираног члана наводе само најчешћи примери нарушавања интегритета ауторског дела. Закон изричито не каже да аутор може да спречи уништавање свог дела, али нема разлога да се и то право не подведе под појам „заштите интегритета дела”. Сматрам да ако је спречавање измене ауторског дела пример заштите његовог интегритета, онда је то свакако и спречавање његовог потпуног уништења.

Право аутора да спречи повреду интегритета свог дела ограничено је на оне случајеве где се таква повреда одиграва у јавности. Ако неко аранжира туђу песму на свом рачунару, додаје одређене аранжмане или врши неке друге измене, и то чини у своја четири зида за своје лично задовољство, разуме се да ту нема повреде ауторског дела. Спорне ситуације настају и до повреде права долази онда када се дело, чији ја је целовитост нарушена, у таквом облику саопштава свету. Када је реч о уништењу ауторског дела и посебно уништењу ауторских дела из области ликовне уметности, оно ће бити посебно образложено у овом документу.

„Окружни суд је несумњиво утврдио да нова верзија Охридске легенде у кореографији Д.П. Представљају деформацију, сакаћење и мењање ауторског дела Стевана Христића. Ово грубо непоштовање композиторове замисли изражава се у појединим кореографским интервенцијама, које се могу сматрати прикривањем оригиналне драмске концепције композитора, затим у избацивању појединих делова партитуре и премештању неких делова партитуре из једног чина у други” (Пресуда Врховног суда Србије Гж. 5244/72).

Члан 20. (Право на супротстављање недостојном искоришћавању дела) Повреда ауторове части и угледа може да постоји не само када се дело искоришћава у измењеном или непотпуном облику, већ и ако се искоришћава у свом интегралном облику, али је контекст тог коришћења такав да доводи у питање ауторову част и углед. Овде треба подвући да повреда овог моралног права ретко када долази у обзир. Врло је тешко замислити да би аутор дао своју сагласност да се његово дело користи на посрпдан и увредљив начин. Често се као пример недостојног искоришћавања дела наводи употреба нечије музике за рекламирање неког баналног производа или у неком ласцивном филму. За сваку употребу, па и за ту, потребна је сагласност аутора, како је речено. Међутим, постоје ситуације када закон, у јавном интересу, ограничава ауторско право, када аутор нема могућност да се супротстави његовом искоришћавању, позивајући се на своја имовинска права. У таквим ситуацијама, могуће је применити ову одредбу, јер чак и када закон каже да се нечије ауторско дело може, због општег интереса, користити без дозволе аутора и без плаћања накнаде, то не значи да се то коришћење може одвијати на начин којим се вређају ауторова част и углед.

Члан 21. (Основна одредба о имовинским правима аутора) Право је аутора да економски искоришћава своје ауторско дело и да од лица које искоришћава његово дело тражи накнаду. Како ће се неко ауторско дело непосредно искоришћавати, зависи од његове природе. Различита имовинска права која закон признаје аутору односе се на различите облике економског искоришћавања ауторског дела.

Члан 22. (Право на умножавање дела) Право умножавања дела је искључиво право фиксирања дела на материјалном носачу (примерку дела) непосредно или посредно, привремено или трајно, делимично или у целини, било каквим средствима и на било какав начин.

Право је аутора да своје дело забележи на неком материјалном носачу (на пример да га напише на папиру или да га сними на оптички диск) и да онда тако фиксирано дело

умножава, односно, да прави његове телесне (физичке) или дигиталне копије. Појам умножавања дела је одређен најшире могуће: аутор може да спречи практично сваки могући облик умножавања свог дела, без обзира да ли се дело умножава трајно или привремено, без обзира на природу средства које се користи (штампач, рачунар, метални или дрвени калуп и тако даље). Дело се може умножавати нарочито у облику графичког умножавања, тродимензионалног умножавања, фотографисања, фотокопирања и умножавања другим поступцима којима се постиже исти учинак, звучног или визуелног снимања, изградњом, односно извођењем архитектонског објекта и похрањивањем дела у електронској форми.

Умножавање ауторског дела је предуслов за било коју економску експлоатацију ауторског дела и уткано је у саму суштину ауторског права. Ауторско право се на енглеском говорном подручју назива *copyright* што у дословном преводу значи – право копирање. Из те идеје - да се ауторско дело не може недозвољено умножавати, развила се временом посебна правна грана коју данас називамо ауторско право.

Неовлашћено умножавање ауторског дела представља повреду ауторског права.

„Тужиоцима чије је колор дијапозитиве тужени без закључења уговора и без објављивања њихових имена као аутора објавио на издатом календару, припада право на грађанско правну заштиту” (Одлука Врховног суда Србије Гж. 1601/82).

Ставом 5. предвиђено је да „аутор рачунарског програма има искључиво право да дозволи или забрани умножавање рачунарског програма који је настао као резултат прилагођавања, превођења, аранжирања или измене његовог рачунарског програма, без утицаја на права лица које је извршило такве измене.” Ово је специфичност у погледу права умножавања и односи се само на рачунарске програме. Аутор рачунарског програма има искључиво право да дозволи измене свог рачунарског програма, али и да дозволи или забрани умножавање рачунарског програма који је настао као резултат тих измена. Другим речима, аутор рачунарског програма има искључиво право да дозволи или забрани умножавање свог програма, као и сваког другог програма који је настао на темељу измена његовог програма.

Члан 23. (Право на стављање примерака дела у промет) Право на стављање примерака дела у промет је искључиво право аутора да у промет стави примерке оригинала или копије свог дела. Поред тога, стављање у промет подразумева још и: 1) нуђење примерака дела ради стављања у промет; 2) складиштење примерака дела ради стављања у промет; 3) увоз примерака дела.

Дистрибуирање дела увек подразумева пренос права својине на оригиналном примерку или на копијама примерака дела.

Овај члан уређује и такозвано исцрпљење ауторског права. Исцрпљење права интелектуалне својине настаје када примерак ауторског дела (вољом аутора или носиоца права), буде стављен у промет. Да не би дошло до сукоба права својине и права интелектуалне својине, претпоставља се да аутор не може да спречи законитог власника примерка дела, (на пример књиге), да ту књигу даље препрода. Ауторово право је на тај начин исцрпљено.

Члан 24. (Право на давање примерака дела у закуп) Још једно имовинско правно овлашћење које Закон признаје аутору је право давања примерака дела у закуп. Предмет закупа су како оригинални примерци (или примерак) или копије дела. Ако је закупопримац произвођач фонограма или произвођач видеограма, онда аутору припада право на правичну накнаду од издавања свог дела у закуп, које он не може да се одрекне. Уређење права закупа је детаљно прописано Директивом 2006/115/ЕЦ о праву закупа и послуге. Дефиниција права из овог члана у потпуности је у складу са одредбом члана 1. став 2. Директиве о закупу и послузи.

Члан 25. (Изузеци од права на давање примерака дела у закуп) Закон предвиђа и одређене изузетке од давања дела у закуп. Реч је ауторским делима којима је заједничко то

што имају утилитарни карактер, попут архитектонског дела и индустријског дизајна (дела примењених уметности). Право аутора на давање таквих дела у закуп, свакако би реметило неке уобичајене облике искоришћавања таквих дела. Тешко је замисливо да архитекта има право да издаје кућу у закуп, ако у тој кући живи њен власник.

Члан 26. и 27. (Право извођења и право представљања) Искључиво је право аутора да дозволи или забрани извођење или представљање свог ауторског дела. Извођење је јавно саопштавање такозваних несценских дела, као што је музика (концерти се изводе, на пример) а представљање је јавно саопштавање такозваних *сценских* дела као што је театар, на пример.

Члан 28. (Право на преношење извођења или представљања) Као посебан облик искоришћавања ауторског дела Закон предвиђа право на преношење извођења или представљања ауторског дела. Ако се дело, примера ради, изводи у некој концертној дворани, за публику која је остала изван дворане, може се обезбедити да извођење чује преко звучника који су постављени ван простора дворане. То је посебан облик искоришћавања дела за који је потребна дозвола аутора.

Члан 29. (Право на емитовање дела) Емитовањем се сматра саопштавање ауторског дела јавности преносом радијских или телевизијских програмских сигнала од емитера до пријемних уређаја путем мреже предајника (земаљско емитовање), кабловских дистрибутивних система (кабловско емитовање) или сателитских станица (сателитско емитовање). Као критеријум различитих врста емитовања узет је технички начин преноса програмских сигнала од емитера до пријемника. За потребе примене овог закона прецизирано је да се радиодифузно организацијом у смислу одредби закона, сматра субјект који врши радњу емитовања. Ради се о детаљу, али значајном за примену Закона о ауторском и сродним правима. Наиме, пропис који уређује електронске медије дефинише ко се све сматра пружаоцем медијске услуге, па се сходно одредбама члана 4. Закона о електронским медијима, пружаоцем медијске услуге сматра лице које врши емитовање радио и ТВ програма, али и лице које обезбеђује приступ аудио-визуелном садржају на захтев, лице које искључиво чини доступним аудио-визуелни садржај путем глобалне информатичке мреже (Web casting, live streaming и сл.), као и лице које реемитује програм. То је термин много шири од термина „радиодифузна организација”, и „емитер” који се користе у закону који уређује материју ауторског права. Термин „пружалац медијске услуге” обухвата разноврсне привредне субјекте који су на терену искоришћавања ауторског права заправо корисници различитих права аутора и носилаца сродних права, а не само права на емитовање. Зато је значајно прецизно одредити радњу емитовања, као и ко се сматра емитером, односно радиодифузно организацијом за потребе примене овог закона.

Члан 30. (Сателитско емитовање у Републици Србији) Овај члан уређује сателитско емитовање у Републици Србији.

Сателит је уређај који технички омогућава емитовање радијских и телевизијских сигнала на велике даљине. Телевизијски и програмски сигнали намењени су за пријем од стране јавности, при чему се, имајући у виду дефиницију сателита, разликује јавност у ширем смислу речи (која подразумева кориснике који имају техничке могућности за пријем радијских и телевизијских сигнала) и јавност која се односи на индивидуално одређене кориснике који су претплаћени за гледање или слушање одређеног програма. У овом другом случају, реч је о „затвореној комуникацији од тачке до тачке” у којој се емитер који сателитски емитује радијске или телевизијске програме обраћа тачно одређеним корисницима који су претплаћени на његову услугу. Сателитско емитовање у Републици Србији постоји ако су радијски или телевизијски програмски сигнали, ради пријема од стране јавности, у Републици Србији уведени у непрекинути комуникациони ланац који води према сателиту и од сателита према Земљи, под контролом и одговорношћу

организације за радиодифузију. Неколико услова мора да буде испуњено да би постојало сателитско емитовање. Најпре, радијски и телевизијски програмски сигнали који се емитују треба да буду намењени за пријем од стране јавности. Јавност је одређена у генералном смислу – то је телевизијска и радио публика. Примера ради, ако је реч о сигнаlima који се користе у неке друге сврхе, за комуникацију припадника Министарства унутрашњих послова, не би био испуњен услов јавности и не би постојало емитовање у смислу одредаба Закона о ауторском и сродним правима. Друго, треба да се ради о непрекинutom комуникационом ланцу који дефинише Директива о сателитском емитовању и кабловском реемитовању. Непрекинути ланац комуникације постоји ако сигнали крећу од одашиљача који се налази на земљи, путују кроз етар до сателита који кружи у орбити (сателит је уређај који служи за њихово појачавање), а затим их сателит шаље до пријемне антене која је такође на земљи. Следећи услов који мора да буде испуњен да би се радило о сателитском емитовању је да се све наведено одвија под контролом и одговорношћу одређене радиодифузне организације. Најзад, сателитско емитовање се одвија у Републици Србији ако су телевизијски и радио сигнали у Републици Србији уведени у непрекинути комуникациони ланац.

Постоје још два случаја када ће се сматрати да сателитско емитовање постоји у Републици Србији.

У првом случају акт увођења програмских сигнала у етар се одвија у земљи која не обезбеђује ниво заштите који обезбеђује Србија, али се трансмитер са кога се сигнали шаљу ка сателиту налази на територији Републике Србије. То је ситуација, примера ради, где се сателитско емитовање одвија под контролом и на основу одговорности радиодифузне организације која није под контролом Републике Србије, већ се налази у некој другој земљи која не обезбеђује овај ниво заштите који обезбеђује Република Србија, али се зато трансмитер са кога се сигнали шаљу према сателиту налази на територији Републике Србије.

У другом случају радиодифузна организација која је под контролом Републике Србије и која има седиште на територији Републике Србије наручује увођење програмских сигнала, док се трансмитер са ког се ти сигнали одашиљу према сателиту не налази на територији Републике Србије.

Члан 31. (Право на реемитовање и кабловско реемитовање дела) Реемитовање ауторског дела постоји када одређено лице истовремено, у целини и у неизмењеном облику, јавно саопштава ауторско дело које изворно емитује друга радиодифузна организација. Овако дефинисано реемитовање подразумева следеће: постоје два лица, од којих једно врши радњу емитовања, а друго преузима такву емисију, истовремено док се врши радња емитовања. Тако преузета емисија се онда у неизмењеном облику даље реемитује до корисника друге радиодифузне организације. На пример телевизија ВВС емитује програм, а телевизија РТС истовремено док ВВС емитује програм исти преузима и даље га реемитује до својих гледалаца.

Кабловско реемитовање се одвија путем кабловског дистрибутивног система или путем микроталасног система. Код овог типа реемитовања се као субјект реемитовања појављује кабловски оператор. И кабловско реемитовање такође подразумева истовремено, неизмењено и непрекинуто реемитовање иницијалне жичне, бежичне или сателитске емисије телевизијског или радио програма који је намењен за пријем од стране јавности.

У првом случају иницијалну емисију спроводи друга радиодифузна организација, а у другом случају иницијалну емисију преузима и до својих корисника преноси кабловски оператор. Ауторска права се у случају кабловског реемитовања остварују искључиво преко организација за колективно остваривање ауторског и сродних права.

Члан 32. (Право на чињење дела доступним јавности) Право чињења дела доступним јавности је искључиво право аутора да дозволи или забрани да се његово дело

стави на интернет или друге интерактивне медије. Ово право је први пут уведено WIPO Уговором о интерпретацијама и фонограмима и директна је последица развоја интернета и нових облика комуникације. У овом случају, корисници могу да приступе ауторском делу у време и са места које сами одаберу. Та интерактивност је вероватно најважније обележје овог имовинског права. У свим другим случајевима линеарног преноса информација, (у случају „класичног” радија или телевизије), слушалац, односно, гледалац не може да бира у које време ће конзумирати неки садржај, док у случају интерактивног медија као што је интернет, то постаје могуће. Стримовање (streaming) је пример чињења дела доступним јавности. Аутор постави своју песму на YouTube, а корисник бира место и време када ће је конзумирати. Није пресудно то да дело заиста и буде стримовано, већ је за вршење овог права пресудно то да постоји могућност да се то учини. Поставити дело на интернет, учинити га доступним јавности, тако да корисник може да бира место и време када ће уживати у делу, суштина је овог права.

Други став се бавио питањем исцрпљења права у дигиталном свету.

Исцрпљење права интелектуалне својине настаје када примерак ауторског дела вољом аутора или носиоца права, буде стављен у промет. Да не би дошло до сукоба права својине и права интелектуалне својине, претпоставља се да аутор не може да спречи законитог власника примерка дела, (на пример књиге), да ту књигу даље препрода. Ауторово право је на тај начин исцрпљено. У дигиталном свету, међутим, нема примерака дела каква постоје у реалном свету, нема физичких копија дела, већ само дигиталних. Пример за то су услуге даунлодовања дигиталне музике или дигиталних филмова. Лице које легално даунлодује музику или филмове са одређених сајтова, долази до својих копија које нису у физичком облику, већ дигиталном. Ако би се на такав случај применило правило о исцрпљивању права, такво лице би могло даље да препродаје дигиталне копије ауторских дела, што није добро решење јер би драматично угрозило интересе носилаца ауторског и сродних права.

Члан 33. (Право на прилагођавање, аранжирање и друге измене дела) Аутор има искључиво право да другоме дозволи или забрани прилагођавање, превођење, аранжирање и друге измене дела. Ако неко жели да преради туђе ауторско дело у било ком облику, он мора да има дозволу аутора за то. На који начин ће се искоришћавати дело прераде, какве ће користи од тога имати аутор изворног дела, све је то ствар уговора између аутора изворног дела и аутора дела прераде. Још једном напомињемо да заштита дела прераде ни у ком случају не ограничава права аутора изворног дела, те он може слободно да искоришћава своје дело, без обавеза према аутору прерађеног дела. С друге стране, аутор дела прераде не може своје дело да искоришћава без претходне сагласности аутора изворног дела.

Сваки облик прерађивања туђег ауторског дела, без дозволе аутора, повлачи за собом одговорност лица које то чини и обавезу накнаде штете. Ево како је то образложено у једној судској одлуци:

„Наиме, према одредбама члана 28. Закона о ауторском праву, ауторска имовинска права чине и права на искоришћавање ауторовог дела, које се [...] између осталог врши и прерађивањем његовог дјела. Такво искоришћавање дјела од стране друге особе може се вршити само по дозволи аутора [...]. Није одлучно то што тужени – како то тврди – није прије извршеног преиначења етикета знао тко је стварни аутор дјела, јер за грађанско правну заштиту ауторског права то није предувјет за заштиту. [...] С обзиром на то, правилно је првостепени суд примјенио наведено материјално право, кад је тужитељу досудио захтјевану накнаду штете, чија се висина по туженом не оспорава.”

Члан 34. (Право на јавно саопштавање дела које се емитује) Овде је реч о такозваном секундарном искоришћавању ауторског дела. Право секундарног коришћења

дела које се емитује је искључиво право да се дело које се емитује, односно реемитује, истовремено саопштава јавности путем звучника, екрана или сличног техничког уређаја.

Ако неки појединац, предузетник или правно лице, постави ТВ или радио пријемник ван своје приватне сфере, на пример у башти свог кафића, ресторана, фитнес клуба и тако даље, онда постоји овај облик искоришћавања ауторског дела - јавно саопштавање дела које се емитује. Прецизније, музика се преко радија или телевизије емитује, а власник угоститељског објекта ту исту музику, која се преко радија или ТВ-а емитује, јавно саопштава својим гостима тако што им омогућава да за време боравка у његовом ресторану, емитовани програм чују.

Под јавношћу се подразумева „већи број лица која нису повезана неким личним или родбинским везама.”

Када је реч о јавном саопштавању дела које се емитује, није неопходно да се ТВ или радио пријемник постави у јавну сферу, на јавно место, већ да се емитовање или реемитовање неког ауторског дела, интерпретације или фонограма, протеже изван нечије приватне сфере. На пример, јавно саопштавање дела које се емитује у неком угоститељском објекту постоји ако гости тог објекта могу да чују музику која долази са радија.

Такође, за постојање јавног места, није неопходно ни то да се ради о месту на којем се јавност окупља. Тај услов не подразумева нужно да у једном тренутку више лица, истовремено чује музику, интерпретације или фонограме, већ то да више лица, истовремено, или сукцесивно, има могућност да чује или види неко ауторско дело, односно чује неку интерпретацију или фонограм. На пример, у случају да се у неком ресторану, у једном тренутку нађу само један гост и келнер, испуњен је услов јавности, јер у току радне недеље, кроз тај ресторан може да прође више десетина људи, а они, сви заједно чине јавност.

Члан 35. (Право на јавно саопштавање дела са носача звука или слике) Све што је речено за претходни члан, важи и за овај. Само је медиј са којег се ауторска дела саопштавају другачији. У случају члана 34, реч је о делима која се емитују. У случају члана 35. реч је о делима која се репродукују са носача звука и слике, на пример са CD-а, винил плоче, касете, хард диска, итд.

Члан 36. (Право на приступ примерку дела) Овај члан уређује правни однос између аутора дела и власника примерка његовог дела. Најчешће је ту реч о делима ликовне уметности која нису више у поседу аутора, већ су у власништву галерије, или неког физичког лица. Право аутора се своди на његов приступ примерку дела искључиво ради његовог умножавања. То се може урадити само уз одређено ограничење: вршењем свог права аутор не сме у претераној мери да угрожава интересе власника дела. Примера ради, ако аутор може да обави копирање дела у стану власника (на пример, фотографисањем), он не може од њега да захтева да му преда физички примерак дела да би га копирао негде другде, посебно ако тако нешто отвара могућност од оштећења дела.

Члан 37. (Право слеђења) Реч је о праву аутора да под одређеним условима и у одређеном обиму учествује у цени оствареној препродајом његовог дела. Право слеђења је овим изменама регулисано много детаљније него што је то до сада био случај. Прецизније је прописана дефиниција права слеђења, прописани су јасни услови за примену овог права, одређено је шта се све сматра оригиналом дела ликовне уметности за потребе примене овог права, ко су солидарни дужници накнаде на име права слеђења, ко има обавезу обавештавања аутора о учињеној препродаји дела.

Смисао овог правног института, који је први пут уведен у Француској, 1920. године, почива на претпоставци да економски интерес аутора дела ликовне уметности није довољно обезбеђен тиме што аутор добија само новчану надокнаду за продају свог дела. Дела ликовне уметности, уметничке слике, скулптуре и тако даље, иако *ствари* у грађанско правном смислу речи, представљају пре свега ауторска дела чија економска вредност може

временом да порасте, на пример, ако им историја уметности „иде на руку” или ако ауторова уметничка репутација порасте. Тада лако може да настане значајан дисбаланс између цене по којој је аутор продао своје дело, и цене по којој је, примера ради, то исто дело неки галериста препродао. Још више од тога, аутори су неретко економски слабија страна од оних којима је трговина делима ликовне уметности професија, а понекад и принуђени околностима да своја дела продају по цени која је објективно испод њихове вредности. Све су то разлози зашто је *право слеђења* уведено у готово све правне системе савременог света и зашто га детаљно регулише и Директива ЕЗ о праву слеђења из 2001. године. Одредбе новог закона о *праву слеђења* усклађене су управо са одредбама Директиве ЕЗ о праву слеђења.

Право слеђења односи се само на ауторе дела ликовних уметности. Чланом 36. став 1. Закона је предвиђено да „ако је оригинал дела ликовне уметности после прве продаје од стране аутора поново продат, аутор има право да буде обавештен о продаји и новом власнику, као и да потражује накнаду у обиму који је прописан овим чланом.”

Имајући цитирану дефиницију у виду, *право слеђења* подразумева право аутора дела ликовне уметности да: 1) буде обавештен о препродаји свог дела и новом власнику, као и да 2) потражује накнаду од те препродаје у обиму који је прописан чланом 36. На овај начин, економска веза аутора и његовог дела не прекида се чином прве продаје оригиналног ликовног дела, већ траје и након тога, кроз правни институт *права слеђења*. Као што му и сам назив говори, имовинско право аутора дела ликовне уметности *следи* ауторско дело и активира се у случају његове препродаје.

Прецизно је предвиђено и шта се у смислу члана 36. Закона сматра за *оригинална дела ликовне уметности*. То су: слике, цртежи, колажи, графике, фотографије, таписерије, скулптуре, уметничка дела израђена у керамици, стаклу или другом материјалу и слична дела која је створио аутор својеручно. Поред тога, оригиналом дела ликовне уметности сматрају се и умножени примерци тог дела (репродукције), ако их је у ограниченом броју израдио сам аутор или лице које је он овластио. Такви примерци морају да буду на уобичајени начин нумерисани и потписани или на други начин обележени од стране аутора, како је новим законом предвиђено.

Право слеђења примењује се само ако препродају дела ликовних уметности обављају лица која се професионално баве трговином уметничким делима, а не ако се препродаја врши из приватних руку, у приватне руке. Овим чланом је прецизно прописано ко су обвезници *права слеђења*. *Право слеђења* примењује се на све радње препродаје оригиналног дела ликовне уметности у које су укључени као продавци, купци или посредници, лица које се професионално баве трговином уметничких дела. Ту спадају продајни салони, уметничке галерије, акционарске куће и тако даље. Њихова одговорност је солидарна.

Члан 38. и члан 39. (Забрана одрицања од права слеђења и забрана правног располагања правом слеђења, право забране излагања оригиналног примерка дела ликовне уметности)

Закон штити аутора као по правилу слабију економску страну у овом односу. Из тог разлога, аутор не може да се одрекне права слеђења нити може њиме да располаже. Након његове смрти, то право прелази не ауторове наследнике.

Члан 40. (Прече право аутора на прераду примерка дела архитектуре) Дело архитектуре је ауторско дело, а то значи да га морамо тумачити у складу са чланом 2. став 1. Закона о ауторском и сродним правима. Ауторско дело је духовна творевина која може да има више различитих, материјализованих и нематеријализованих форми. Књига је духовна творевина, а њена форма може да буде папирна, дигитална, усмена итд. Исто је и са делима архитектуре. Најчешће под тим мислимо на зграде, мостове, путеве итд, као примере материјализованих дела, али дело архитектуре може да буде и дводимензионално

(архитектонски планови и скице) или у форми модела. Аутор дела (архитекта као физичко лице) има корпус имовинских и моралних права у односу своје дело. Једно од тих права је и право на заштиту интегритета ауторског дела. Оно је уређено чланом 17. Закона о ауторском и сродним правима. Укратко, то право значи да нико не сме да мења ауторово дело без његове сагласности.

У неким случајевима, измена ауторског дела може да буде производ нужности. На пример, ако је потребно мењати дело архитектуре зато што то налажу разлози безбедности или други технички разлози. Тада право прави један баланс између две врсте интереса – интереса аутора који има право да штити интегритет свог дела и интереса власника грађевине који има право да живи у датој грађевини односно да је користи на други сврсисходан начин. У складу са чињеницом „да је зграда пре свега зграда, а тек онда ауторско дело”, законодавац је у члану 40. Закона предвидео да „аутор архитектонског дела не може да се противи изменама свог дела ако је потреба за изменама дела произашла из околности, као што су сигурносни или технички разлози”. На тај начин законодавац је одредио да је интерес очувања функционалности неког објекта претежан у односу на заштиту моралног права аутора да штити интегритет свог дела онда када се та два интереса нађу у колизији.

Закон у члану 40. став 1. каже да „ако власник *материјализованог примерка дела архитектуре* има намеру да врши одређене измене на *грађевини* обавезан је да прераду дела прво понуди аутору, ако је доступан”. Из овога произлазе два важна закључка: 1) ради се о материјализованом делу архитектуре, о грађевини; 2) преправке се врше *на* самој грађевини. То значи да измена архитектонских планова, макета итд. који се такође могу сматрати за дела архитектуре *не* потпадају под изузетак из члана 38. Закона. Такође, то значи да преправке свега онога што је део архитектонског решења, а није део грађевине, не потпадају под овај изузетак.

Треба имати у виду да су дела архитектуре пре свега утилитарна, да имају своју употребну вредност те да све оно што служи употребној вредности дела не може да буде заштићено као ауторско дело. Када је реч о оригиналности дела архитектуре, у најширем смислу, она се односи на две ствари: 1) изглед (дизајн) саме грађевине који мора да буде оригиналан; 2) распоред и организација стандардних просторија и других елемената који чине дело архитектуре који такође мора да буде оригиналан. Правно релевантно би могло да буде само мењање изгледа грађевине, или распореда њених просторија, под условом да су по себи оригинални. То је увек фактичко питање. Тек када се утврди да је одређена грађевина *јесте* оригинално дело – тек тада би било оправдано поставити и питање да ли је измена грађевина таква да се њоме нарушава интегритет ауторског дела. Ако грађевина није оригинална, онда никаква даља дискусија није потребна.

Питање које се у примени овог члана може поставити је и када су измене на грађевини оправдане, а када не? Ово питање вреди поставити тек ако се претходно утврди: 1) да је зграда оригинална; 2) да је промена начињена на самој згради (а не у њеној околини на пример, изградњом котларнице); 3) да је измењен онај део грађевине који је по оцени суда оригиналан. Ако су сви ти услови испуњени, онда се може поставити и питање – зашто су вршене измене? Ако су измене вршене зато што су то захтевали сигурносни и технички разлози, а то је апсолутно најчешћи случај, (али и фактичко питање), сагласност архитекте није потребна.

Члан 41. (Право на правичну накнаду од увоза и продаје техничких уређаја и празних носача звука, слике и текста) Део Закона који уређује питање права на правичну накнаду доживео је одређене измене у односу на претходна законска решења. Те измене се односе на питање структуре законског текста и терминологије. У погледу структуре, од једног дугачког члана (бивши члан 39. Закона) прописано је више чланова који на много прегледнији начин уређују ово комплексно правно питање – питање права на правичну

накнаду. Поред тога, уместо досадашњег термина „посебна накнада”, усвојен је термин „правична накнада” који је далеко примеренији суштини правног института који означава, а и у складу је са англосаксонским појмом „fair remuneration”.

Члан 41. Закона даје дефиницију правичне накнаде и садржи њен *ratio legis*, разлог њеног прописивања. Чланом 41. Закона прописано је право аутора на *правичну накнаду* при чему се то право у новом закону суштински везује за ограничење ауторског права из члана 56. Закона. Аутори имају право на правичну накнаду зато што је физичким лицима признато право да за своје личне, некомерцијалне потребе, умножавају примерке туђег ауторског дела, без питања аутора и без плаћања ауторске накнаде. Чланом 56. став 1. Закона прописано је да физичко лице може да умножава примерке туђег ауторског дела без одобрења аутора и без плаћања ауторске накнаде, под условом да то чини за своје личне, некомерцијалне потребе. На пример, ако неко на хард диск свог DVD рекордера сними филм са телевизије да би га погледао сутрадан, или да би имао своју сопствену копију у личној филмској колекцији, онда би се такво умножавање могло окарактерисати као *некомерцијално умножавање за личне потребе физичког лица*. Јасно је, међутим, да у том случају аутор и издавач трпе штету, јер онај који је „нарезао” филм на празан оптички диск, највероватније неће тај филм купити у легалној продаји, од чега би и аутор и издавач имали неку корист. Фактички је немогуће контролисати где се то у нашој земљи, у ком тренутку и у ком обиму копирају туђа ауторска дела на некомерцијалној основи, па је управо из тог разлога осмишљен систем *посебне накнаде* који регулише члан 41. Закона. Тај систем предвиђа да „аутори дела за која се, с обзиром на њихову природу, може очекивати да ће бити умножавана фотокопирањем или снимањем на носаче звука, слике или текста за личне некомерцијалне потребе физичких лица (књижевна, музичка, филмска дела и др.) имају право на правичну накнаду од увоза, односно продаје техничких уређаја и празних носача звука, слике и текста за које се оправдано може претпоставити да ће бити коришћени за такво умножавање.” Како је речено, систем посебне накнаде постоји зато да би се некоме нешто дало, а то су у овом случају аутори и издавачи дела за која се, с обзиром на њихову природу може очекивати да ће бити умножавана за личне, некомерцијалне потребе. Која су то дела? Музика, филмови, књиге, научна дела и тако даље. То су дела која се умножавају у фотокопирницама, преко интернета, на приватним рачунарима, и тако даље. Посебна накнада треба не само да обештети ауторе и издаваче набројаних ауторских дела, већ и да подржи нашу филмску и музичку индустрију, нашу издавачку делатност и тако даље, које трпе штету због масовног фотокопирања ауторских дела од стране физичких лица за њихове личне, некомерцијалне потребе. То је смисао посебне накнаде. Правичну накнаду плаћају: 1) произвођачи уређаја за тонско и визуелно снимање, 2) произвођачи уређаја за фотокопирање или 3) произвођачи других уређаја са сличном техником умножавања, 4) произвођачи празних носача звука, слике и текста и 5) солидарно са њима увозници уређаја за тонско и визуелно снимање, уређаја за фотокопирање или других уређаја са сличном техником умножавања и празних носача звука, слике и текста.

Члан 42. (Настанак обавезе плаћања правичне накнаде од увоза и продаје техничких уређаја и празних носача звука, слике и текста) Овај члан на јасан начин утврђује када, у ком тренутку, настаје обавеза плаћања правичне накнаде. У најширем смислу, ту се издвајају два тренутка: чин прве продаје у Републици Србији уређаја који подлежу обавези плаћања накнаде или чин увоза таквих уређаја у Републику Србију.

Члан 43. (Уређаји и празни носачи звука, слике, односно текста на које се не плаћа правична накнада) Овај члан даје одговор на питање за које уређаје и предмете обвезници плаћања накнаде не плаћају правичну накнаду.

Члан 44. (Право на правичну накнаду од умножавања ауторских дела фотокопирањем или сличном техником) Аутор има право на правичну накнаду од сваког лица које се бави пружањем услуга фотокопирања уз накнаду. Обавеза плаћања правичне

накнаде настаје већ на основу чињенице да неко врши регистровану делатност фотокопирања, без потребе да се доказује да се врше копирања ауторских дела, будући да је такво доказивање јако тешко или готово немогуће. Смисао правичне накнаде јесте обештећење аутора зато што је закон омогућио физичким лицима законито умножавање њихових дела без плаћања накнаде аутору. То умножавање могу да врше физичка лица за своје личне некомерцијалне потребе. Стога је умножавање које врше фотокопирнице потпуно законито, али на њиховој страни ствара обавезу да део прихода који остваре од таквог, законитог умножавања туђих дела, плате ауторима у облику правичне накнаде.

Члан 45. (Обавеза лица које пружа услуге фотокопирања) Лице које пружа услуге фотокопирања, дужно је да на захтев релевантне организације, у радно време, омогући приступ у просторије у којима обавља радње умножавања ауторских дела, у циљу евидентирања података о броју и врсти уређаја за фотокопирање или уређаја са сличном техником умножавања.

Члан 46. и члан 47. (питање повраћаја плаћене правичне накнаде и обавеза достављања података организацијама за колективно остваривање ауторског и сродних права) Члан 46. предвиђа да обвезник плаћања правичне накнаде има право на повраћај те накнаде ако су уређаји за које је плаћена правична накнада касније извезени као некоришћени са територије Републике Србије. Члан 47. утврђује обавезу обвезника правичне накнаде да организацијама за колективно остваривање ауторског и сродних права достављају информације које су од значаја за наплату правичне накнаде према релевантним тарифама.

Члан 48. (Обавезно колективно остваривање права на правичну накнаду) Индивидуално остваривање права на правичну накнаду фактички није могуће. Свуда у свету ово право се остварује кроз систем колективног остваривања ауторског и сродних права. Такво решење је боље и за кориснике јер кроз уговор са организацијом за колективно остваривање ауторског или сродних права, регулишу своје обавезе према стотинама или хиљадама аутора и носилаца сродних права.

Члан 49. (Право на правичну накнаду од давања дела на послугу) Најпотпунији међународни образац за решење питања права аутора да дозволи или забрани послугу оригинала или умноженог примерка свог дела је европска „Директива о праву закупа и праву послуге и одређеним правима сродним ауторском праву у области интелектуалне својине” број 115/2006. Одредбом члана 5. споменуте Директиве, предвиђено је да државе чланице Европске уније имају слободу да националним законом предвиде да аутор нема искључиво право да другоме забрани послугу свог дела, али да има право на накнаду од те послуге. У члану 50. Закона предвиђено је управо то: право послуге није апсолутно право, аутор не може другоме да забрани послугу свог дела трећим лицима, али зато има право на накнаду од такве послуге.

Чланом 50. прецизно је дефинисано шта се сматра послугом ауторског дела, ко су обвезници плаћања накнаде, као и то да се право на накнаду од послуге ауторских дела може остварити само преко организације за колективно остваривање ауторског и сродних права.

У свету је развијен посебан систем под називом Public Lending Rights (PLR system) - право аутора на накнаду од библиотека које издају његове књиге на послугу. Ово право у упоредном праву постоји и примењује се већ доста дуго. Први пут је као законска могућност аутора установљена 1946. године у Данској, затим наредне, 1947. године у Норвешкој, затим 1954. године у Шведској, а данас најмање 41 земља света познаје овај систем, док се у свега 28 земаља заиста и примењује.

Постоје различити правни основи за спровођење овог система, а наш је најсличнији немачком и аустријском, где се ово право установљава Законом који уређује ауторско и сродна права.

Постоје два различита метода израчунавања накнаде која ауторима припада од давања на послугу њихових дела од стране библиотека: 1) исплата на бази фреквентности позајмљивања одређеног дела из библиотеке или; 2) исплата на основу броја копија књиге које одређени аутор има у библиотеци.

На пример, у Великој Британији, Шведској, Немачкој, Холандији и тако даље, накнада коју аутор добија од библиотека зависи од тога колико се његова књига пута издаје на послугу. У Великој Британији подаци о томе колико је која књига пута давана на послугу добијају се од одређеног броја британских библиотека, које су узете као узорак, кроз њихове компјутерске системе. Ти подаци се користе да би се утврдило колико је пута одређена књига издавана на послугу на националном нивоу, а онда се исплата врши на бази прорачуна годишње рате за позајмљивање једне књиге.

С друге стране, у земљама као што су Канада, Аустралија, Данска и Нови Зеланд, накнада се плаћа у зависности колико копија књиге одређени аутор има у библиотеци.

Трећи став овог члана утврђује када се право на правичну накнаду од послуге не може захтевати.

Члан 50. (Ограничења ауторског права, заједничка одредба) У одређеним ситуацијама друштвени интереси намеће потребу суспензије монопола који аутори и носиоци сродних права уживају у односу на своја дела. То су, примера ради, интереси јавне сигурности и правосуђа, унапређења школске наставе, јавног информисања, подстицања и ширења информатичке писмености, и тако даље. Када споменути интереси то налажу, Закон ограничава ауторска имовинска права тако што дозвољава коришћење туђег ауторског дела без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде онда када је таква дозвола уобичајено потребна. То су примери ограничења ауторског права и она се најчешће (мада не увек!) односе на слободно умножавање ауторског дела, без дозволе носиоца ауторског права и без плаћања ауторске накнаде.

У неким другим случајевима, Закон прави изузетке од ауторско правне заштите тако што изричито наводи да одређена дела, која испуњавају све услове за заштиту ауторским правом, неће такву заштиту и уживати, јер би то било непрактично и нецелисходно. Међународни уговори, Бернска конвенција и ТРИПС споразум прописују услове под којима земље чланице могу у својим националним прописима да ограничавају ауторско право. Члан 13. ТРИПС Уговора предвиђа да ће „чланице свести ограничења и изузетке од ексклузивних права на извесне специјалне случајеве који нису у супротности са нормалним искоришћавањем дела и који неразумно не вређају легитимне интересе титулара права.” Укратко и уз извесно уопштавање, ако држава чланица ТРИПС-а жели да ограничи искључиво право аутора да дозволи или забрани коришћење свог ауторског дела, она то може да учини по правилу само ако то налаже јавни интерес. На пример, ауторско дело се може умножавати и јавно саопштавати без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде, ако је то потребно ради вођења судског поступка. Ту је јасан општи интерес, који је претежан у односу на интерес аутора. Искључиво право аутора да дозволи или забрани умножавање свог ауторског дела, не сме да буде препрека остварењу једног ширег и важнијег друштвеног интереса, а то је несметано вођење судских поступака. Такође, оваквим ограничењем ауторског права не вређају се неразумно интереси аутора, јер се релативно мали број ауторских дела тако умножава. Аутор због тога неће трпети никакву имовинску штету. Став 2. овог члана предвиђа да ако се искоришћавање дела одиграва на основу одредаба овог закона о ограничењу ауторског права, морају се навести име аутора дела и извор из кога је дело преузето (издавач дела, година и место издања, часопис, новина,

телевизијска или радио станица где је дело, односно одломак дела изворно објављен или непосредно преузет и сл.).

Члан 51. (Суспензија ауторског права у сврху вођења судског или другог сличног поступка) У циљу вођења успешног судског или неког другог поступка пред државним органима, члан 52. Закона ограничава ауторско право. Ограничење се односи на сва имовинско правна овлашћења: на право на умножавање и право на јавно саопштавање ауторског дела. оба овлашћења могу се несметано вршити, без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде, ако је то потребно ради вођења судског или неког другог поступка.

Члан 52. (Суспензија ауторског права у сврху извештавања) Закон ограничава ауторско право тако што дозвољава коришћење туђег ауторског дела без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде. Једно од таквих ограничења ауторског права је и оно које каже да је дозвољено умножавање примерака објављених дела, без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде, ако се то дело појављује као саставни део текућег догађаја о којем се извештава.

Ово ограничење ауторског права установљено је са циљем слободног и несметаног извештавања јавности о текућим догађајима. Наспрам интереса аутора да суверено одлучује о коришћењу свог дела, стоји интерес друштва да буде правилно и благовремено обавештено о текућим догађајима из сфере политике, економије, културе и тако даље. У сваком конкретном случају мора се дати одговор на питање, шта је то текући догађај о којем се јавност извештава, као и да ли је конкретно ауторско дело заиста коришћено на начин и у сврху извештавања о текућем догађају. То је фактичко питање и зависи од околности сваког конкретног случаја.

Чланом 53. Закона обухваћени су сви случајеви општепризнатих ограничења ауторског права у сврху информисања јавности: умножавање примерака дела која се појављују као саставни део догађаја о коме се извештава, припремање и умножавање кратких извода или сажетака чланака у прегледима штампе, умножавање говора и слободно коришћење дневних информација и вести. Када је реч о умножавању извода или сажетака чланака, наглашавамо да се ради о деловима објављених чланака, а не о читавим чланцима.

Ово ограничење ауторског права предвиђено је иначе и чланом 10 бис (2) Бернске конвенције о заштити књижевних и уметничких дела.

Члан 53. (Суспензија ауторског права у сврху извођења наставе) Овај члан уређује ограничење ауторског права у сврху образовања. Прецизно је наведено која имовинска овлашћења аутора подлежу ограничењу и под којим условима: јавно извођење или представљање објављених дела у облику непосредног поучавања на настави дозвољено је без сагласности аутора и без плаћања ауторске накнаде. Дела морају да буду објављена и морају се искоришћавати на самој настави, непосредно пред полазницима. Њихово искоришћавање (извођење и представљање) мора имати образовни карактер, а не неки други. На пример, дозвољено је студентима режије приказивати филмове на часовима ако то има едукативни карактер. Такође, дозвољено је јавно извођење или представљање објављених дела на школским приредбама, под условом да интерпретатори не приме накнаду за своје извођење и да се не наплаћују улазнице. Најзад, јавно саопштавање емитованих школских емисија путем техничких уређаја унутар образовне установе дозвољено је без сагласности аутора и без плаћања ауторске накнаде.

Ово ограничење је предвиђено и чланом 10(2) Бернске конвенције који се односи на коришћење „за илустровање наставе путем објављивања, радио-дифузних емитовања или звучних и визуелних снимања, уколико је ово коришћење оправдано циљем који се има постићи”.

Спорно може да буде питање појма *наставе*.

У изради Бернске конвенције, делегације су разматрале аргументе да ли се под „наставом” сматра само она настава која се одржава у оквиру формалних институција

образовања (основне и средње школе, универзитети) или се ту убраја и неформално образовање? Наш закон не садржи прецизније објашњење. С обзиром на интересе који се штите овим изузетком, чини се логичним да њиме буду обухваћени сви наставни програми, без обзира да ли су формално акредитовани. Такође се поставља питање да ли се изузетак односи и на наставу која се спроводи на даљину (путем телевизије или интернета). Општи је став да нема разлога да одговор буде негативан, опет с обзиром на интенцију изузетка. Свакако се мора водити рачуна уколико се ради о настави у више јурисдикција, тј. када се настава одвија у једној држави, а ученици се налазе у другој или више других држава, према одговарајућим правилима међународног приватног права.

Члан 54. (Суспензија ауторског права у архивске сврхе) Чланом 55. Закона предвиђено је да је дозвољено „без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде умножавање дела од стране јавних библиотека, образовних установа, музеја и архива, само за сопствене архивске потребе, ако се дело умножава из сопственог примерка и ако таквим умножавањем ове институције немају намеру да остваре непосредну или посредну имовинску корист”.

Да би значајна друштвена делатност очувања архивске грађе могла несметано да се одвија и да горе цитиране институције не би дошле у опасност да буду изложене тужби због неовлашћеног умножавања туђих ауторских дела, уведено је ограничење ауторског права у корист библиотека. Прецизније, очување архивске и библиотечке грађе, као једна од фундаменталних функција јавних библиотека, музеја, архива и образовних институција, мора да се одвија несметано, без сукоба са интересима аутора и носилаца ауторског и сродних права.

Посебно је наглашено да библиотеке и друге горе цитиране институције такво умножавање морају да врше из сопственог примерка ауторског дела, као и да се умножавање може вршити искључиво у некомерцијалне сврхе, без остваривања посредне или непосредне имовинске користи за институцију која такво умножавање врши.

Дакле, слично као и са другим ограничењима ауторског права, умножавање се односи на тачно одређене примерке ауторског дела (реч је о примерцима који *припадају* некој од горе набројаних институција), само за сопствене, тачно одређене потребе (то су *архивске потребе* горе набројаних институција) и под тачно одређеним условом (услов је да такво умножавање не доноси ни непосредну ни посредну или комерцијалну имовинску корист). Према извесним схватањима, ово ограничење се пре свега може посматрати као начин „одбране” библиотека и других образовних институција у случају да буду тужене када за своје архивске потребе копирају туђа ауторска дела.

Као посебно значајно издваја се питање шта се тачно подразумева под *архивским потребама* јавних библиотека, образовних институција, музеја и архива?

При његовом решавању, пре свега, сматрамо да је неопходно руководити се оним прописима Републике Србије који правно уређују чување архивске грађе, као и обављање библиотечке делатности. У сваком случају, због старости или из других сличних разлога, изванредан број књига и других писаних публикација је у опасности да буде озбиљно оштећен или чак потпуно уништен. Чак и многе савремене књиге, данас се штампају на неквалитетном папиру који се брзо распада. Неки закони изричито наводе у каквом стању треба да буде оригинални примерак да би копирање било дозвољено. На пример, закон Мексика наводи да се мора радити о делу које се више не издаје, или које је у опасности да постане *недоступно* из било ког разлога. У Русији је умножавање дозвољено само у односу на примерак који је уништен или значајно оштећен. (Јасно, овде не може бити речи о услову да се копирање врши из сопственог примерка, као што је случај са нашим правом). Канада има врло детаљно решење у погледу овог питања. Канадски закон предвиђа да дело које се копира мора да буде ретко или необјављено, као и да мора постојати опасност од његовог губитка или оштећења. Друга могућност јесте да се ради о делу које се налази у формату

који више није погодан за коришћење. На пример, ако више не постоји или се више не производи опрема за његово читање. С друге стране, неки прописи као што је фински или грчки, не предвиђају никакве посебне услове, већ кажу једноставно да се копирање може односити на свако дело из њиховог фонда. Наш Закон успоставља правни стандард *сопствених архивских потреба* библиотека и других сродних институција о чему се мора судити у сваком конкретном случају.

У упоредном праву под очувањем архивског материјала подразумевају се две ствари: 1) прављење копија са циљем да се избегне опасност од губитка одређеног садржаја. (Ако одређеној књизи, примера ради, прети опасност од оштећења или уништења из било ког разлога, ради превенције, направи се њена копија); 2) прављење копија ради стварања „замене” зато што оригинални примерак више не постоји или зато што оригинални примерак више није погодан за јавно коришћење, из било ког разлога.

Закон предвиђа да се умножавање мора извршити *из сопственог примерка*. На овај начин се штите интереси носилаца ауторског права јер се библиотеке и друге набројане институције приморавају да до свог примерка ауторског дела, ако га већ саме не поседују, дођу куповином тог дела у промету. Право на умножавање за сопствене архивске потребе из члана 45. Закона, могу да врше користећи искључиво свој сопствени примерак.

Јавне библиотеке, образовне установе, музеји и архиве, умножавање могу да врше само за *сопствене* архивске потребе. То значи да *не* могу да копирају ауторска дела ради задовољавања архивских потреба других сродних институција, нити ради задовољења потреба других лица. Неки закони у свету, међутим, изричито предвиђају такву могућност. У педесет и три земље света, не само да библиотеке и друге цитиране институције могу да умножавају ауторска дела ради својих архивских потреба, већ то могу да чине и ради задовољења архивских потреба других библиотека. То је врло практично решење будући да је најбезболнији начин да библиотека која је остала без свог примерка, до истог таквог примерка дође тако што ће га копирати од стране друге библиотеке. Ипак, решење из нашег Закона више води рачуна о интересима аутора и носилаца сродних права.

Наш Закон прецизира које институције имају могућност да се користе овим ограничењем ауторског права (на пример, каже се да је реч о *јавним библиотекама*, чиме се посредно искључују све оне библиотеке које тај статус немају)¹, док прописи неких других земаља иду даље и прецизно дефинишу и које особе могу да се користе овим ограничењем². На пример, када се врши умножавање, наглашава се да то могу да буду само лица која су стално запослена у библиотеци или архиви, или лица која такво умножавање врше у име и за рачун тих институција. Дакле, корисници услуга библиотека и архива, истраживачи и научни радници примера ради, не би имали право да умножавају ауторска дела с позивом на ово ограничење ауторског права.

Закон предвиђа да се умножавање мора извршити у некомерцијалне сврхе, односно да се таквим умножавањем не постиже ни посредна, ни непосредна корист за библиотеку, музеј, архиву или неку образовну институцију. Ово заправо значи да чин копирања ауторског дела нема свој новчани еквивалент, већ служи непосредно „обнови” или „очувању” архивског фонда без којег библиотека не би могла да постоји и обавља своју важну друштвену и културолошку функцију. Поред овог услова, у неким другим законодавствима се предвиђа, примера ради, да горе наведене институције могу да начине само једну копију ауторског дела, да се умножавање мора вршити из сопственог примерка,

¹ Слично решење имају и неке друге европске земље, као што су Шведска, Француска, Данска, док се на пример у Латвији ово ограничење односи на све библиотеке, без ограничења. У Грузији се ово ограничење односи на све библиотеке, дакле и на јавне и на приватне, али се умножавање мора вршити увек за некомерцијалне потребе.

² Бахами и Малдви (Study On Copyright Limitations And Exceptions For Libraries And Archives, Kenneth Crew, Director, Copyright Advisory Office, Columbia University, WIPO, SCCR 17/2), стр. 32

да копија мора да постане део сталне колекције, и тако даље. Неки закони чак изричито захтевају да библиотеке, пре него што направе копију, морају да провере да ли примерак одређене публикације постоји на тржишту, па тек ако је на тржишту недоступан, могу да га копирају за сопствене архивске потребе. Наравно, овде се поставља и питање колики напор библиотека треба да начини да би пронашла конкретно дело на тржишту? Тај напор би требало да буде *разуман*, а библиотеке би требало да докажу да је прибављање примерка ауторског дела, у датим околностима, немогуће или несразмерно тешко.

Ставом 2. овог члана уведено је ново ограничење искључивог права аутора на јавно саопштавање и чињење доступним јавности дела чији су корисници такође јавне библиотеке, образовне установе, музеји и архиви, и то ради истраживања или личног учења физичког лица, преко терминала у просторијама наведених установа. Наведено ограничење може бити искључено уговором између наведених корисника и носиоца права. Ово законско решење представља имплементацију ограничења прописаног чланом 5. став 3 тачка н) Директиве 2001/29/ЕК, чији је циљ омогућавање доступности дела широј јавности у сврхе образовања и истраживања. Ово ограничење не поставља услове у погледу доступности обима дела које се истражује, али то изразито чини у погледу места на којем се дело јавно саопштава или чини доступним јавности, као и тога у чијем поседу се дело налази. Ограничење се односи само на дела која се налазе у збиркама наведених установа, што искључује могућност јавног саопштавања или чињења доступним јавности дела из колекција других установа истог типа, а која се привремено код њих налазе. У складу са наведеном директивом, ограничење може бити искључено уколико је то дефинисано уговором са носиоцем права чиме се води рачуна о балансу између интереса носиоца права и интереса јавности. Имајући у виду да се Директива 2001/29 не односи на базе података и рачунарске програме, законом је искључена примена одредбе у погледу истих. Ово ограничење у свом крајњем циљу доприноси већој доступности културних добара и образовних садржаја, као и смањењу образовне неједнакости у друштву.

Члан 55. (Суспензија ауторског права у сврху умножавања дела за личне, некомерцијалне потребе физичког лица) Члан 55. Закона предвиђа да је дозвољено „физичком лицу да без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде умножава примерке објављеног дела за личне некомерцијалне потребе”. Реч је о веома значајном ограничењу ауторског права које се у иностраној пракси и теорији назива још и право на *приватно копирање*. Ово ограничење ауторског права, као и сва друга ограничења која предвиђа Закон, мора се тумачити у контексту члана 50. Закона. Та одредба је путоказ како треба тумачити сваки појединачни пример ограничења ауторског права и предвиђа да „обим ограничења искључивих права не сме бити у супротности са нормалним искоришћавањем дела нити сме неразумно вређати легитимне интересе аутора”. То је увек фактичко питање.

Копирање мора да се врши за личне, некомерцијалне потребе физичког лица. У овом случају, ауторско право се ограничава ради задовољења *некомерцијалних потреба физичких лица*. На пример, копирани смо филм са телевизије на оптички диск, зато да бисмо га погледали неколико дана касније. То је израз наше потребе да уживамо у неком садржају и нема никакве везе са неким нашим комерцијалним интересом, који би постојао када бисмо тај филм, односно његову копију, продали на улици.

Даље, ограничење ауторског права не сме да буде такво да угрози *нормално искоришћавање* ауторског дела. Нормално искоришћавање ауторског дела, барем са аспекта његове економске експлоатације, је оно које се одиграва у јавној сфери. У овом случају искоришћавање ауторског дела се одиграва у *приватној сфери* - филм гледамо код куће. Проблем би настао ако бисмо такав филм јавно саопштавали својим муштеријама у нашем кафићу или фризерској радњи. То више није наша приватна сфера већ има карактер јавности и у сукобу је са оним што се зове *нормално искоришћавање* ауторског дела. (Овде би се могло додати и то да аутор у случају приватног копирање *de facto* не може да контролише

коришћење свог дела на основу адекватног ауторског уговора, на индивидуалној основи, јер не може да изда дозволу сваком физичком лицу да умножи његов филм на оптичком диску).

Најзад, ограничење ауторског права не сме да буде такво да се њиме *неразумно* вређају интереси аутора. Конкретно то значи да *приватно копирање* филма не сме да буде такво да се на тај начин *неразумно* вређају интереси аутора. То се постиже кроз систем *правичне накнаде* који уређује чланове 41. и 44. Закона.

Треба обратити пажњу на израз „*не сме неразумно да вређа интересе аутора*”. Он наводи на закључак да аутор у случају *приватног копирања* свакако трпи одређену штету, али да се та штета ипак креће у границама подношљивог, управо зато јер му закон гарантује *правичну накнаду* као противтежу праву на *приватно копирање*. За аутора и његовог издавача би свакако било боље када би сваки корисник купио тај филм у легалној продаји, тада би њихова зарада била већа. Међутим, пошто то фактички није могуће остварити, пошто је *приватно копирање* реалност која се дешава у данашње време, онда се аутору исплаћује одговарајућа компензација, обештећење за штету коју трпи, а то је *правична накнада*. Систем у којем би било дозвољено *приватно копирање*, али не и *правична накнада*, представљао би *неразумно вређање* ауторових интереса. Напомињемо да је *Директивом 2001/29/ЕЗ Европског парламента и савета од 22. маја 2001. године о усаглашавању одређених аспеката ауторског и сродних права у информатичком друштву*, право на *приватно копирање*, као ограничење ауторског права, условљено истовременим прописивањем права на *правичну накнаду*. Исплатом *правичне накнаде* аутору испуњава се и трећи услов из тростепеног теста.

Новину представља то што је сада наглашено да се *приватно копирање* може вршити само из законитих извора. Ово је јако важна одредба јер се на тај начин ван закона ставља свако умножавање дела које потиче из нелегалних извора, на пример, са пиратских сајтова.

Ово питање је актуелно када је реч о умножавању ауторских дела на Интернету. Иако је upload књига, музике, филмова и других ауторских дела пример умножавања ауторског дела од којег интернет корисник најчешће нема никакву економску корист, у страног судској пракси сматра се да то представља повреду ауторског права. Наиме, аплоуд ауторских дела на Интернет не може да се сматра за „нормално искоришћавање ауторских дела”, а посебно није без утицаја „на легитимне интересе аутора.” На тај начин, одређено ауторско дело постаје доступно читавој интернет заједници за слободно преузимање што наноси штету и аутору и издавачу. Другим речима, умножавање ауторског дела се у случају аплоудовања одиграва у *јавној*, а не у *приватној сфери*. Интересантан пример је Канада у којој је *даунлодовање* фајлова са интернета најчешће легално и може се подвести под појам *приватног копирања*, док је *уплоуд* у Канади, као и у Сједињеним Америчким Државама, увек нелегалан.

Такође, члан 55. изричито наводи да се право *приватног копирања* не односи на умножавање нотних записа музике, осим ручним преписивањем. Нотни текстови представљају посебан вид штампе чија израда кошта више од штампе писаних текстова. Штета коју би издавачи таквих издања трпели далеко је већа од штете коју трпе издавачи текстуалних издања и стога се не може надокнадити кроз систем *правичне накнаде*. То је главни разлог зашто су нотни текстови изузети из режима *приватног копирања*. Њихово умножавање је дозвољено само ручним преписивањем.

Члан 56. (Суспензија ауторског права у сврху умножавања рачунарског програма) Члан 56. Закона предвиђа да лице које је законито прибавило одређени рачунарски програм може без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде, осим ако нешто друго није уговором предвиђено, да „трајно или привремено умножи рачунарски програм или поједине његове делове, било којим средствима и у било ком облику, онда када је то неопходно за коришћење рачунарског програма у складу са његовом наменом.”

Право на умножавање ауторског дела, укључујући и право на умножавање рачунарског програма као врсте ауторског дела, од фундаменталног је значаја за заштиту интереса носилаца ауторског права на програму. За разлику од других ауторских дела (на пример дела из области литературе), рачунарски програми не могу да врше своју функцију без њиховог истовременог умножавања. Та чињеница издваја ову категорију ауторских дела од осталих и захтева посебна правила када је реч о искључивом праву аутора или носиоца ауторског права на умножавање ауторског дела. Из тог разлога, овим чланом предвиђају се одређена ограничења искључивог права аутора на умножавање рачунарског програма. Када закон не би прописао та ограничења, аутор би био у позицији да спречи законитог власника примерка рачунарског програма да програм користи на редован и уобичајен начин. Разлог за то лежи у следећем: користити рачунарски програм на редован и уобичајен начин, неизоставно значи и умножавати га. Примера ради, приликом „стартовања” програма, он се у целини или у једном делу неминовно „умножава” у радној меморији рачунара и то је уобичајена последица тог технолошког процеса. Таква копија рачунарског програма може да буде (и врло често јесте) привремена. Могуће је да уопште не остави било какве трагове након што систем буде искључен (на пример Linux дистри под именом „Tails”), али копија је у једном тренутку настала и једно време постојала у меморији рачунара. Суштина овог ограничења ауторског права састоји се у потреби да се законитом власнику примерка рачунарског програма омогући несметано коришћење тог рачунарског програма. Исто важи и за отклањање грешака у рачунарском програму, ако се програм користи у складу са његовом наменом. Закон не спомиње изричито да се овде мора нужно радити о „умножавању” рачунарског програма, већ да се право на отклањање грешака подразумева ако је то неопходно за његову намену. У том смислу, овде је реч о ограничењу права на прераду дела. Законити ималац примерка рачунарског програма може без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде да „учитава, приказује, покреће, преноси или смешта рачунарски програм у меморију рачунара ако је то неопходно за умножавање рачунарског програма из тачке 1. овог члана”. Споменуте радње коришћења рачунарског програма предмет су ограничења онда када подразумевају и „умножавање” програма. На пример, испитати шта чини „изворни код” неког рачунарског програма подразумева нужно и „приказивање” тог програма на рачунарском монитору, дакле, његово умножавање. Када је реч о прављењу резервне копије рачунарског програма на трајном телесном носачу, уколико је то неопходно за његово коришћење, такво умножавање се признаје законитом имаоцу примерка рачунарског програма и не може се забранити уговором.

Предлогом Закона је предложена и измена према којој је „лице које има право да користи примерак рачунарског програма овлашћено да, без дозволе носиоца права, посматра, испитује или тестира рад рачунарског програма са циљем да утврди идеје и принципе на којима почива било који од елемената рачунарског програма, под условом да то чини док предузима радње учитавања, приказивања, покретања, преноса или смештање програма за које је овлашћен да их чини.” Предложеном изменом се ограничава ауторско право са циљем да се законитом власнику примерка ауторског дела омогући анализа рачунарског програма како би утврдио његов изворни код. То најчешће није могуће без истовременог умножавања самог програма. Разлог оваквог ограничења лежи у потреби за интероперабилношћу рачунарских програма са другим рачунарским програмима и одређеним хардвером. Интероперабилни су они програми који могу да раде заједно. На пример, Windows оперативни систем и Microsoft Office као софтверски пакет су интероперабилни, а то значи: када се инсталира Microsoft Office у Windows, он може уобичајено и без препрека да се користи. Ти програми су интероперабилни. Али ако се Microsoft Office инсталира у Ubuntu, он неће радити. Ти програми нису интероперабилни. Као један од појмова који је од кључне важности за образложење овог ограничења, издваја се појам софтверског интерфејса.

У најширем смислу, рачунарски интерфејс је аспект рачунарског програма који омогућава интеракцију тог програма са другим рачунарским програмима или осталим компонентама компјутерског система, или интеракцију између корисника и програма. На пример, видео игра прављена за Windows неће радити под Linux-ом. Да би радила под Linux-ом неопходно је да се њен изворни код прилагоди том оперативном систему, односно, да га програмер учини интероперабилним. Такође, ако неко развија одређени плаг-ин за неки музички програм, он мора да прилагоди свој програм постојећем програму, а то значи да пре свега утврди карактеристике његовог интерфејса (interface specifications) и да онда свој плаг ин програм прилагоди тим карактеристикама. У супротном његов програм једноставно неће радити са тим програмом. Карактеристике интерфејса (interface specifications), морају се разликовати од њихове имплементације (interface implementation). Интерфејс спецификације су правила на којима почива рад неког софтвера, односно, правила на основу којих софтвер комуницира са другим софтвером и другим деловима компјутерског система. „Интерфејс имплементације” су, као што им и сам назив говори, примери примене тих правила у рачунарски код. У том погледу мора се имати у виду да предмет заштите ауторског права нису принципи на којима почива рад неког рачунарског програма („интерфејс спецификације”), већ њихова примена, њихов непосредан, видљиви израз, оно што видимо на компјутерском монитору када покренемо рачунарски програм, а то значи - интерфејс имплементације.

Без обзира што принципи и правила на којима почива рад неког рачунарског програма нису погодни да буду заштићени ауторским правом, лице које прави нови рачунарски програм наилази на проблем сазнања тих правила и принципа на којима почива рад рачунарског програма, што програмеру онемогућава да развије програм који је интероперабилан са изворним програмом. Шифра (Code) неког рачунарског програма има више појавних облика: изворни код (source code) је оно што програмер прво напише и то је заправо текст написан на енглеском језику (зато се у ауторском праву рачунарски програми сврставају у писана дела). Object code је низ нула и јединица и разумљив је само рачунарима. Као међукорак између ова два кода издваја се assembly code. Да би неко сазнао изворни код (source code) неопходно је да крене од Object code-а и да онда кроз „обрнуту анализу” сазна како гласи source code. То му је неопходно, како је већ наглашено, да постигне интероперабилност свог програма са програмом који анализира. Све те радње најчешће, међутим, подразумевају и умножавање самог рачунарског програма. Да не би програмер био спречен да анализира изворни код неопходан за постизање интероперабилности, чланом 57. важећег закона мора да се ограничи право аутора да програмеру забрани умножавање рачунарског програма.

Члан 57. Правно уређује питање декомпилације рачунарског програма. Није потребна дозвола аутора или носиоца ауторског права, нити је потребно плаћати накнаду носиоцу ауторског права на рачунарском програму, ако се умножавање његовог рачунарског програма чини зато што је то неопходно за постизање интероперабилности са другим, независно створеним програмима. Ово ограничење разликује се од претходног у једноме: овде се изворни код сазнаје кроз декомпилирање програма, док се члан 57. важећег закона односи такође на сазнање изворног кода, али не кроз декомпилирање програма, већ кроз његово посматрање на екрану, читавање програма и тако даље. Члан 58. Закона правно уређује ситуацију далеко дубљег задирања у суштину рачунарског програма, кроз његову декомпилацију. Декомпилација програма је процес обрнут од његове компилације: компилирање рачунарског програма је редован пут његовог стварања (и састоји се у следећем: програмер напише Source Code -текст на енглеском језику, уз помоћ компајлера тај код се преводи у машински читљив код који се зове Assembly Code - међукорак је неопходан да би процесор разумео изворни код, па на крају компајлер преводи Assembly Code у Object Code који чине јединице и нуле: језик који рачунари користе у свом раду), а

декомпилирање програма је процес који иде у супротном смеру (програмер мора да утврди Object Code, потом Assembly Code и на крају, као циљ свега, Source Code). Декомпилирање програма подразумева умножавање изворног кода и његове форме и правно је дозвољено под одређеним условима: неопходно је да радње декомпилирања програма (умножавање његовог изворног кода и његове форме) предузима носилац лиценце или друга особа која има право да користи примерак програма или лице које је од стране тих лица овлашћено да предузима те радње. Подаци који су неопходни за постизање интероперабилности не смеју да буду доступни програмеру на неки други начин, из чега произлази да је процес декомпилирања правно допуштен само као последње средство за постизање интероперабилности. Ако се до тих података може доћи кроз читавање или приказивање програма, на пример, онда декомпилирање неће бити дозвољено. Такође, декомпилирање програма је дозвољено само и искључиво ради постизања интероперабилности тог програма са другим, независно створеним програмом, а не и из неких других разлога, на пример, само зато што програмер жели да сазна изворни код туђег програма, зато да би створио нови, конкурентски софтвер. Програмер, приликом декомпилирања програма, мора да се ограничи на оне делове програма који су му неопходни за декомпилирање, што је фактичко питање о ком ће одлучити суд, ако дође до спора. Аутору рачунарског програма, односно носиоцу ауторског права на рачунарском програму, припада низ искључивих имовинских права на основу којих је само аутор односно носилац ауторског права, овлашћен да дозволи или забрани искоришћавање свог ауторског дела. Сврха члана 58. Закона да легални имаалац рачунарског програма - носилац лиценце или друга особа која има право да користи примерак рачунарског програма може да предузме одређене радње без дозволе носиоца права, под строго дефинисаним условима. Сврха овог ограничења ауторског права је потреба да се легалном кориснику рачунарског програма омогући предузимање одређених радњи искоришћавања тог рачунарског програма у случајевима када је потребно, на пример да се изради рачунарски програм који треба да функционише заједно са заштићеним рачунарским програмом. Овим ограничењем се гарантује легалном кориснику рачунарског програма минимални ниво слободе у вези са рачунарским програмом за чије коришћење је легално стекао право, тако да тај легални корисник може да буде сигуран да коришћењем рачунарског програма под условима прописаним чланом 58. неће учинити повреду ауторског права.

Члан 58. (Суспензија ауторског права у циљу привременог умножавања дела)

На основу ове одредбе, примера ради, заштићени су провајдери интернет услуга одговорности за повреду ауторског права кроз умножавање туђих ауторских дела. До таквог умножавања долази на њиховим серверима, без њихове воље и без њихове контроле. То је једноставно, нужна последица технолошког процеса преноса података на интернету.

Члан 59. (Суспензија ауторског права у сврху цитирања) Предложеним чланом 60. је омогућено цитирање појединачног кратког ауторског дела, на пример афоризама, или хаику поезије. Такође, дозвољено је и цитирање кратких одломака ауторских дела што се показало као лоше решење, неприменљиво у случајевима када је реч о ауторским делима малог обима која је немогуће или врло тешко „делити”, а да при том не изгубе смисао. С друге стране, неки примери из упоредно правне праксе показују да је и цитирање читавих ауторских дела у сврху илустрације или потврде неког става који аутор износи такође оправдано. Колики цитат може да буде да би се сматрао цитатом, а не неовлашћеним преузимањем делова туђег ауторског дела, питање је о којем се мора судити у сваком конкретном случају.

Иако Закон не наводи дефиницију цитата, под тим се подразумева интегрисање делова једног ауторског дела у друго, или пак интегрисање читавог, (али кратког) ауторског дела у друго дело. Такође, иако то Закон изричито не каже, цитирано дело мора на неки начин да буде коментарисано у делу у које је интегрисано, или да пак то дело по себи

представља коментар дела у оквиру ког се цитира. У сваком случају, мора да постоји „интелектуална веза” између цитираног ауторског дела и дела у оквиру којег је цитирано дело наведено. С друге стране, питање је да ли цитат може да буде оправдан и онда када се наводи само из естетских разлога. На пример, када у некој песми цитирамо стих неког познатог песника, зато што као такав „пристаје” нашој целини и доприноси њеној лепоти. Сматрамо да не може, ако се има у виду да се цитат наводи са јасним циљем: ради илустрације, потврде или референце.

Закон предвиђа да је „дозвољено без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде умножавање, као и други облици јавног саопштавања кратких одломака ауторског дела (право цитирања)”. То значи, пре свега, да се право цитирања не односи само на писана дела, већ и на друга дела јер закон никакву посебну оgradu у том смислу не поставља. Ипак, када Закон каже да се у сврху цитата могу користити и „појединачна кратка ауторска дела”, сматрамо да се овај појам мора ограничити на одређене врсте ауторских дела која заиста могу да буду кратка или дуга. Не постоје кратка или дуга дела ликовне уметности, примера ради, па се одређена фотографија, илустрација, картографско дело и тако даље, не могу у целини интегрисати у неко друго ауторско дело, ради „потврде, илустрације или референце”. Реч кратко односи се на време и не може да се примени на сваку врсту ауторског дела. Кратак је филм, нека мелодија, у духу нашег језика је рећи и да је кратка нека прича или песма, али не и слика или неко друго дело ликовне уметности. Из тог разлога сматрамо да се у смислу овог ограничења не могу користити, у свом интегралном облику, дела из области ликовне уметности.

Право цитирања се не везује нужно за физичко умножавање дела, (на пример, навођење нечијих научних ставова у одређеном тексту) већ се може користити и приликом јавног саопштавања неког дела, на пример, приликом држања неког говора.

У овом члану је наведено да се цитирање мора вршити у складу са добрим обичајима, што је услов предвиђен и чланом 10(1) Бернске конвенције. Овај услов је само прецизирање оног општег услова из члана 51. Закона, да се коришћење ауторских дела у правном режиму ограничења ауторског права мора увек кретати у границама поштовања легитимних интереса аутора и не сме излазити из оквира нормалног искоришћавања ауторског дела. Закон поставља ограничење у погледу сврхе цитирања и каже да се цитати могу користити „ради илустрације, потврде или референце” али и то условљава захтевом да се илустрација, потврда или референца чине у складу са добрим обичајима. На пример, ако бисмо изнели став о неком научном питању у две реченице, а онда цитирали три стране туђег текста, као илустрацију за такав став? Или, ако бисмо одређено научно дело у целини саставили од цитата тачно одређеног аутора, тако да представља замену за неко његово дело?

Новим Законом лице које врши цитирање ослобађа се од обавезе навођења назива цитираног дела, његовог аутора или издавача, уколико ти подаци нису познати, чиме се Закон усклађује са чланом 5, ст. 3 под д) Директиве ЕУ о хармонизацији одређених аспеката ауторског права и сродних права у информатичком друштву, бр. 2001/29.

Напомињемо да је ово једино ограничење ауторског права које Бернска конвенција предвиђа као обавезно за све државе потписнице, док се сва друга могу предвидети, на начин и под условима које земље чланице саме пропишу.

Члан 60. (Суспензија ауторског права у корист радиодифузне организације) На основу овог изузетка, а у случају да је аутор већ дао емитеру дозволу да његово дело емитује, емитер може без дозволе аутора и без плаћања накнаде, да такво ауторско дело сними (сопственим средствима) ради емитовања у *сопственој* емисији. Овде се ради о краткотрајним, тзв. пролазним, (ефемерним), снимцима који се у кратком року морају обрисати. Поновно емитовање тог снимка захтева поновну дозволу аутора. Смисао овог ограничења је да емитерима који су већ добили дозволу од аутора да његово дело емитују, а који због програмских или техничких разлога не могу „уживо” да емитују дело, омогући

да то дело и сниме ради емитовања у сопственој емисији. Ово је и једно од ограничења које је предвиђено чланом 5. ст. 2. тачка (д) Директиве о информатичком друштву.

Члан 61. (Суспензија ауторског права у сврху дводимензионалног умножавања дела која се трајно налазе изложена на улицама, трговима и другим отвореним јавним местима) Ово ограничење уведено је као резултат нужности јер је фактички немогуће контролисати умножавање ауторских дела која се трајно налазе изложена на трговима или другим јавним местима (на пример споменици). У том смислу, дозвољено је дводимензионално умножавање (фотографисање, на пример) споменика, мурала, других фотографија, итд. Потребно је приметити да се ограничење односи само на *дводимензионално* умножавање што значи да прављење тродимензионалних копија (макете споменика, примера ради) није обухваћено овим ограничењем. Члан 78. уређује то ограничење.

Члан 62. (Суспензија ауторског права за потребе израде каталога) Дозвољено је за потребе израде каталога јавних изложби или јавних продаја, без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде, умножавање изложених дела и стављање у промет тако умножених примерака.

Члан 63. (Суспензија ауторског права у сврху демонстрације рада уређаја) У продавницама, на сајмовима и другим местима где се демонстрира рад уређаја за снимање, репродуковање и пренос звука и слике, дозвољено је без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде *умножавање дела на носач звука и слике, јавно саопштавање дела са тог носача*, као и јавно саопштавање дела *које се емитује*, али само у мери у којој је то неопходно за демонстрирање рада уређаја. Ово ограничење се односи на три различита имовинскоправна овлашћења која Закон признаје аутору: 1) умножавање дела на носач звука и слике (дакле, не и на носач слике!), 2) јавно саопштавање дела са тог носача (на пример, када у продавници неко са тв-а јавно саопштава снимак са блу реј диска) и 3) јавно саопштавање дела које се емитује (на пример када неко у продавници техничких уређаја са изложеног ТВ-а приказује купцима филм који се у том тренутку емитује). Умножавање по обиму сме да буде такво да не излази из оквира који диктирају потребе демонстрације рада уређаја.

Члан 64. (Суспензија ауторског права у интересу лица са инвалидитетом) Постоји потреба да се помогне особама са инвалидитетом како би лакше могла да користе поједине врсте ауторских дела. Чланом 65. Закона предвиђено је посебно ограничење ауторског права у интересу лица са инвалидитетом.

Велики број европских земаља је у својим законима предвидео ово ограничења ауторског права. Особе са инвалидитетом, као на пример слепе или слабовиде особе, нису у могућности да читају писана дела у форми у којој се она најчешће објављују. Да би им то било омогућено, писана дела морају се модификовати и прилагодити потребама ових лица. Примера ради, писана ауторска дела могу се забележити у форми звучног записа, може им се повећати фонт, могу бити написана Брајевим писмом и томе слично. Овим ограничењем обезбеђено је да монополско право аутора не представља неразумну или дискриминаторну препреку за приступ културним материјалима од стране особа са инвалидитетом. Формулација овог ограничења ауторског права, уз доследну примену заједничких одредби о ограничењу ауторског права, у потпуности осигурава да ће ово ограничење бити примењивано само у посебним случајевима, који нису у супротности са уобичајеним искоришћавањем дела и на начин да се не вређају легитимни интереси аутора. Увођење овог ограничења је у потпуности у складу и са Стратегијом Владе Републике Србије за унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, „Службени гласник РС”, број 44 од 27. марта 2020. године којом је као један од општих циљева утврђено и осигурање приступа особама са инвалидитетом,

информацијама, комуникацијама и услугама намењених јавности, а у циљу стварања једнаких могућности и унапређења положаја особа са инвалидитетом.

Чланови 65-67 (Суспензија ауторског права у интересу лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале)
Члановима 65 – 67. Закона уводи се суспензија ауторског права у интересу лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале. Република Србија се Законом о потврђивању Маракешког уговора за омогућавање приступа објављеним делима од стране лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале („Службени гласник РС – Међународни уговори”, бр. 1/2020, у даљем тексту: Маракешки уговор) обавезала да ће предвидети суспензију или ограничења ауторског права да би се омогућило умножавање, стављање у промет и давање на послугу примерака ауторских дела у форматима који су прилагођени слепим и слабовидим лицима, као и да би се омогућила прекогранична размена таквих примерака. Наведеним одредбама се слепим и слабовидим лицима, као и установама које се баве образовањем и стручним оспособљавањем наведених лица, омогућава да могу да претварају објављена ауторска дела (књиге, часописе, нотне записе и други штампани материјал) у формату који су прилагођени слепим и слабовидим лицима, без потребе да траже сагласност од носилаца ауторског права. Циљ који треба да се постигне овим одредбама је да се слепим и слабовидим лицима побољша доступност књига, часописа, новина и других публикација да би њима могли да се користе у истој мери у којој то могу лица без потешкоћа или инвалидности. Наведене одредбе су усаглашене са *Директивом 2017/1564 ЕУ о одређеном дозвољеном коришћењу дела и других предмета заштите који су заштићени ауторским правом и сродним правима у интересу лица која су слепа, слабовида или имају друге потешкоће у коришћењу штампаних материјала и о измени Директиве 2001/29 ЕЗ о усклађивању одређених аспеката ауторског и сродних права у информационом друштву*, а којом је на територији земаља чланица ЕУ, на хармонизован начин, обезбеђена примена Маракешког уговора. Наведене одредбе су усаглашене и са Уредбом 2017/1563 ЕУ о прекограничној размени између ЕУ и трећих земаља примерака у прилагођеном формату одређених дела и других предмета заштите који су заштићени ауторским правом и сродним правима у интересу лица која су слепа, слабовида или имају друге потешкоће у коришћењу штампаних материјала.

Члан 65. Закона одређује круг лица у чијем интересу је уведена суспензија ауторског права, прописује овлашћења која наведена лица могу да врше без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде и дефинише шта се сматра примерком ауторског дела у прилагођеном формату.

Суспензија ауторског права се прописује у интересу слепих лица, лица која имају оштећење вида или други хендикеп у погледу опажајних способности или могућности читања. Да би наведена лица могла да користе суспензију прописану овим чланом потребно је да је њихово оштећење вида или хендикеп у погледу њихових опажајних способности такав да се не може поправити до мере да њихов вид буде исти као и вид особа које немају такав хендикеп или оштећење вида. У погледу услова који се односи на могућност поправљања вида на конференцији одржаној поводом усвајања Маракешког уговора, 27.6.2013. године, земље учеснице су потписале изјаву по којој наведени услов треба разумети на начин да упркос томе што је лице са оштећењем вида предузело разумни напор да себи помогне, његов хендикеп није могао да се уклони до мере која је потребна да живи и ради као и лица која такав хендикеп немају.

Поред лица која имају оштећење вида, суспензијом ауторског права се могу користити и лица која имају физички хендикеп због кога не могу да држе или користе књигу, на пример зато што им дрхте руке или не могу да фокусирају поглед или да покрећу очи у мери која је потребна за читање.

Свим наведеним лицима на која се односи суспензија, као и лицима која наступају у име тих лица (лица која израђују дела у прилагођеном формату у име слепих или слабовидих лица) дозвољено је да без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде умножавају и прерађују примерке објављених ауторских дела да би израдила примерке дела у формату који је прилагођен за коришћење тих лица. Делом у прилагођеном формату сматра се, на пример, Брајево писмо, увећани фонт слова, прилагођене е-књиге, звучне књиге с посебном навигацијом и сл.

Овим лицима дозвољено је да примерке дела у прилагођеном формату ставе у промет (ради искључивог коришћења од стране слепих и слабовидих лица) и да их учине доступним јавности жичним и бежичним путем на начин који омогућава појединцу (слепим и слабовидим лицима) индивидуални приступ делу са места и у време које он одабере. Суспензију имају право да користе и непрофитне организације којима је пружање услуга образовања, стручног оспособљавања, прилагођеног читања и омогућавање приступа информацијама слепим и слабовидим лицима основна или једна од основних делатности (овлашћена тела). Наведене организације у пракси најчешће и стварају примерке дела у формату прилагођеном за слепа лица и такве примерке дела чине доступним слепим лицима.

Члан 66. Овом одредбом се уређује прекогранична размена примерака дела у прилагођеном формату.

Ставом 1. овог члана је предвиђено да овлашћено тело или лице које је слепо или слабовидно има право да без дозволе аутора и без накнаде увезе или на други начин прибави примерак дела у прилагођеном формату, ако је такав примерак дела стављен у промет, јавно саопштен у смислу члана 32. Закона или на други начин учињен доступним од стране овлашћеног тела које има седиште у некој од земаља чланица Маракешког уговора. Ова одредба омогућава да се избегне непотребан рад и трошкови који су везани за израду примерака дела у прилагођеном формату који већ постоје у другим државама чланицама Маракешког уговора (25.1.2021. године је било 79 држава чланица овог уговора).

Ставом 2. овог члана је предвиђено да овлашћено тело које је у Републици Србији начинило примерак дела у прилагођеном формату има право да без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде тај примерак стави у промет, јавно саопшти у смислу члана 32. Закона или на други начин учини доступним лицу које је слепо или овлашћеном телу које има пословно седиште у држави чланица Маракешког уговора. Из овог следи да када у Републици Србији, примера ради, буде начињен примерак дела у прилагођеном формату, такав примерак може да се дистрибуира у суседној Босни и Херцеговини директно кориснику или тамошњем овлашћеном телу.

Чланом 66. Закона Република Србија извршава најзначајнију обавезу преузету потврђивањем Маракешког уговора која се односи на обезбеђивање услова за прекограничну размену примерака дела у прилагођеном формату (члан 5. Маракешког уговора).

Чланом 67. Закона се прописују одређене обавезе овлашћеним телима да не би дошло до неовлашћеног коришћења примерака дела у прилагођеном формату. Овлашћена тела су дужна да се старају да се примерци дела у прилагођеном формату стављају у промет, јавно саопштавају у смислу члана 32. Закона и на други начин чине доступним искључиво лицима која су слепа или другим овлашћеним телима. Овлашћена тела су такође дужна да предузимају мере како би спречила неовлашћено умножавање, јавно саопштавање у смислу члана 32. Закона и на други начин чињење доступним јавности примерака дела у прилагођеном формату. Да би се спречило неовлашћено коришћење ових примерака овлашћена тела су дужна да воде евиденцију о њиховом коришћењу, као и регистар дела које поседују.

Да би лица која су слепа, као и овлашћена тела могла да буду информисана о примерцима дела у прилагођеном формату које поседује једно овлашћено тело, ставом 2. овог члана прописано је да су овлашћена тела обавезна да на захтев слепих или других овлашћених тела достављају овим лицима и телима попис дела чије примерке поседује у прилагођеном формату, као и називе и податке за контакт овлашћених тела са којима размењују примерке дела у прилагођеном формату.

Ставом 4. овог члана прописано је да ће надлежни орган позвати овлашћена тела са територије Републике Србије да му на добровољној основи доставе своје називе и податке за контакт. Ова одредба има за циљ подстицање размене примерака дела у прилагођеном формату, како између овлашћених тела која постоје у Републици Србији, тако и у другим државама (прекогранична размена). Орган надлежан за послове интелектуалне својине (надлежни орган) ће информације о овлашћеним телима у Републици Србији учинити доступним Светској организацији за интелектуалну својину као и другим овлашћеним телима, чиме ће Република Србија испунити обавезу из члана 9. Маракешког уговора.

Члан 68. (Суспензија ауторског права у сврху прераде дела) Допуштена је слободна прерада објављеног ауторског дела ако се ради о пародији или карикатури, ако то не ствара или не може стварати забуну у погледу извора дела.

Дело пародије је изведено ауторско дело створено са циљем да исмеје оригинално ауторско дело, његову тематику, стил, његовог аутора, или нешто треће, кроз хумор, сатиру или иронију. То је комична имитација неког „озбиљног” дела. Будући да пародија нужно подразумева коришћење туђег ауторског дела, неминовно се поставља питање односа аутора оригиналног дела и аутора дела пародије. Мало је вероватно да је неко вољан да даје дозволу за прављење пародије свог дела јер нико не воли да буде предмет исмевања, па је зато уведено ово ограничење ауторског права, слободна прерада туђег ауторског дела на комичан начин – пародија.

Ради бољег разумевања природе овог ограничења ауторског права, навешћемо један пример из упоредног права.

Врховни суд Сједињених Америчких Држава у спору *Campbell v. Acuff-Rose Music, Inc.* описао је пародију као пример фер употребе туђег ауторског дела. У пресуди, суд је поред осталог навео да „као и други облици друштвених критика и коментара, пародија може да има користан ефекат, бацајући ново светло на ранији рад и стварајући сасвим нови угао гледања на одређени проблем или питање. Пародија није дупликат одређеног ауторског дела, већ изведено ауторско дело.”

Веома је значајно да се у сваком конкретном случају процени да ли је дело пародија заиста пародија, или се ради о недозвољеном коришћењу туђег ауторског дела. У горе описаној пресуди америчког суда речено је поред осталог и ово:

„Ми не треба да дозволимо да данашњи музичари користе туђа дела и да нам накнадно објашњавају како је њихова једина намера била да дају коментар на раније радове њихових колега. Вероватно свака обрада неке старе композиције може да се окарактерише као коментар оригинала и вероватно свака на одређен начин звучи интересантно, зато што је занимљиво чути како неке старе мелодије звуче у неком новом музичком жанру. Чак и реп верзија Бетовенове Пете симфоније звучи тако да људе тера на смех. Али, ако дозволимо да се свака јефтина обрада назове пародијом, ми ћемо ослабити ауторско право.”

Суд је направио разлику између пародије и сатире. Док дело пародије увек представља комичан коментар на неко друго оригинално дело, сатира је коришћење оригиналног дела са циљем да се критикује неко или нешто. На пример, када користимо нечије ауторско дело да бисмо на сатиричан начин критиковали постојеће стање у друштву, политици или економији. То је критика која има далеко шири контекст и не мора нужно да се подразумева коришћење нечијег ауторског дела, већ се то може чинити и на бројне друге

начине. Чак и таква употреба ауторског дела, може, у склопу свих околности случаја да представља дозвољено ограничење ауторског права, мада много ређе него дело пародије.

Члан 69. (Суспензија ауторског права у сврху коришћења дела чији аутор није познат) Овим чланом уведено је ново ограничење ауторског права у корист јавних библиотека, образовних институција, музеја, архива, установа за чување филмске или звучне баштине и организација за радиодифузију које врше функцију јавног медијског сервиса. Овим ограничењем обезбеђено је да монополско право аутора на делу чији аутор није познат не представља препреку за дигитализацију таквог дела која се обавља у јавном интересу. Дигитализација ауторских дела (књига, новина, часописа, кинематографских и других аудиовизуелних дела и сл.) подразумева обавезу прибављања дозволе аутора дела на умножавање дела и на чињење дела доступним јавности на начин да му појединац може приступити са места и у време које сам одабере. У случају да носилац ауторског права на одређеном делу није познат, или да се не може пронаћи, дигитализација таквог дела без његовог овлашћења представљала би повреду ауторског права. Да се дигитализацијом културне баштине не би починиле бројне повреде ауторског права, овим чланом се креира посебан правни статус за дела чији носиоци права нису познати. Под детаљно прописаним условима који подразумевају пажљиву претрагу, безуспешан покушај идентификације и лоцирања носиоца права на ауторском делу, дозвољено је лицима у чију корист се уводи наведено ограничење права да без прибављања овлашћења и без плаћања накнаде изврше дигитализацију тог дела у јавном интересу.

Члан 70. Овај члан дефинише шта се сматра ауторским делом чији носилац права није познат. Поред ауторских дела дефиниција обухвата и фонограме.

Члан 71. Главни услов да би се одређено дело сматрало делом чији носилац права није познат, те да би се могло дигитализовати на основу законског ограничења ауторског права, јесте да се претходно спроведе пажљиво претраживање у циљу идентификације и лоцирања носиоца права. Овај члан детаљно уређује поступак претраживања и прописује који извори информација морају да буду консултовани том приликом. Имајући у виду да је чланом 3. став 2. Директиве 2012/28/ЕУ о ауторским делима чији носилац права није познат прописано шта чини минимум извора информација за поједине, посебне категорије ауторских дела (за објављене књиге, за новине, часописе и периодичне публикације, за визуелна дела и за аудиовизуелна дела и фонограме), ставом 1. овог члана преузети су наведени извори информација из Директиве о ауторским делима чији носилац права није познат.

У складу са чланом 3. став 4. Директиве о ауторским делима чији носилац права није познат, ставом 2. овог члана прописано је да су институције и организације које у јавном интересу спроведе дигитализацију ауторских дела дужне да провере изворе података и у другим државама, уколико постоје докази на основу којих се може закључити да се релевантни подаци о аутору, односно носиоцу права могу пронаћи у тим државама.

У складу са чланом 3. став 3. Директиве о ауторским делима чији носилац права није познат, ставом 3. овог члана прописано је да издавање дела представља основни критеријум за одређивање да ли се претраживање одређеног дела спроводи у Републици Србији. Ако је дело први пут издато у Републици Србији или, уколико није издато, ако је први пут емитовано у Републици Србији, претраживање ће бити обављено у Републици Србији. У случају кинематографских и аудиовизуелних дела критеријум је седиште или боравиште продуцента дела – уколико продуцент дела има седиште или боравиште у Републици Србији претраживање ће бити спроведено у Републици Србији.

Чланом 4. Директиве о ауторским делима чији носилац права није познат, предвиђено је узајамно признавање статуса дела чији аутор није познат од стране свих држава чланица Европске уније уколико је у једној држави чланици утврђено да се ради о делу чији аутор није познат. Такво дело се може користити у јавном интересу у складу са

Директивом 2012/28/ЕУ у свим државама чланицама ЕУ, чиме се под једнаким условима обезбеђује приступ овим делима у свим државама чланицама ЕУ. Ставом 6. овог члана прописано је да ће ауторско дело или фонограм за који је у некој чланици ЕУ утврђен статус дела чији носилац права није познат имати тај статус и у Републици Србији.)

Члан 72. Овим чланом је прописана обавеза јавно доступних библиотека, образовних институција, музеја, архива, установа за чување филмске или звучне баштине и организација за радиодифузију које врше функцију јавног медијског сервиса да воде и да чувају евиденцију о спроведеним пажљивим претраживањима и да информације из наведене евиденције достављају Заводу за интелектуалну својину. Евиденција о резултатима спроведених претраживања обухвата све налазе на основу којих се ауторско дело или фонограм могу сматрати делом, односно фонограмом чији аутор није познат. Завод за интелектуалну својину је обавезан да информације о делима чији аутор није познат без одлагања проследи Заводу за интелектуалну својину ЕУ који на нивоу ЕУ води електронску базу података дела за која је утврђено да њихови аутори нису познати. Сврха постојања наведене базе података ЕУ је да се омогући свима да користе резултате спроведених претраживања у једној држави ЕУ, да не би долазило до непотребног трошења ресурса на иста претраживања од стране субјеката у другим државама ЕУ. Овај члан је усклађен са одредбама члана 3, ст. 5. и 6. Директиве о 2012/28/ЕУ .

Члан 73. Могуће је да након што је пажљива претрага за аутором, односно носиоцем права на одређеном ауторском делу или фонограму довела до закључка да је носилац права на делу или фонограму непознат и након што се приступило дигитализацији тог дела, аутор „појави”, односно истакне своја права на том делу. То аутор може да учини у сваком тренутку и то тако што ће аутор или удружење аутора или организација за колективно остваривање права упутити организацији или институцији која је дело дигитализовала, одговарајућу и веродостојну информацију у којој ће истаћи своја права на дело, односно фонограм.

Овим чланом је прописано под којим условом ће се сматрати да је дошло до промене статуса дела. У складу са чланом 6. став 5. Директиве о ауторским делима чији носилац права није познат, ставом 2. овог члана предвиђено је да аутор или носилац права има право на правичну накнаду за извршено коришћење дела или фонограма, као и да ову накнаду може да оствари за највише три последње године коришћења предмета заштите. Аутор, односно носилац права на делу или фонограму може да настави са вршењем својих права *pro futuro*.

Члан 74. (Суспензија ауторског права у сврху коришћења дела које представља небитан састојак главног дела) Примера ради, костими које глумци носе у неком филмском делу представљају небитан састојак филмског дела и у слободној су употреби док се користе заједно са филмским делом.

Члан 75. (Прављење збирки намењених настави, испиту или научном истраживању) Члан 75. Закона предвиђа да је дозвољено, „без дозволе аутора, а уз обавезу плаћања ауторске накнаде, у облику збирке намењене настави, испиту или научном истраживању, умножавање на папиру или сличном носачу, путем фотокопирања или било којег облика фотографске или сличне технике која даје сличне резултате, одломака објављених ауторских дела, појединачних кратких објављених ауторских дела у области науке, књижевности и музике или појединачних објављених ауторских дела фотографије, ликовне уметности, архитектуре, примењене уметности, индустријског и графичког дизајна и картографије ако се ради о објављеним делима више различитих аутора, осим ако то аутор изричито не забрани.”

Ово ограничење ауторског права предвиђа и Бернска конвенција у члану 10(2). Реч је о такозваној законској лиценци. За разлику од свих горе описаних суспензија имовинских

права аутора, ово се разликује по једној битној ствари: дозвола аутора за коришћење дела није потребна, али се зато мора платити ауторска накнада.

У овом случају, ауторско право се ограничава зато што то налаже шири, друштвени интерес, интерес да се процес образовања одвија несметано и ефикасно, без сукоба са монополским правом аутора. Сваки пут када се нека образовна институција сусретне са потребом коришћења нечијег ауторског дела и прављења оваквих збирки, пред њом се у основи постављају две могућности: или да затражи дозволу од носиоца права за коришћење одређеног ауторског дела, или да се ослони на законом дозвољена ограничења од ауторског права. Проблеми са којима се образовне институције сусрећу приликом прибављања права на коришћење неког ауторског дела су успостављање контакта са аутором, неразумно дуги рокови чекања његовог одговора на учињену понуду, превисоке ауторске накнаде или неки други услови коришћења ауторског дела, и тако даље. Све то намеће потребу да се успостави овај вид ограничења ауторског права.

Прво питање које се овде поставља јесте питање квантитета дела које се копира. Закон каже да се коришћење односи на 1) „одломке објављених ауторских дела”, 2) „појединачна кратка објављена ауторска дела у области науке, књижевности и музике” и 3) „појединачна објављена ауторска дела фотографије, ликовне уметности, архитектуре, примењене уметности, индустријског и графичког дизајна и картографије, осим ако се ради о објављеним делима више различитих аутора и под условом да аутор то изричито не забрани.”

Прву групу чине одломци објављених ауторских дела, без прецизирања о којима ауторским делима је реч, што значи да се могу користити одломци свих ауторских дела.

Другу групу чине појединачна кратка објављена ауторска дела али само из области науке, књижевности и музике. Два су услова која морају да буду испуњена: ауторска дела морају да буду кратка, и морају спадати у науку, књижевност и музику.

Трећу групу чине појединачна, објављена ауторска дела из тачно одређених области стваралаштва: фотографије, ликовне уметности, архитектуре, примењене уметности, индустријског дизајна, графичког дизајна и картографије. У односу на трећу групу, није предвиђен услов да је реч о „кратким” ауторским делима, будући да се у лепим уметностима такав квалитет обично и не доводи у везу са одређеним ауторским делом. Ипак, наглашено је да се мора радити о индивидуалним ауторским делима

Наредно питање јесте форма умножавања ауторских дела. Закон каже да се ради о „умножавању на папиру или сличном носачу, путем фотокопирања или било којег облика фотографске или сличне технике која даје сличне резултате”. Реч је о репрографском умножавању ауторских дела. Репрографија је умножавање одређеног графичког приказа, на пример неке слике, цртежа, текста, карте и тако даље, дакле онога што се може визуелно опазити. То је, прецизније, умножавање ауторских дела прављењем њихових телесних копија путем фотокопирања или штампања на папиру или неком другом сличном носачу. Уз то, данас се под репрографијом подразумева и умножавање ауторских дела у дигиталној форми путем скенирања, ласерског сторирања података на CD или DVD итд, или њихово смештање у одговарајуће електронске базе података. Овде се намеће и питање: да ли се умножавање кратких одломака неког музичког или филмског дела, забележеног на неком фонограму или видеограму, може сматрати за репрографско умножавање? Примера ради, иако је музика изричито споменута као врста ауторског дела која се може умножавати за потребе прављења збирки у циљу образовања, није сасвим јасно да ли се то односи искључиво на репрографско умножавање нотних текстова, или и на умножавање аудио музичких фајлова. Умножавање аудио фајлова не може се сматрати за репрографско умножавање, чак и када се умножава у дигиталној форми. Музика се не може видети никако другачије него кроз нотни текст. Стога умножавање музике у њеном аудио облику није репрографија и не може се подвести под ово ограничење ауторског права.

Као најкомплексније издваја се питање намене умножавања горе набројаних ауторских дела. Закон каже да се то ради у „облику збирке намењене настави, испиту или научном истраживању.”

Поставља се питање шта се подразумева под наставом, испитом и научним истраживањима? Другим речима, питање је - ко су корисници овог ограничења?

По једном схватању, када је реч о овом ограничењу ауторског права, настава се мора одиграти у образовним институцијама свих нивоа и типова, школама и универзитетима, али да се не може односити на генерално образовање које је намењено јавности у целини, на пример, различити курсеви који се могу наћи на интернету. Закон спомиње изразе „настава”, „испит” и „научно истраживање”, па се поставља питање да ли институције које се не баве образовањем као својом основном делатношћу, већ то раде повремено, као своју споредну активност, на пример, државни органи или правна лица која нуде информације о свом раду, о услугама које пружају и на тај начин едукују своје кориснике или своје запослене, да ли дакле и такве институције могу да се користе овим ограничењем? По једном схватању, ово ограничење је намењено искључиво образовним институцијама, а не и институцијама које се не баве образовањем. Предлагач сматра да је у случају овог ограничења ауторског права пресудно у којој мери се одређена институција бави едукативним активностима и да ли то ради на систематски и организован начин или пак повремено, када то потреба налаже. Повремени семинари који се *ad hoc* одржавају у зависности од актуелности одређених питања, не могу се подвести под појам „наставе”, „испита” и „научног истраживања”, иако јесу нека врста едукације. „Настава”, „испит” и „научно истраживање”, активности су о којима говори Закон, одвијају се на методолошки уређен начин, организовано и стално и најчешће имају општи друштвени значај. С друге стране, ако неко правно лице организује курс за своје запослене који се баве поправком беле технике, и при том направи хрестоматију о томе како се поправља бела техника, остаје као питање може ли се и таква активност подвести под појам наставе или припремања испита? Предлагач сматра да може, ако се то чини на устаљен начин и са јасним циљем едукације запослених без обзира на то хоће ли њихово знање на крају бити проверено на неком испиту или не.

Ово ограничење нарочито је важно за просветне раднике, запослене у школама и на факултетима. Они ће се пре свих користити овим законским ограничењем, приликом прављења збирки намењених извођењу наставе, научног истраживања или припреми полагања испита. Постоји схватање према ком се под „извођењем наставе” у контексту овог ограничења сматра само „дискусија у учионици” између наставника и ученика, а право да се служи овим ограничењем има само конкретан наставник који изводи конкретну наставу. Такво схватање искључује могућност да се овим ограничењем служе привредна друштва која едукују своје запослене. Питање је колико копија ауторских дела и у ком обиму се ауторска дела могу копирати у ове сврхе. Закон о томе ништа не каже па остаје да се ослонимо на прилично широк путоказ – „у сврху извођења наставе”, што је увек фактичко питање. У сваком случају, и код овог ограничења ауторског права се мора водити рачуна да не буде у супротности са нормалним искоришћавањем ауторског дела, и да неразумно не вређа интересе аутора.

Ради бољег разумевања ове норме, предлагач наводи и неколико примера из упоредног права.

Право Јужне Африке у погледу овог ограничења има врло детаљна решења. У члану 9. Правилника о ауторском праву, предвиђено је да „копије не могу да буду начињене зато да замене постојеће антологије, компилације или збирке”. Такође, предвиђено је и да се збирке не могу правити од оних дела која су по својој природи ефемерна, на пример од бележака са предавања, разних упитника и других сличних материјала. Такође, копије се не

могу користити као замена за куповину књига или стручних магазина и не могу се састојати од екстраката ауторских дела једног те истог аутора.

Сумирајући одредбе Правилника на питање шта наставник може да копира за извођење наставе, професор ауторског права на Правном факултету у Јоханесбургу, Ален Џејмс Кери Копелин, навео је следеће:

- 1) једна копија песме, чланка, приче или есеја одређеног аутора; или
- 2) две копије извода из радова одређеног аутора; или
- 3) копије три песме, чланка, приче или есеја из одређене збирке или периодичног издања, али само ако се ради о различитим ауторима;

Ако школска година траје девет месеци, до краја године ученици (или студенти) могу да буду у поседу:

- 1) девет песама, девет чланака, девет прича и девет есеја, али обавезно различитих аутора; или
- 2) осамнаест екстраката из радова девет различитих аутора; или
- 3) двадесет седам песама, чланака, прича, есеја из одређене збирке, под условом да се ради о различитим ауторима.

Ипак, као најважније од свега, наводи се то да се копије ауторских дела могу користити само за време часа и да нису намењене томе да их студенти после одржане наставе слободно даље копирају и користе. Дакле, овде није реч о збиркама за слободну употребу, већ строго наменским текстовима који се могу користити само за извођење наставе, у учионицама и то је све. То је суштина овог ограничења.

Наш Закон не поставља овако прецизна ограничења у погледу обима материјала који се може копирати за потребе прављења збирки за извођење наставе, али наш Закон садржи општу норму, члан 50, који предвиђа да обим ограничења ауторског права не сме да буде такав да се њиме неразумно вређају интереси аутора или да се сукобљава са нормалним искоришћавањем ауторског дела.

Члан 76. (Објављивање чланака који се односе на текућа економска, политичка и верска питања) Ово је још један пример ограничења ауторског права у сврху слободе информисања. Овде се ради о дубљем задирању у интересе аутора јер се омогућава умножавање и стављање у промет примерака, као и други облици јавног саопштавања, чланака који су објављени у другим средствима информисања. Реч је дакле о читавим чланцима. Из тог разлога, закон не тражи дозволу аутора, али ствара обавезу плаћања ауторске накнаде. Ово је норма која води рачуна о реалности која влада у сфери информисања, у времену инстант вести и дигиталних медија у којима се информације преносе врло брзо. Ова одредба првенствено уређује однос између медија, јер готово по правилу, ауторско право на таквим чланцима припада медију, а не аутору. Међутим, уколико се аутор изричито супротстави томе, чланак се не може користити.

Поред тога, треба уочити да је ово ограничење лимитирано на тематски одређене чланке: реч је о чланцима који се односе на текућа економска, политичка или верска питања. То значи, да се ово ограничење не односи на слободно преузимање чланака из области културе, спорта, моде, доколице, итд.

Члан 77. (Тродимензионално умножавање дела која су трајно изложена на јавним местима) Ово ограничење се односи на тродимензионалне реплике ауторских дела изложених на трговима и другим јавним местима, реч је прецизније о прављењу разних сувенира и других сличних производа. Аутор није у позицији да то спречи (јер то је фактички немогуће) али зато има право на накнаду од таквог умножавања и стављања у промет.

Други став цитираног члана предвиђа изузетке од тог правила.

Члан 78. и члан 79. (Пренос права наслеђивањем) Само имовинска права аутора се наслеђују. Наследници могу да *врше* морално правна овлашћења аутора, али не могу да

буду њихови носиоци. Али то се не односи на сва морална права аутора. Наследници не могу ни да врше два морално правна овлашћења: право на објављивање ауторског дела које није објављено, под условом да је то аутор забранио и 2) право на измену дела.

Члан 80. Морална права не могу да се преносе уговором. Уговор којим аутор преноси своја морално правна овлашћења на друго лице, санкционисан је апсолутном ништавошћу.

Члан 81. Аутор може да уступа или преноси сва или поједина имовинска права на делу.

Члан 82. (Искључиво и неискључиво уступање имовинских права на делу) Два су начина уговорног преноса или уступања ауторског имовинског права: искључиво и неискључиво. Ако то није посебно наглашено у самом уговору, важи законска претпоставка да се ради о неискључивом уступању ауторског права.

Члан 83. (Ограничења уступања имовинских права на делу) Ограничења у погледу располагања ауторским правом су тројака: предметна, временска и просторна. Ауторско субјективно право обједињава читав корпус имовинских (и моралних) овлашћења. Аутор може на стицаоца да пренесе односно, да му уступи само имовинска овлашћења, и то сва или само нека. Примера ради, аутор музичког дела може да пренесе на стицаоца право на накнаду од емитовања, реемитовања и јавног саопштавања свог дела, а да не пренесе право на умножавање и стављање у промет таквог дела. То би био пример предметног ограничења преноса ауторског права. Временско ограничење значи да се право на економско искоришћавање ауторског дела везује за неки тренутак у времену или пак за стицање одређених правних чињеница. Типичан пример је издавачки уговор који може да буде „орочен” на време док се не прода тираж. Најзад, просторно ограничење подразумева да се право на економско искоришћавање ауторског дела ограничава на одређени простор. Типичан пример је продаја музичких дела, тачније, носача звука где се право на дистрибуцију на територији једне земље даје дистрибутеру на тој територији, а право на дистрибуцију на територији друге земље, даје дистрибутеру на територији друге земље.

Члан 84. (Пренос имовинских права аутора на треће лице) Ако аутор уступи своја имовинска права другом лицу, то друго лице може даље да пренесе то имовинско право на треће лице, ако се аутор (или ауторов наследник) са тим сагласи. Таква сагласност међутим није потребна ако је носилац ауторског права неко правно лице онда када дође до преноса тог правног лица.

Члан 85. (Пренос својине на оригиналном примерку дела) Ова одредба је декларативног карактера и односи се првенство на дела ликовне уметности и на сва друга ауторска дела код којих форма не може да се раздвоји од садржине. Продаја уметничке слике на пример, не доводи до тога да купац сликарског платна стекне било које ауторско правно овлашћење на платну. Он стиче само својину на том делу.

Члан 86. (Уступање имовинских права на будућим делима аутора) Искоришћавање ауторског дела могуће је уговорити и у тренутку када дело још увек не постоји. За тако нешто неопходно је да дело буде јасно одређено као *предмет* уговора (на пример филмско дело одређеног наслова) и да се у уговору тачно наведу имовинскоправна овлашћења која се преносе са аутора на стицаоца. Типичан пример таквог уговора је филмско дело. У тренутку када продуцент аудиовизуелног дела закључи такав уговор са коауторима (режисером, сценаристом, итд.) аудиовизуелно дело још увек не постоји. С друге стране, уговор који би се односио на сва будућа дела неког аутора санкционисан је апсолутном ништавошћу.

Поред тога, уговарање искоришћавања ауторског дела на начин који у тренутку закључења уговора није законом предвиђен, такође је санкционисано апсолутном ништавошћу. Ово посебно треба имати у виду, примера ради, када је реч о *чињењу дела доступним јавности*. То имовинско право постоји од 2009. године код нас. Пре те године,

бројни уговори о искоришћавању ауторских дела, фонограма и интерпретација су закључивани поводом њиховог искоришћавања. Предмет искоришћавања, интерпретације и фонограми, примера ради, могли су да буду подвргнути само оним облицима искоришћавања који су у време закључења уговора били предвиђени у закону. Стицалац је, примера ради, могао да стекне право на накнаду од јавног саопштавања фонограма, емитовања фонограма или његовог реемитовања, али не и од стављања фонограма на интернет и његовог чињења доступним јавности. То право у то време није постојало, а право које не постоји, не може ни да се пренесе са носиоца права на друго лице.

Члан 87. (Уступање и пренос ауторског права путем уговора) Разлика између уступања и преноса у ауторском праву је разлика између закупа и продаје у стварном праву. У питању је конститутиван и транслативан пренос. Уступањем се ауторско дело додељује на коришћење, али се то чини на ограничено време. На пример, у случају уговора о закупу, аутор на издавача преноси право на умножавање и стављање у промет ауторског дела. Али то право траје док се не распрода први тираж. Након тога, аутору се поново „враћају” право на умножавање и право на стављање у промет његовог дела. С друге стране, режисер који закључи уговор о аудиовизуелном делу трајно филмском продуценту уступа сва имовинска права искоришћавања филмског дела. Ту је реч о транслативном преносу, дакле о уступању свих имовинских овлашћења која улазе у састав ауторског субјективног права са аутора (режисера) на филмског продуцента.

Члан 88. Овај члан утврђује неке од принципа на којима почивају ауторски уговори.

Аутор је по правилу слабија уговорна страна у ауторском уговору. Стога закон штити његов интерес када предвиђа да уколико постоји сумња у погледу обима пренетог права са аутора на стицаоца, сматраће се да је пренето мање права. Дозволе за објављивање дела, за бележење дела на носач звука или слике и дозвола за емитовање дела морају да буду изричито уговорене у уговору. Не може се претпостављати да је аутор на стицаоца пренео та права ако то није изричито наведено у ауторском уговору.

Члан 89. (Елементи ауторског уговора) Сваки ауторски уговор мора да садржи следеће елементе: имена уговорних страна, наслов, односно идентификацију ауторског дела, права која су предмет уступања, односно преноса, висину, начин и рокове плаћања ауторске накнаде ако је уговорена, као и садржинска, просторна и временска ограничења ако постоје. Један од обавезних елемената ауторског уговора је идентификација ауторског дела, односно, одређење предмета уговора. Дело се најчешће идентификује кроз наслов, али то није правило од којег се не може одступити. Постоје дела (на пример илустрације у некој књизи) које немају конкретан наслов и стога их аутор означава кроз опис њихове тематике или на други пригодан начин.

По правилу, ауторски уговори су теретни па се као њихов обавезан елемент појављује ауторска накнада. Ауторска накнада међутим не чини суштину ауторског уговора јер није правно недозвољено да се аутор обавезе на израду неког ауторског дела или да уступи право на искоришћавање већ постојећег ауторског дела без накнаде. Ауторски уговори се пре свега препознају кроз њихов предмет, а то је ауторско дело.

Члан 90. (Право аутора да захтева измену ауторског уговора због несразмере у вредности престаџија) Ово је још једна одредба која штити аутора као слабију уговорну страну. У питању је правна моћ – (могућност да изјавама воље мењамо нашу правну ситуацију) – која је призната аутору са циљем, како је речено, да се правичније и боље заштите његови економски интереси. Ако је приход који се остварује искоришћавањем ауторског дела у очигледној несразмери са ауторском накнадом, аутор има право да тражи измену уговора тако да се та несразмера ублажи. Јасно, овако нешто се може тражити уколико ауторско дело доноси трајне приходе (дакле искоришћава се у одређеном временском интервалу, попут филмског дела које се емитује и реемитује годинама) док се у случају препродаје оригиналног примерка ауторског дела примењују друга правила

(погледати део: Право слеђења). Овако нешто чест је случај када се уговора паушална накнада. Врховни суд Србије наводи следеће: „Када је ауторским уговором уговорена ауторска накнада у паушалном износу, а одредбама уговора није одређен тираж нити број издања, аутор има право да у смислу члана 58. Закона о ауторском праву тражи да му се обезбеди правичније учешће у приходу оствареном коришћењем његовог дела изменом уговора о коришћењу дела”. Право на подношење захтева за изменом уговора застарева у року од две године од дана сазнања за постојање несразмере, а аутор га се не може унапред одрећи.

Члан 91. (Раскид ауторског уговора) Аутор или његов наследник, имају право на раскид уговора уколико стицалац ауторског права не остварује стечено ауторско право или га остварује у обиму мањем од уговореног, чиме угрожава економске интересе аутора. Дакле, две чињенице морају да се стекну: неостваривање или смањено остваривање ауторског права и угрожавање интереса аутора или његовог наследника. Неостваривање или смањено остваривање ауторског права морају да буду последица скривљеног понашања стицаоца, а не објективних околности. Ако је аутор за то одговоран, онда не би имао право да тражи раскид уговора. Пре него што се одлучи да раскине уговор, аутор, односно његов наследник, дужан је да о својој намери обавести стицаоца права и да му да примерен рок да почне са искоришћавањем ауторског дела. Аутор не може да се одрекне права на раскид уговора из горе описаних разлога.

Члан 92. Овај члан предвиђа такозвано „право покајања” (*droit de repentir*), могућност аутора да захтева раскид уговора ако би објављивање дела штетило његовој части и угледу. Потребно је да такви разлози настану након закључења уговора. Изјава о ускраћењу дозволе, производи правно дејство од дана кад аутор положи обезбеђење за накнаду штете. Није речено о каквој штети се ради: стварној штети или измаклој добити? Реч је о стварној штети, другим речима, о трошковима које је стицалац права (на пример издавач) имао у вези са искоришћавањем ауторског дела (штампа, стављање у промет, рекламирање дела, лектура итд).

Члан 93. (Издавачки уговор) Издавачки уговор је један од најважнијих ауторских уговора којем и закон посвећује највећи број чланова. У основи, издавачки уговор је уговор између две уговорне стране, аутора (или носиоца ауторског права) и издавача у којем аутор преноси на издавача право на умножавање ауторског дела и његово стављање у промет, док се издавач обавезује да ће дело умножити и ставити у промет и за то аутору платити одговарајућу накнаду.

Поред горе поменутих имовинских права (право на умножавање и стављање у промет дела), издавачким уговором се често на издавача преноси још једно овлашћење: право на објављивање дела. Такође, издавачким уговором се често на издавача преноси и право на превођење дела.

Реч је о двострано теретном уговору.

Члан 94. и 95. Издавачки уговор је формалан, сачињава се у писаној форми, али ако је предмет уговора чланак, илустрација, фотографија, цртеж или неки други ауторски прилог у новинама и периодичној штампи, онда таква форма није неопходна. Такав издавачки уговор може да буде сачињен и у усменој форми. Издавачки уговор је искључив, осим ако није другачије договорено. Од овога се одступа само ако су предмет уговора чланак, илустрација, фотографија, цртеж или неки други ауторски прилог у новинама и периодичној штампи.

Члан 96. Овај члан уређује које још елементе по правилу издавачки уговор треба да има. Најчешће, издавачки уговор садржи и рокове у којима уговорне стране, аутор и издавач, морају да испуне своје уговорне обавезе, на пример, у ком року аутор мора да преда рукопис, у ком року издавач треба да га стави у промет итд, колико издања издавач може да објави, колики је тираж тих издања итд. Сви ти рокови и други елементи уговора Законом

су одређени само за случај да уговорне стране саме не предвиде како желе да изгледа њихов издавачки уговор. Акцентат је пре свега на слободној вољи уговорних страна не само у погледу ових елемената, већ и у погледу свих других питања која евентуално могу да се појаве приликом реализације оваквог уговора. Примера ради, како ће изгледати насловна страна неког писаног дела, такође може да буде предмет овог уговора, итд.

Члан 97. Овај члан уређује неке од важнијих обавеза које издавач преузима на себе закључењем овог уговора. Издавач мора да се стара о дистрибуцији примерака ауторског дела (што је и сама суштина овог уговора) и да о томе, на захтев аутора, пружа аутору информације о томе. Такође, овај члан предвиђа и обавезу издавача да аутору, у одговарајућем тренутку коректуре његовог дела (на пример док се ради лекторски део посла) омогући аутору увид у тај део обраде текста. Такође, да у погодном тренутку издавач треба да омогући аутору да у његово дело унесе и извесне промене, ако то сматра за потребно. У овом члану долази до изражаја потреба да се у што је могуће већој мери сачува ауторов стваралачки дигнитет и да му се омогући да и након закључења издавачког уговора и даље има моћ да утиче на свој текст. Овај члан води ипак рачуна и о интересима издавача јер предвиђа да аутор не сме својим измена (између два издања) да мења *карактер дела*, а такође, измене не смеју да буду такве да за издавача представљају несразмерно велику обавезу.

Члан 98. Рукопис или други оригинални примерак ауторског дела који је предат издавачу не постаје својина издавача, осим чланака, цртежа и других прилога у новинама и периодичној штампи, или ако је уговором друкчије одређено. Оригинални цртежи најчешће у пракси не постају својина издавача, чак и када се достављају ради објаве у периодичној штампи. У данашње време дигиталних технологија, врло ретко се дешава да аутори илустрација и других сличних дела достављају издавачима (новинским кућама) оригиналне примерке својих илустрација, најчешће се то чини у форми дигиталних копија које се налазе у резолуцијама прилагођеним за штампу. Исто је и са писаним делима.

Овде је важно напоменути да због чињенице да издавач не стиче ауторско право на оригиналу дела, он има обавезу и да га по завршеном послу врати аутору.

Члан 99. Овај члан закона предвиђа да ако једини постојећи примерак ауторског дела *пропадне* услед више силе после његове предаје издавачу ради издавања, аутор, односно други носилац ауторског права има право на правичну накнаду која би му припала да је дело било објављено. Мора се радити о: 1) једином примерку ауторског дела и 2) пропадање мора да настане након што је примерак предат издавачу *ради* издавања. У Закону није прецизно речено да ли се под овим подразумева и *оштећење* примерка ауторског дела, али нема разлога да и тај случај не буде обухваћен увек када је оштећење такво да ауторско дело због њега постане неупотребљиво.

Ово је још један члан који штити интересе аутора као слабије уговорне стране јер аутор има право на накнаду и поред тога што издавач није скривио оштећење примерка ауторског дела.

Члан 100. Овај члан Закона штити интересе издавача. Издавач који је стекао право на издавање књиге, има прече право на издавање електронске верзије те књиге. Ово право је ограничено само на издавање књига и траје три године од закључења издавачког уговора. Аутор је дужан да у писаној форми понуди издавачу издавање електронске верзије његове књиге, а ако издавач понуду не прихвати у року од 30 дана од дана њеног пријема, његово прече право да изда електронску верзију књиге, престаје.

Члан 101. Издавач има обавезу да аутору врати и примерке непродатих ауторских дела по истеку уговора.

Чланови 102-105. (Уговор о представљању и уговор о извођењу) Ово је уговор којим аутор преноси на друго лице право да представља или изводи његово ауторско дело (погледати део образложења које се односи на право представљања или право извођења).

Најчешће, аутор предаје кориснику партитуре (у случају извођења) или сценарио односно либрето (у случају представљања драмских дела), а корисник се обавезује да дело изведе, односно представи.

Чланови 106-107. (Уговор о преради дела) Право на прераду дела је у искључивој власти аутора (члан 33. Закона). Прерада дела је превод дела, филмска адаптација неког књижевног или сличног текста, музички аранжман, итд. Дело се не може прерађивати без дозволе аутора. Члан 107. изричито говори о давању дозволе за прераду дела „ради сценског приказивања, односно извођења, ради снимања аудиовизуелног дела” али додаје и „за друге потребе”.

Члан 108. правно уређује само питање права на прераду дела за потребе снимања аудиовизуелног дела и појашњава да се прерада дела не може ограничити нити имати сврху само ако би се ограничила на сам акт прераде дела. Прерада дела се не ради ради прераде, већ ради искоришћавања тако прерађеног ауторског дела. Из тог разлога, поред права на прераду дела ради стварања аудиовизуелног дела, аутор на стицаоца преноси и право на приказивање таквог аудиовизуелног дела, његово емитовање, синхронизацију и титловање на друге језике.

Члан 108-114. (Уговор о аудиовизуелном делу) Уговор о аудиовизуелном делу (раније филмском делу) спада у најкомплексније уговоре из области ауторског права. То је уговор којим се читав низ лица, аутора, обавезује према филмском продуценту, произвођачу видеограма, да ће на њега пренети своја имовинска права на доприносима на самом делу, ради његовог искоришћавања. Гледано са стране филмског продуцента, аудиовизуелно дело је инвестициони пројекат који захтева по правилу велика улагања, и то са неизвесном судбином. Уговор о филмском делу зато мора да води рачуна о интересима обе стране, а овде је посебно видљива и брига за интерес оне јаче уговорне стране, а то је продуцент аудиовизуелног дела. Да би се заштитили економски интереси филмског продуцента, да би се избегла опасност да ће бројни аутори филмског дела (а могуће је да их има и на стотине у сваком конкретном случају) да ометају филмског продуцента и искоришћавању аудиовизуелног дела, у Закону је предвиђено да је само врло лимитиран број лица у позицији да се назове коаутором филмског дела: режисер, сценариста, главни сниматељ. Ако је музика битан елемент филма, онда је то и композитор, а ако се ради о анимираном филму, онда је то и главни аниматор. Са тим лицима продуцент аудиовизуелног дела мора да закључи уговор, односно, од њих он мора да прибави економска права на искоришћавање аудиовизуелног дела, да би дело могао касније несметано да искоришћава. Наравно, продуцент аудиовизуелног дела мора да закључи уговор и са свим другим лицима која стваралачки сарађују на изради дела (шминкер, костимограф, директор фотографије, итд.) али они немају могућност да касније на било који начин утичу на искоришћавање филмског дела, након што од филмског продуцента добију накнаду за свој допринос. Они се не сматрају за коауторе филмског дела, већ за ауторе доприноса. С друге стране, горе набројана лица (режисер, сценариста, главни сниматељ и под одређеним условима композитор и главни аниматор) могу да утичу на судбину филмског дела. Из тог разлога, већ приликом закључења филмског дела, они на филмског продуцента преносе своја имовинска права на филмском делу.

По правилу, филмско дело се искоришћава као једна целина, али филмски сценариста и композитор музике могу своје доприносе да искоришћавају самостално. Тако нешто међутим, мора да буде изричито предвиђено у уговору о аудиовизуелном делу, у супротном, претпоставља се да они такво право нису стекли кроз уговор са филмским продуцентом.

Тренутак када се коаутори аудиовизуелног дела и продуцент аудиовизуелног дела усагласе о коначној верзији аудиовизуелног дела, сматраће се да је настало аудиовизуелно дело. Ако продуцент аудиовизуелног дела жели да искоришћава верзију другачију од оне

око које су се сви сагласили, онда је потребно да за то добије дозволу већине коаутора, а међу њима обавезно мора да буде и режисер.

Уговор о аудиовизуелном делу је теретан уговор. Иако се нигде изричито не каже да је ауторска накнада обавезан елемент овог уговора, то се из логичког и циљног тумачења ове одредбе може недвосмислено закључити.

Као посебно важну одредбу наводимо члан 113. став 2. Закона која предвиђа да „уговорена накнада за снимање аудиовизуелног дела не обухвата накнаду за друге облике искоришћавања аудиовизуелног дела”. Уговор о аудиовизуелном делу закључује се, наравно, пре стварања филмских доприноса, у тренутку његовог закључења, аудиовизуелно дело још увек не постоји. Када се уговор закључи и уговори накнада за ствараоце филмског дела, коауторе и ауторе доприноса, та накнада се односи само на израду доприноса, али не и на остале облике искоришћавања филмског дела. То значи да се у овом уговору може предвидети и накнада коју продуцент аудиовизуелног дела плаћа коауторима дела за све касније, секундарне облике искоришћавања аудиовизуелног дела, речју, за емитовање, реемитовање, јавно саопштавање, итд.

Члан 114. Закона предвиђа заштитне мере које коаутори могу да предузму у случају да продуцент аудиовизуелног дела не испуни своје уговорне обавезе. Коаутори аудиовизуелног дела имају право на раскид уговора, као и право да задрже уговорену накнаду, уколико продуцент аудиовизуелног дела не заврши аудиовизуелно дело у року од три године од дана закључења уговора о аудиовизуелном делу. Ова норма ће се примењивати ако се уговорне стране другачије не договоре. Поред тога, коаутори аудиовизуелног дела имају право и на накнаду штете ако продуцент аудиовизуелног дела не почне са искоришћавањем аудиовизуелног дела у року од једне године од дана завршетка аудиовизуелног дела. И ово само под условом да се уговорне стране нису другачије споразумеле.

Члан 115-117. (Уговор о наруџбини ауторског дела) Уговор о наруџбини ауторског дела је суштински уговор о делу, а његова специфичност огледа се пре свега у предмету наруџбине: то је увек неко ауторско дело. На овај начин најчешће настају ауторска дела из области ликовних уметности попут уметничких слика, скулптура итд. Закључењем овог уговора, аутор преузима обавезу да дело направи и да га преда наручиоцу, а наручилац стиче право да дело објави или да га стави у промет. Аутор дела задржава остала права, осим ако уговором није другачије предвиђено.

Ако је предмет уговора о наруџбини ауторског дела рачунарски програм, онда наручилац стиче сва имовинска права на програму осим ако нешто друго није предвиђено у самом уговору. Оваква одредба максимално штити интересе наручиоца ауторског дела, пре свега због природе рачунарског програма. Једном пошто добије рачунарски програм који је наручио, стицалац права, односно наручилац дела, мора да буде сигуран да ће тај програм моћи несметано да користи за своје потребе. Рачунарски програми су утилитарна ауторска дела, неретко средство за рад (на пример програм за вођење рачуноводствених послова) и наручилац, због своје правне сигурности, не може да буде изложен било каквим ограничењима од стране аутора. Ако пак таква ограничења аутор жели да постави, он то мора изричито да предвиди у самом уговору. Примера ради, аутор програма по правилу жели да задржи право на доради програма, његове даље измене, прилагођавања итд.

Члан 118–121. (Ауторско дело настало у радном односу) Ауторска дела створена у радном односу уживају посебан правни режим. Разлог за то треба тражити у оправданој потреби да се заштите не само интереси аутора, већ и интереси послодавца чијим средствима је ауторско дело створено. Примера ради, ако новинар напише новински чланак, ауторско право на том чланку, у одређеном временском периоду, припадаће власнику новина, послодавцу, а не новинару. Ако би било другачије, онда би послодавац био под сталним ризиком да носилац ауторског права, у овом случају новинар, позивајући се на

своје ауторско право на новинском чланку, омета нормалан рад свог послодавца. На пример, аутор је једини који може да одлучи да ли ће његово дело бити објављено или не. Дакле, новинар би био тај који ће одлучивати да ли ће бити објављена новина а не послодавац, што је већ на први поглед неприхватљиво и у нескладу са оним како живот заиста функционише. У томе се састоји рачио легис ове одредбе, у потреби да се омогући нормалан и несметан рад оних привредних субјеката којима је „производња ауторских дела” редован посао.

Да би се неко ауторско дело сматрало за ауторско дело „настало у радном односу” потребно је да буду испуњени одређени услови. Најпре, потребно је да је аутор дело створио „извршавајући своје радне обавезе” што је увек фактично питање. Ако је неко запослен као фотограф запослен у некој новинској агенцији и ако начини фотографију радећи свој посао фотографа, онда је та фотографија ауторско дело настало у радном односу. У уговору о раду, таква делатност би морала да буде наведена као „посао” аутора.

Треба приметити да законодавац не инсистира на томе да ауторско дело мора да буде створено у радно време, већ за „време трајања радног односа”. Дакле, дело може да буде створено и ван радног времена, али је потребно да се суштински своди на извршавање радних обавеза аутора. С друге стране, ако је неко новинар који у слободно време воли да компоује, свакако, његове композиције неће долазити у ред ауторских дела створених у радном односу јер немају суштинске везе са извршавањем његових радних обавеза.

Ауторско дело створено у радном односу послодавац може да објави. То је његово основно право. Поред тога, послодавац има и сва друга имовинска права на тако створено дело у оквиру своје привредне делатности. Послодавчево право да ауторско дело искоришћава није безгранично, он то може да чини само у оквирима своје регистроване привредне делатности. Ако је његова делатност информисање, онда он нема права да искоришћава неко дело (ауторски чланак, фотографију, итд.) на начин који нема суштинске везе са информисањем јавности. Ако би неко желео да искористи дати новински чланак тако што би га објавио у неком уџбенику, дозволу би морао да тражи од аутора, а не од послодавца, јер то није искоришћавање тог дела у оквирима послодавчеве привредне делатности.

Описано право послодавца траје пет година од завршетка дела, ако општим актом или уговором о раду није друкчије одређено. Аутор има право на посебну накнаду зависно од ефеката искоришћавања дела.

За разлику од осталих ауторских дела у погледу којих је послодавац носилац искључивих имовинских права на њихово искоришћавање у року од пет година од завршетка дела, ако се ради о рачунарском програму трајни носилац свих искључивих имовинских права на делу је послодавац, ако уговором није друкчије одређено.

Закон у ставу 4. овог члана не помиње право аутора рачунарског програма на посебну накнаду која зависи од ефеката искоришћавања дела, која је прописана ставом 1. (друга реченица). Ако је реч о рачунарским програмима, такво право аутору није признато.

Аутору припада правична накнада чија висина зависи од ефеката искоришћавања његовог ауторског дела, створеног у радном односу. Критеријуми одређивања висине те накнаде и начина њеног плаћања морају да буду одређени општим актом послодавца или уговором о раду.

Интереси аутора су заштићени и чланом 121. који суштински ограничава право послодавца. У случају да аутор жели да објави сабрана дела, он може своје дело настало у радном односу да уврсти у своја сабрана дела и без дозволе послодавца и пре истека рока од 5 година од настанка ауторског дела.

Члан 122-127 (Трајање ауторског права) Ауторско субјективно право састоји се из две компоненте: имовинског права и моралног права које Закон признаје аутору. Имовинскоправну компоненту чини низ овлашћења која омогућавају аутору да економски

искоришћава своје дело или да од лица које дело искоришћава захтева одређену накнаду. Морална права, у најширем смислу, штите ауторов лични и стваралачки дигнитет. Морална права аутора су посебна категорија личних права којима се уређује однос аутора према делу које је створио. Имовинска и морална права уживају посебне правне режиме заштите. Једна од разлика је разлика у трајању њихове заштите. Имовинска права трају за живота аутора, а морална права трају и након ауторове смрти.

Члан 124. Закона уводи јединствен начин израчунавања рокова заштите имовинских права на музичким композицијама са речима. Ова одредба је први пут уведена пре неколико година. У неким земљама Европске уније музичке композиције са речима имале су јединствено трајање заштите које се рачунало од тренутка смрти последњег преживелог коаутора, док се у другим државама чланицама трајање заштите посебно рачунало у односу на музику, а посебно на текст. Због различитих начина рачунања рокова музичких дела са речима заштита је трајала краћи или дужи период времена у различитим земљама. Стога је било неопходно да се то питање реши на јединствен начин, заједнички за све земље. Директивом 2011/77/ЕУ описани проблем је превазиђен увођењем јединственог метода израчунавања рокова заштите имовинских права на музичким композицијама. Стога је такво решење прихваћено и у Републици Србији прописивањем члана 124. (раније члан 102а).

Ако је реч о коауторском делу имовинска права на таквом делу трају 70 година од смрти последњег коаутора. Исто је и са аудиовизуелним делима где се рок од 70 година рачуна од датума смрти последњег преживелог коаутора: режисера, сценаристе, итд. Ако је реч о анонимном делу или колективном делу, рок од 70 година рачуна се од објављивања дела. У случају колективних дела, објављивање мора да буде законито.

Рокови за потребе утврђивања датума престанка имовинских права аутора рачунају се од 1. јануара године која непосредно следи за годином у којој се десио догађај који је релевантан за почетак рока. Примера ради, ако је аутор дела умро 1. априла 1951. године, рок од 70 година почиње да тече од 1.1.1952. године и истиче 1.1.2022. године у поноћ.

Члан 128. Закона уређује заштиту моралних права аутора након његове смрти. Како је горе већ истакнуто, та права не престају смрћу аутора. Након његове смрти, о заштити ауторових моралних права, брину се удружења аутора и институције из области културе, науке и уметности. Међутим, и свако друго лице које за то има правни интерес има право да захтева да се аутору дела призна ауторство на делу, као и да штити интегритет дела и да се супротстави сваком облику недостојног искоришћавања дела. Овде је унета важна измена у односу на стари закон. Право на покретање поступка заштите ауторових моралних права има само лице које за то има правни интерес, а не свако лице, без изузетка, као што је до сада било. Заштита моралних права умрлог аутора, од стране физичких лица која за то имају правни интерес, ограничена је на три најважнија морално-правна овлашћења: на заштиту права на признање ауторства, заштиту интегритета дела и заштиту од недостојног искоришћавања дела. Оваква измена је унета првенствено да би се право прилагодило стварности, нарочито у делу заштите интегритета дела. Примера ради, повреда интегритета дела постоји и када се одређена музика која је у јавном домену, искористи као музичка подлога за неки филм. Предлагач сматра да је исувише строго и непримерено реалности дозволити апсолутно сваком лицу да тако нешто спречи, ако већ нема неки конкретан, оправдан интерес за тако нешто. Нема ничег што би било друштвено неприхватљиво ако би се дела која су у јавном домену (на пример књижевна дела) адаптирала за филмско или драмско извођење. То се непрестано и дешава. Стога је по мишљењу предлагача оправдано тако нешто спречавати само ако лице које покреће такав поступак, правно заинтересовано за тако нешто, што је увек фактичко питање.

Члан 129-131. (Страна лица на која се закон примењује) Страни аутори уживају у Републици Србији исту заштиту у погледу њихових ауторских дела уколико је испуњен

један од два предуслова: 1) страни аутор је држављанин земље која је ратификовала међународни уговор (из ове области) који је такође ратификовала и Република Србија; или 2) постоји узајамност између Србије и земље из које долази страни аутор. Узајамност се остварује кроз билатерални споразум између две земље.

Реч је о начелу реципроцитета: странац ће у Србији уживати онолико права колико ужива и домаћи аутор под условом да наш аутор, у његовој земљи, ужива иста права као и он. У пракси, начело реципроцитета се најчешће остварује кроз систем међународног ауторског права и сродних права зато што је наша земља ратификовала све најважније међународне уговоре из ове области, а то важи и за већину других земаља Европе и света.

Право слеђења признаје се страном држављанину само на основу узајамности, дакле на основу билатералног споразума између Србије и државе из које долази аутор. Морална права страног аутора признају се у сваком случају, без обзира да ли су испуњени услови из члана 130. Закона.

Члан 132. (Право интерпретатора, установљење права) Лице које интерпретира неко ауторско дело (пева, свира, плеше, глуми, итд.) има извесна морална и имовинска права на својој интерпретацији. Право интерпретатора је посебно право које је сродно ауторском праву и које је као такво признато у нашем Закону. Каже се *сродно право* и то није без основа јер право интерпретатора не би могло да постоји без ауторског права. Интерпретација, која ужива заштиту, увек се односи на интерпретацију ауторског дела – „за своју интерпретацију ауторског дела” каже члан 133. Закона.

Члан 133. (Интерпретација) Интерпретација је духовно добро које настаје личним ангажовањем интерпретатора приликом звучног, односно визуелног или звучно-визуелног саопштавања ауторског дела. Неколико услова мора да буде испуњено да бисмо имали интерпретацију као правно заштићено добро. Интерпретација је, пре свега духовна творевина, баш као и ауторско дело. Природа интерпретације је нематеријална, иако она има и свој материјализовани израз – снимак неког извођења или представљања. Друго, интерпретација, као и ауторско дело, настаје личним ангажовањем интерпретатора, дакле физичког лица. Интерпретацију не може да пружи, у смислу овог закона, било ко други осим човека, никаква машина, рачунарски програм, животиња, итд. И најзад, интерпретација служи томе да одређено ауторско дело буде саопштено људима, да буде учињено доступним људским чулима. Човек ауторска дела спознаје у основи на два начина: видом и слухом. У том смислу, ауторска дела се саопштавају путем звука, слике, или комбинацијом то двоје, па се онда и интерпретација своди на једно од то троје.

Иако предмет интерпретације мора да буде ауторско дело, то не мора да буде ауторско дело које је заштићено. Интерпретација неке античке драме која је у јавном домену, уживаће заштиту као и свака друга интерпретација.

Члан 134. (Интерпретатор) Интерпретатор је физичко лице, како је горе већ наглашено. Неки од примера интерпретатора су музичар, глумац, играч, пантомимичар, певач, диригент. Лице које пружа само технички допринос интерпретацији (на пример техничко особље које припрема бину за концерт) свакако нема никаква права на интерпретацији.

Члан 135 – 136. (Морална права интерпретатора) Оно што интерпретатора издваја од осталих носилаца сродних права, то је корпус лично правних овлашћења која му закон признаје. По томе се право интерпретатора приближава ауторском праву. Док сва друга сродна права у суштини штите инвестицију оних који су уложили средства у производњу и стављање у промет примерака ауторских дела, право интерпретатора носи у себи црту креативног, односно стваралачког, баш као и ауторско дело. Отуда и сет права која интерпретатор ужива у односу на своју интерпретацију, која се по свом предмету и циљу не разликују од моралних права која закон признаје аутору. (Погледати образложење ауторских моралних права). Закон интерпретатору признаје и својеврсно „право покајања”

јер предвиђа да интерпретатор има право „да се супротстави стављању у промет снимка своје интерпретације, ако снимак садржи техничке недостатке који угрожавају интегритет интерпретације, а тиме и реноме интерпретатора”.

Интерпретатор има право на назначење имена на примерцима своје интерпретације. Ако се у улози интерпретатора налази неки ансамбл, онда се то право признаје члановима ансамбла.

Члан 137. (Имовинска искључива права интерпретатора) Као и аутори, и интерпретатори имају две врсте имовинских права: апсолутна (искључива) и релативна права. Апсолутна права се свODE на овлашћење интерпретатора да забрани свим трећим лицима да на одређени начин користе његову интерпретацију. Тако нешто је правно могуће само на основу дозволе коју даје интерпретатор. Релативна права интерпретатора подразумевају да интерпретатор може да захтева од трећих лица која користе његову интерпретацију, надокнаду. Члан 137. став 1. Закона набраја која права су призната интерпретатору. То су она иста искључива права која Закон признаје и ауторима (погледати део образложења који обрађује та права). У ставу 2. наведено је да „интерпретатор нема искључиво право на емитовање своје интерпретације која је снимљена и издата на носачу звука, као ни интерпретације која је са дозволом интерпретатора снимљена на носачу звука и слике.” Оног тренутка када интерпретатор да своју сагласност да се његова интерпретација забележи на носач звука (на пример, CD, винил плочу итд.) или на носач звука и слике (на пример филмску траку, DVD, блу реј диск, итд.), тог тренутка он губи право да забрани емитовање своје интерпретације. То не значи да губи право на накнаду од таквог емитовања, али не може да спречи њено емитовање.

Члан 137. став 3. Закона предвиђа да интерпретатор задржава право на правичну накнаду у случају уговорног преноса одређених искључивих имовинских права на произвођача фонограма, односно на произвођача видеограма. Тако, он има право на правичну накнаду од давања у закуп примерака своје интерпретације, од стављања у промет своје интерпретације, као и од интерактивног чињења интерпретације доступном јавности. Треба имати у виду да је интерпретатор, по правилу, слабија економска страна у односу на филмског или музичког продуцента. Уговори које интерпретатори закључују са филмским или музичким продуцентима најчешће им гарантују само једнократну накнаду за бележење и стављање у промет њихове интерпретације. Овом одредбом, када дође до преноса искључивих права са интерпретатора на филмског или музичког продуцента, интерпретатори стичу право да добију и удео у накнади коју филмски или музички продуценти остваре од касније експлоатације снимљених интерпретација, на пример, кроз продају DVD филмова или музичких CD-ова. Интерпретатори се ове накнаде не могу уговором одрећи.

Члан 138. (Право интерпретатора на накнаду) Овим чланом утврђује се право на накнаду интерпретатора чије су интерпретације снимљене на носач звука и носач звука и слике. У том погледу, интерпретатори имају право на накнаду за следеће облике искоришћавања њихових интерпретација:

а) за емитовање и реемитовање интерпретација са носача звука издатог у комерцијалне сврхе. Ово је случај када се, примера ради, на радију музичка интерпретација емитује са носача звука (CD-а, винил плоче, итд.). Такође, у ери дигиталних технологија, емитовање дигиталне музике са хард диска рачунара или томе слично такође потпада под овај случај. Да би постојало право на накнаду, неопходно је да се ради о интерпретацији која је издата на *носачу* звука који је издат у *комерцијалне* сврхе. Када се постави питање: шта се подразумева под носачима звука, неспорно је да се ради о горе споменутиим компакт дисковима, винил плочама итд, али не сме бити дилеме да се под овим подразумева и музика која није издата у форми чврсте копије. Данас се музика продаје у форми дигиталних фајлова које купци купују тако што их скидају (download) са одређених, легалних сајтова.

И таква музика се сматра музиком која је издата на носачу звука. Суштински је важно да се у свим случајевима ради о интерпретацијама које су издате (дакле мора постојати издавачки уговор) у комерцијалне сврхе у смислу члана 139. став 2. Закона. Нема права на накнаду ако се ради о интерпретацији коју је неко снимео у својој соби и једноставно је ставио на неки од стриминг сервиса, YouTube, без икакве намере да је комерцијално искоришћава.

б) за емитовање и реемитовање интерпретација са снимка издатог на носачу звука и слике. Ово је суштински право глумаца и других интерпретатора чије интерпретације су забележене на носачу звука и слике да добију накнаду за емитовање њихове глуме, односно интерпретације која је забележена на носачу звука и слике. У случају када телевизије емитују филмове, серије и друга аудиовизуелна дела глумци, односно интерпретатори ће имати право на накнаду од тог емитовања.

в) за јавно саопштавање интерпретација које се емитују са носача звука издатог у комерцијалне сврхе. Ово је случај када се у ресторанима, кафићима, играоницама и на другим сличним местима, са звучника јавно саопштава музика која се у том тренутку емитује на радију. Опет, реч је о интерпретацијама које су забележене на носачу звука. Ово право припада певачима, инструменталистима, рецитаторима и свим другим интерпретаторима који своје интерпретације изражавају путем звука.

г) за јавно саопштавање интерпретација које се емитују са снимка издатог на носачу звука и слике. Ово је случај када се у ресторанима, кафићима и на другим сличним јавним местима приказују филмови који се у том тренутку емитују на телевизији.

д) за јавно саопштавање интерпретација са носача звука издатог у комерцијалне сврхе. Ово је случај када се у кафићима, ресторанима и другим сличним местима, са звучника јавно саопштава музика са неког CD-а, винил плоче, рачунарског хард диска итд.

ђ) за јавно саопштавање интерпретација са снимка издатог на носачу звука и слике. ово је случај када се у кафићима, ресторанима и другим сличним местима, јавно саопштавају филмови са неког DVD-ја, блу реј диска, рачунарског хард диска, итд.

У ставу 2. овог члана је предвиђено да се под интерпретацијом са снимка издатог у комерцијалне сврхе сматра интерпретација која: 1) испуњава услове из члана 9. став 3. овог закона, 2) као и свака интерпретација која је дозволом носиоца права учињена доступном јавности жичним или бежичним путем на начин који омогућује појединцу индивидуални приступ са места и у време које он одабере. Овај други случај односи се на дигиталне фајлове које корисници могу да преузму или прегледају преко интернета. На тај начин је појам интерпретације издате у комерцијалне сврхе дефинисан у најширем могућем смислу.

Такође, Законом је предвиђено да интерпретатори задржавају право на накнаду и уградњом носача звука издатог у комерцијалне сврхе у видеограм, односно аудиовизуелно дело.

Закон додатно обезбеђује интересе интерпретатора тако што каже да се он не може одрећи права на накнаду из овог члана. Таква уговорна одредба у уговору између интерпретатора и музичког продуцента или интерпретатора и филмског продуцента, била би санкционисана апсолутном ништавошћу.

Члан 139. Овај члан предвиђа да интерпретатор може правно да располаже својим имовинским правима као и да његова имовинска права могу да буду предмет наслеђивања.

Члан 140. (Право на интерпретацији коју изводи ансамбл) Овај члан правно уређује питање искоришћавања интерпретација које изводи више интерпретатора, тачније ансамбл. Ансамбл чине диригент и солиста и још најмање пет интерпретатора. У оваквим случајевима поставља се питање остваривања права ансамбла. Закон каже да ће у име ансамбла наступати лице које овласти већина чланова ансамбла. Треба приметити да Закон не тражи да то лице буде члан ансамбла.

Члан 141. (Интерпретаторски уговор) У ставу 1. овог члана предвиђени су обавезни елементи интерпретаторског уговора. Када је реч о интерпретаторској накнади,

Закон каже да се подаци о њој уносе „ако је уговорена”, што значи да овај уговор не мора нужно да буде теретан.

Став 2. овог члана предвиђа који су још елементи присутни када се ради о уговору о емитовању интерпретација и уговор који се односи на снимање и умножавање примерака интерпретација.

Члан 142. Интерпретатор има право да добија информације о искоришћавању његове интерпретације од стране било ког лица којем је уступио своја имовинска права на основу члана 138. Закона. Подсећамо да се члан 138. Закона бави питањем преноса апсолутних имовинских права са интерпретатора на стицаоца.

Члан 143. (Права интерпретатора из радног односа) Права интерпретатора из радног односа уређују се на исти начин као и права аутора из радног односа (погледати образложење члана 119. до 122. Закона).

Члан 144-145. (Право на раскид уговора са произвођачем фонограма, право интерпретатора на накнаду од произвођача фонограма, промена садржаја уговора у корист интерпретатора) Одредбом члана 145. предвиђено је право интерпретатора да раскине уговор са произвођачем фонограма, уколико произвођач фонограма након 50 година од законитог издавања фонограма, односно 50 година од његовог саопштавања јавности (у случају да фонограм није издат), не понуди примерке фонограма на продају (у количини која задовољава разумне потребе јавности) или фонограм не учини доступним јавности, жичним или бежичним путем. Право да раскине уговор о преносу или уступању права са произвођачем фонограма, интерпретатор ће моћи да врши само ако претходно на то упозори произвођача фонограма. Ако произвођач фонограма у периоду од 12 месеци након што је добио такво обавештење од интерпретатора не учини фонограм доступним јавности жичним или бежичним путем на начин који омогућава појединцу индивидуални приступ са места и у време које сам одабере или не понуди примерке фонограма на продају у довољној количини која задовољава потребе јавности (не учини ни једну радњу искоришћавања забележене интерпретације на фонограму) – интерпретатор ће моћи да раскине уговор са њим.. Након тога, интерпретатор ће бити слободан да сам настави са искоришћавањем својих интерпретација или да их понуди неком другом произвођачу фонограма. Ова одредба примењиваће се и у случају када произвођач фонограма интерпретацију искоришћава само на један од описаних начина, на пример продајом CD-а, али не и електронском продајом интерпретације. Интерпретатор неће моћи да се одрекне овог права. Ако интерпретатор раскине уговор на овај начин, права произвођача фонограма на том фонограму престају истеком педесет година од законитог издавања фонограма, односно, педесет година од његовог законитог објављивања.

Чланом 145. Закона се предвиђа обавеза произвођача фонограма да интерпретатору плаћа додатну годишњу накнаду за сваку пуну годину која наступи после педесете године од дана законитог издавања фонограма, односно, за сваку пуну годину која наступи после педесете године од дана његовог јавног саопштавања, ако фонограм није издат. Додатна годишња накнада коју произвођач фонограма плаћа интерпретатору износи 20% од прихода које произвођач фонограма оствари од умножавања, стављања у промет и чињења фонограма доступним јавности у години која претходи години за коју се поменута накнада плаћа. Право на годишњу додатну накнаду припада интерпретаторима само у периоду такозване продужене заштите. Овим чланом Закона прописана је обавеза произвођача фонограма да интерпретатору плаћа додатну годишњу накнаду за сваку календарску годину која наступи после педесете године од дана законитог издавања фонограма, односно, за сваку календарску годину која наступи после педесете године од дана његовог јавног саопштавања, ако фонограм није издат. Примера ради, ако је интерпретација забележена на винил плочи која је издата 1970. године, заштита у трајању од 50 година истиче последњег дана 2020. године. Произвођач фонограма ће бити дужан да почевши од 2021. године (па

све до истека наредних 20 година), интерпретаторима чије интерпретације су издате на тим фонограмима, а који испуњавају услове из члана 122б став 1. Закона, исплати накнаду у износу од 20% од прихода који је остварио од умножавања, стављања у промет и чињења фонограма доступним јавности. Приликом обрачунавања горе наведеног прихода узете се у обзир приходи произвођача фонограма из године која претходи години за коју се плаћа годишња накнада У горе наведеном примеру, прва година у којој произвођач фонограма има обавезу да интерпретатору исплати накнаду јесте календарска 2021. година, а за обрачун прихода на који ће се применити законом одређени проценат, узете се приходи произвођача фонограма (које је остварио од умножавања, стављања у промет и чињења фонограма доступним јавности) из 2020. године. Право на ову накнаду има интерпретатор који је од произвођача фонограма, приликом закључења уговора о делу, добио једнократну накнаду за своју интерпретацију и који је пренео или уступио произвођачу фонограма своја искључива имовинска права на забележеним интерпретацијама за све време трајања заштите. Реч је о такозваним „сешн музичарима”, то јест оним музичарима које произвођач фонограма унајмљује за конкретно снимање и даје им једнократну накнаду за њихову интерпретацију. Тренутно, такви музичари, због кратког рока заштите, пред крај живота, остају без икаквих прихода. Са продужењем рока заштите њихових имовинских права наставиће да примају накнаду од емитовања, јавног саопштавања и других облика искоришћавања њихових интерпретација, а истовремено ће им припасти и додатна годишња накнада од произвођача фонограма. За остваривање овог новог права интерпретатора прописано је обавезно колективно остваривање, што значи да ће интерпретатор моћи ову накнаду да потражује и наплати само преко своје организације, а не и индивидуално, односно непосредно од произвођача фонограма.

Члан 146. Интерпретатор који је уговором овлашћен да прима периодичне накнаде, након што истекне 50 година од законитог издавања или објављивања фонограма (уколико фонограм није издат), примаће пун износ тих накнада, без икаквих одбитака (члан 147. Закона). Од тих накнада неће моћи да се одбију ни износи који су уговором предвиђени да буду одбијени од његових периодичних накнада, нити износи које је произвођач фонограма интерпретатору платио унапред.

Члан 147. (Установљење права произвођача фонограма) овај члан утврђује да произвођач фонограма има имовинска права на свом фонограму.

Члан 148. (Појам фонограма) Фонограм је снимак звука. Звук може у основи да се сврста у три групе: 1) снимак звука одређене интерпретације (свирање на музичком инструменту, људско певање, комбинација то двоје, итд.), 2) неког другог звука (грмљавина, бука, зујање, гласови животиња, итд.) или онога што представља звукове (дигитални запис звука – midi, итд.). Закон изричито каже шта јесте фонограм, а шта није. Није фонограм: фиксирање звукова у аудиовизуелно дело. Сходно одредбама члана 2. Закона о потврђивању WIPO уговора о интерпретацијама и фонограмима („Сл. лист СРЈ-међународни уговори” бр. 13/02), израз „фонограм” означава запис звука интерпретације или других звукова или представе звукова забележен у другом облику записа различитом од записа уграђеног у кинематографско дело или друго аудиовизуелно дело. Из ове одредбе произлази да појам фонограма не обухвата звучне записе снимљене, односно фиксирани на носачу звука и слике, Дакле, звучни запис као део филма (или серије, или рекламе забележене на носачу звука и слике), односно аудиовизуелног дела - све док се не користи одвојено од филма, односно другог аудиовизуелног дела - не квалификује се као фонограм. То следи из дефиниције „фонограма” из члана 149. Закона и члана 2 (б) Закона о потврђивању WIPO уговора о интерпретаторима и произвођачима фонограма. Музика из филма, примера ради, све док се искоришћава као део аудиовизуелног дела, није фонограм. Али, ако би био издат засебан CD или плоча са музиком из филма, то би био фонограм. Ту се ради о снимку који је издат на носачу звука, а не на носачу звука и слике. Када је реч о

„снимку”, Закон каже да је то „бележење звукова на носач са којег се они могу слушати, умножити или саопштити путем неког уређаја”. Суштински је важно да се ради о звуку који је забележен тако да се може репродуковати и учинити доступним људским чулима.

Ставом 3. овог члана пропсиано је да право на постојећем фонограму није ни на који начин ограничено уграђивањем тог фонограма у видеограм. Ова одредба унета је на основу *договорене изјаве* која је дата поводом члана 26 WIPO уговора о интерпетацијама и фонограмима и која гласи: „Подразумева се да дефиниција фонограма садржана у члану 2(б) не указује да су права на фонограмима на било који начин оштећена тиме што су они уграђени у кинематографско или било које друго аудиовизуелно дело”. Одредба члана 149. став 3. Закона, односно цитирана договорена изјава, значе следеће: да се одређени фонограми могу користити у оквиру аудиовизуелног дела само и искључиво на основу уговора са произвођачем фонограма. Другим речима, произвођач видеограма, да би користио нечији фонограм, мора то право да прибави од произвођача фонограма и то путем уговора. Конкретна садржина таквог уговора зависиће од сагласне изјаве воља уговорних страна у складу са начелом аутономије воље прописане чланом 10. Закона о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ”, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ”, бр. 31/93 и „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 - Уставна повеља). Међутим, када се сними, односно фиксира звук у контексту израде аудиовизуелног дела, (при чему се снимање дешава обично одвојено од снимања слика), па се тек потом угради у филмско дело, такав снимак је искључен из дефиниције фонограма. Ако је музика из филма (или серије и сл.) издата на фонограму, тада право накнаду од јавног саопштавања постоји само онда када се такав фонограм користи одвојен од филма (серије, аудиовизуелне рекламе), дакле као фонограм а не као део звучног записа филма или другог аудиовизуелног дела.

Члан 149. (Произвођач фонограма) Произвођач фонограма је физичко или правно лице у чијој је организацији и чијим је средствима фонограм први пут сачињен. Другим речима, произвођач фонограма је лице које је инвестирало у стварање фонограма, тако што је организовало тај посао и уложило одговарајућа средства у то. Закон не каже о каквим средствима је реч. То могу да буду новчана средства, али и не морају. Примера ради, време у музичком студију кошта. Ако власник студија омогући музичару коришћење студија за снимање музике, он је на тај начин свакако уложио средства у снимање фонограма и може се сматрати произвођачем фонограма.

Члан 150. (Искључива права произвођача фонограма) Закон признаје одређена искључива права произвођачу фонограма: право на умножавање и стављање у промет тако снимљеног фонограма, право на давање фонограма у закуп, као и чињење фонограма доступним јавности жичним или бежичним путем. Треба приметити да за разлику од аутора, на пример, произвођач фонограма нема право да забрани емитовање свог фонограма или његово реемитовање или јавно саопштавање. Он у том случају има само право на накнаду. Право на чињење фонограма доступним јавности жичним или бежичним путем се не исцрпљује било којом радњом јавног саопштавања фонограма, нити чињењем фонограма доступним јавности жичним или бежичним путем у смислу члана 32. овог закона. С тим у вези, упућујемо на образложење члана 32. Закона.

Члан 151. (Право произвођача фонограма на накнаду) Као новина у односу на претходни Закон, појављује се услов по којем фонограм мора да буде издат у комерцијалне сврхе, да би произвођач фонограма, за његово искоришћавање, имао право на накнаду. Постоје бројни снимци музике које појединци стављају на интернет, али иако се ради о запису звукова, ту није реч о правној категорији издатог фонограма уколико нису испуњени услови из члана 153. Закона.

Право на накнаду се односи на следеће: 1) емитовање и реемитовање фонограма; 2) јавно саопштавање фонограма; 3) јавно саопштавање фонограма који се емитује.

Произвођач фонограма задржава право на накнаду и уградњом фонограма у видеограм, односно аудиовизуелно дело.

Произвођач фонограма не може да се одрекне права на накнаде прописане овим чланом. Произвођач фонограма може та права да остварује само преко организације за колективно остваривање права произвођача фонограма.

Члан 152. (Издавање фонограма) Под појмом „издати фонограм у комерцијалне сврхе” сматра се сваки фонограм који испуњава услове из члана 9. став 3. овог закона, дакле, третира се на исти начин као и издато ауторско дело. Поред тога, фонограм издат у комерцијалне сврхе је и сваки други фонограм који је учињен доступним јавности жичним или бежичним путем на начин који омогућује појединцу индивидуални приступ са места и у време које он одабере. Ово је важна одредница јер су дигиталне технологије и интернет донели и нове облике економског искоришћавања фонограма. Некада су се фонограми издавали, емитовали или јавно саопштавали са винил плоча, а данас се често издају у дигиталној форми, постављају на веб сајтове и продају тако што их уз накнаду корисници преузимају на своје рачунаре, мобилне телефоне, итд. Суштина је да се накнада мора платити и за емитовање, реемитовање и јавно саопштавање не само фонограма снимљених на неки телесни носач, већ и за оне фонограме који су издати само као дигитални фајлови.

Члан 153. (Јединствена накнада од искоришћавања интерпретација и фонограма) Ради једноставности и ради мањих трошкова прикупљања накнаде, Закон предвиђа да ће се накнада за емитовање, реемитовање и јавно саопштавање фонограма и на њима забележених интерпретација прикупљати као јединствена накнада. Такав правни режим прикупљања накнаде посебно је у интересу корисника јер уместо да добијају две посебне уплатнице, они добијају једну заједничку, за произвођаче фонограма и за интерпретаторе.

Члан 154. (Уговор о наплати и расподели јединствене накнаде) Сва релевантна питања у вези са наплатом и расподелом јединствене накнаде морају да се уреде уговором. Тај уговор закључују организација произвођача фонограма и организација интерпретатора. Један од обавезних елемената овог уговора је и одредба о трошковима наплате. При том, трошкови морају да буду одређени посебно за сваки облик наплате, што је и логично јер различите врсте наплате различито коштају организације. На пример, далеко је већи трошак наплате за накнаду од јавног саопштавања него, примера ради, трошак наплате накнаде од емитовања. У првом случају, треба платити контролоре који излазе на терен, праве записнике, затим, много је више корисника које треба контролисати и тако даље, док сви ти трошкови нису потребни када је реч о емитовању. Такође, уговором се мора предвидети и обавезна контрола његовог спровођења.

Организације могу уговорити да једна од две организације наплаћује јединствену накнаду по свим основама из члана 154. овог закона, да поделе надлежности наплате по различитим основама, или да јединствену накнаду по свим основама наплаћује субјект под њиховом заједничком контролом.

Члан 155. (Права и обавезе организација у наплати јединствене накнаде) Овај члан регулише питање садржине уговора о наплати јединствене накнаде, која права и обавезе преузимају, односно стичу организације произвођача фонограма и интерпретатора, закључењем споменутог уговора. Организација којој је поверена наплата наплаћује јединствену накнаду у своје име, а за рачун својих носилаца права и друге организације. Другим речима, она наступа као заступник интереса свих произвођача фонограма и свих интерпретатора. Поред тога, она је овлашћена да врши контролу искоришћавања свог репертоара и репертоара друге организације, као и да пред судом и другим органима штити права својих носилаца права и друге организације. Уговором може бити предвиђено и другачије решење, а у недостатку такве одредбе у уговору, примењиваће се законско решење из става 2. овог члана.

Организација која обавља послове наплате дужна је да преда другој организацији копије свих података о искоришћавању фонограма и на њима забележених интерпретација добијених од корисника, најкасније у року од 30 дана од дана предаје дела убране накнаде. На тај начин Закон гарантује транспарентност рада организације која је овлашћена за наплату накнаде, као правну сигурност за другу организацију. У случају да организације не постигну договор о наплати јединствене накнаде или ако постојећи уговор раскину, одлуку о наплати јединствене накнаде донеће надлежни орган имајући у виду нарочито: дотадашње пословање, техничку опремљеност, стручне капацитете и искуство у обављању послова колективног остваривања права обе организације. Набројани критеријуми су оно што надлежни орган свакако треба да има у виду, али он, поред тога, има могућност да у обзир узме и друге чињенице када доноси одлуку. Одлука надлежног органа свакако треба да буде руковођена једним, најважнијим захтевом: да се увек одабере оно решење које ће највише гарантовати заштиту интереса свих носилаца права. У том погледу, надлежни орган имаће слободу да у обзир узме све чињенице од којих такав избор зависи.

На одлуку надлежног органа се може изјавити жалба Влади у року од 15 дана од дана објаве одлуке на начин прописан ставом 6. овог члана.

Члан 156. (Исплата јединствене накнаде другој организацији) Ако уговором о наплати и расподели јединствене накнаде није друкчије одређено, организација која наплаћује јединствену накнаду обавезна је да по одбитку износа оправданих и документованих трошкова који настају током наплате јединствене накнаде, без одлагања, а најмање на кварталном нивоу, исплати половину преостале наплаћене јединствене накнаде другој организацији на име њеног удела у јединственој накнади. Ово је норма која ће се примењивати ако се уговорне стране другачије не договоре. Организација која прикупља накнаду може да од износа који припада другој организацији одузме само оне трошкове који су: 1) документовани и 2) оправдани. О трошковима се мора водити уредна евиденција, трошкови морају да буду оправдани, а то значи, да буду учињени у интересу ефикасне и поштене наплате, у интересу носилаца права. Ако уговором између организација није друкчије одређено, организација која наплаћује јединствену накнаду не сме да расподељује новац између својих чланова и других носилаца права, пре него што преда уговорени или законом одређени удео другој организацији.

Члан 157. (Наплата јединствене накнаде у случају покретања стечајног поступка, ликвидације, или одузимања дозволе за обављање делатности једној од организација) Овај члан треба да обезбеди интересе оне организације која обавља своје активности у складу са законом и добрим обичајима у случају да друга организација оде у стечај, буде ликвидирана или јој буде одузета дозвола за рад. Ако из било ког разлога дође до покретања стечајног поступка, ликвидације, или одузимања дозволе за обављање делатности једној од организација, друга организација има право да настави наплату накнаде у корист својих носилаца права, у висини од 50% од износа јединствене накнаде према тарифи донетој применом члана 156. став 1. овог Закона. Суштински, овом нормом се гарантује да ће „здрава” организација моћи да настави са наплатом накнаде и ако друга организација престане са радом, али ће јој у том случају припадати половина износа јединствене накнаде одређене тарифом.

Члан 158. (Правни статус удела у наплаћеној јединственој накнади који није исплаћен другој) Ради спровођења одредби из члана 157. у овом члану је прописано да ће у случају спровођења извршења удео у наплаћеној јединственој накнади који није исплаћен другој организацији представљати имовину друге организације и не може бити предмет извршења по захтеву трећих лица, предмет намирења поверилаца у поступку ликвидације и не улази у стечајну масу организације која је наплатила средства.

Члан 159. (Установљење права аудиовизуелног продуцента) Право аудиовизуелног продуцента је још једно сродно право које регулише Закон. И овде се

суштински ради о заштити инвестиције одређеног правног или физичког лица (аудиовизуелног продуцента) које је уложило средства у стварање једног комерцијалног производа (аудиовизуелног дела или другог видеограма). Ово сродно право гарантује том лицу да ће на производу чије је финансирање обезбедио имати одређена имовинска права.

Члан 160. (Видеограм као предмет сродног права) Закон у овом члану даје дефиницију видеограма, као предмета *сродног права*. Видеограм као *предмет сродног права* је снимак аудиовизуелног дела, као и низа покретних слика, са или без пратећег звука, и који се налази на носачу слике, односно носачу слике и звука. Снимак покретних слика се мора забележити тако да се може сазнати, репродуковати или саопштити путем одговарајућег уређаја.

Члан 161. (Аудиовизуелни продуцент) То је физичко или правно лице које у своје име даје иницијативу, прикупља финансијска средства, организује, руководи и преузима одговорност за прво снимање аудиовизуелног дела. Слично као и музички продуцент, произвођач фонограма, и аудиовизуелни продуцент је суштински инвеститор који улаже у стварање аудиовизуелног дела са циљем да му се кроз касније искоришћавање, та инвестиција исплати. У аудиовизуелном продуценту обједињене су све набројане активности. Он даје иницијативу, прикупља финансијска средства, организује и руководи стварањем аудиовизуелног дела. Он такође, преузима и одговорност за прво снимање видеограма.

Члан 162. (Права аудиовизуелног продуцента) Продуцент има одређена имовинска, искључива права: искључиво право да другоме дозволи или забрани умножавање и стављање у промет видеограма. Он такође има и право да дозволи или забрани јавно саопштавање свог предмета сродног права. Треба приметити да продуцент *нема* изворно право на емитовање и реемитовање видеограма као предмета сродног права. Он то право – право на емитовање и реемитовање аудиовизуелног дела као *ауторског дела* – прибавља од коаутора аудиовизуелног дела, кроз уговор. Поред горе описаних права, продуцент има и искључиво право издавања предмета сродног права у закуп и његово чињење доступним јавности жичним или бежичним путем.

Члан 163. Аудиовизуелни продуцент има право да се супротстави искоришћавању свог видеограма у измењеној форми, ако се таквим искоришћавањем могу угрозити његови имовински интереси. Ово је пандан ауторовом праву да се супротстави измени свог ауторског дела, уз једно значајно ограничење. Он ће то моћи да уради само ако се на тај начин угрожавају његови економски интереси у односу на предмет сродног права. Став 2. овог члана одговара одредби чл. 15. став 2. Бернске конвенције о књижевним и уметничким делима.

Члан 164-167 (Право произвођача емисије) Ово је још једно сродно право које уређује Закон. Предмет заштите је емисија. Емисија је у електрични, електромагнетни или други сигнал претворен звучни, визуелни, односно звучно-визуелни садржај који се емитује ради саопштавања јавности. Носилац права је произвођач емисије. Радио и телевизијске станице производе емисије, то су примери произвођача емисија. Закон у члану 166. каже да је „произвођач емисије физичко или правно лице у чијој је организацији и чијим је средствима емисија произведена”. Као и фонограм и видеограм и емисија је производ у чије стварање су уложена одређена средства. У том смислу, произвођач емисије (радио или ТВ станица) има право да економски искоришћава свој производ, односно емисију, кроз одредбе чланова 164-167. гарантује се заштита његове инвестиције.

Закон каже да је емисија „електрични, електромагнетни или други сигнал”. Тај сигнал преноси одређене информације, од емитера до пријемника. Када дође до пријемника, на пример до телевизијског или радио апарата, ти уређаји онда конвертују, претварају те сигнале у одређене садржаје који су доступни људским чулима. Најчешће, ти садржаји су заштићени ауторским правом, јер се емитују филмови, серије, музика, итд. Без емисије, као

предмета заштите који је у суштини технички појам, ти садржаји, не би могли да доспеју до корисника, до гледалаца и слушалаца. Из тог разлога произвођач емисије игра важну улогу у остваривању ауторског права оних чија дела се емитују. Овим члановима је уређено питање имовинских права произвођача емисије на предмету заштите. Произвођач емисије има искључиво право да другоме забрани или дозволи реемитовање своје емисије, бежично или путем жица. Туђа емисија се не сме преузимати ради реемитовања ако то произвођач емисије не дозволи, а то се по правилу решава уговором између произвођача емисије и реемитера, на пример, кабловског оператора. Бележење емисије на телесни носач, такође је у искључивој власти произвођача емисије, као и умножавање и стављање у промет таквих снимака. Произвођач емисије има искључиво право и на давање снимка емисије у закуп, чињење доступним таквог снимка жичним или бежичним путем, као и на јавно саопштавање својих емисија на местима која су публици доступна уз плаћање улазнице.

Члан 168-169. (Право првог издавача слободног дела, право издавача штампаних издања на посебну накнаду) Лице које, по истеку имовинских права аутора, први пут законито изда или на други начин саопшти јавности дело које пре тога није било издато, има имовинска права која одговарају имовинским правима аутора. Ово је посебно сродно право које се признаје сваком лицу, правном или физичком, које испуни одређене услове. Потребно је да то лице на законит начин изда (или на други, али увек законит начин, јавно саопшти) дело које пре тога није било издато, и то након истека имовинских права аутора.

Ради заштите економских интереса издавача штампаних издања, предвиђено је њихово право на накнаду због умножавања њихових дела за приватну, некомерцијалну употребу. Реч је о праву на посебну накнаду из члана 41. и 44. Закона. Издавачи су једна од категорија носилаца сродних права чији економски интереси трпе због масовног коришћења модерних технологија које омогућавају лако и јефтино репрографско и дигитално умножавање штампаних дела. На овај начин, издавачу се омогућава да компензује део изосталог прихода. У пракси ће аутори и издавачи штампаних издања остваривати ово право на посебну накнаду преко своје колективне организације. Законом је такође решено и питање расподеле тако убране накнаде. Предвиђено је да аутори и издавачи деле убрану посебну накнаду на једнаке делове.

Члан 170. (База података као посебно право) За разлику од досадашњег законског решења према којем су базе података биле заштићене као врста сродних права, овим прописом оне се штите као посебно, *sui generis* право. Другим речима, за база података Закон предвиђа посебан режим правне заштите, у складу са праксом Европске уније. База података је збирка засебних података, ауторских дела или других материјала уређених на систематичан или методичан начин, који су појединачно доступни електронским или другим путем. Базе података су у Закону заштићене двојачко: као ауторска дела под условом оригиналности и као посебна врста права. Да би уживале заштиту као посебно право, потребно је да у базама података подаци буду организовани на начин који поседује одређену систематику и методику. Другим речима, потребно је да буду организовани тако да им се без проблема може приступити електронским путем, или на неки други, сличан начин. Слично као и у случају фонограма, емисија или аудиовизуелних дела као предмета сродних права, и базе података суштински штите инвестицију која је уложена у њихово стварање. Има много таквих примера. Базе регистрованих жигова или база регистрованих патената Завода за интелектуалну својину представљају примере база података које уживају заштиту. Банка има базу података својих клијената, трговинска радња има базу података својих продајних артикала, итд. Такве базе података представљају посебно правно добро на којем титулар има одређена имовинска права.

Члан 171. (Произвођач базе података) Овај члан дефинише појам произвођача базе података. Док је аутор базе података заштићен одредбама ауторског права као физичко лице

које је креативним стваралачким радом створило базу података, дотле је произвођач базе података, као титулар *sui generis* права, лице које је инвестирало у базу података. Заштита базе података као ауторског дела, јесте заштита оригиналности која се у случају база података исказује као оригиналност избора грађе базе података или оригиналност начина на који се таква грађа организује. Заштита база података као сродног права јесте заштита инвестиције, улагања у стварање базе података. Стога је предметном одредбом прописано да је произвођач базе података физичко или правно лице које је учинило значајно улагање, у квантитативном или квалитативном смислу, у добијање, проверу или представљање садржаја базе података. Примера ради, лице које прикупи и на одговарајући начин организује податке о оболелима од Ковида 19 у Републици Србији јесте произвођач базе података. Лице може да произведе базу података и тако што ће проверити, односно верификовати њен садржај. Како је „база података” у смислу овог прописа скуп података, ауторских дела или других материјала који су организовани на методолошки уређен и систематичан начин, тако да им се може приступити по унапред утврђеним критеријумима, не постоји база података ако је њен садржај скуп података прикупљених без реда, или чија је тачност под знаком питања. Лице које провери њихову тачност или организује податке на начин да им се може на систематичан начин приступити, такође је произвођач базе података.

Члан 172-174. (Садржина права произвођача базе података, исцрпљење права произвођача базе података, пренос права произвођача базе података) Чланом 173. уређују се економска права која има произвођач базе података. Произвођачу базе података признају се две врсте имовинских права: 1) право да забрани сваки вид издвајања укупног или значајног дела, у квантитативном или квалитативном смислу, садржаја базе података и 2) право да забрани поновно искоришћавање укупног или значајног дела, у квантитативном или квалитативном смислу, садржаја базе података. Под издвајањем садржаја базе података подразумева се трајан или привремени пренос целокупног или значајног дела садржаја базе података на други медиј, било којим средствима или у било ком облику. На пример, преснимавање базе података са хард диска на флеш меморију или оптички диск. Под поновним искоришћавањем садржаја базе података подразумева се сваки облик чињења доступним јавности целокупног или значајног дела садржаја базе података и то стављањем у промет примерака базе података, њиховим давањем у закуп, чињењем базе података доступном преко интернета или њено чињење доступном јавности посредством других облика трансмисије. Новим чланом 173. предвиђено је исцрпљење права на базе података, док се чланом 174. уређује питање преноса права произвођача базе података као предмета сродних права.

Члан 175. (Сукоб са другим правима) Чланом 175. је предвиђено да се права произвођача базе података примењује без обзира на подобност базе података да буде заштићена одредбама ауторског права или других сродних права и без обзира на подобност садржаја базе података да буде заштићена ауторским правом или другим правима. Такође, права произвођача базе података не доводе у питање права која евентуално постоје на садржају базе података. Овом одредбом успостављен је принцип према коме права произвођача базе података постоје без обзира на то што база као таква није пододна да буде заштићена ауторским правом. Поред тога, право произвођача базе података не сме да утиче на права која постоје на елементима њеног садржаја. Примера ради, базу података може да чини и колекција ауторских дела. Чињеница да је једно лице уложило у стварање такве колекције (на пример збирка песама посвећених родољубљу и патриотизму), и да је због тога стекло својство произвођача базе података, не ограничава права аутора ауторских дела која чине ту базу. На пример, направити дигиталну колекцију слика уметничких дела из Народног музеја значи стварање базе података на којој произвођач има одређена имовинска

права. Али та чињеница, да произвођач има права на таквој дигиталној колекцији, не значи да су престала ауторска права на свакој појединачној слици која чини ту колекцију.

Члан 176. (Права и обавезе законитог корисника базе података) Већ је указано да произвођач базе података, која је учињена доступном јавности на било који начин, не може да забрани законитом кориснику базе података издвајање или поновно искоришћавање у квалитативном или квантитативном смислу небитних делова садржине базе података, у било које сврхе. Овим чланом се наглашава да законити корисник може да искоришћава, у квантитативном или квалитативном смислу, небитне делове базе података.

Члан 177. (Изузети од права произвођача базе података) Члан 178. Закона уређује питање ограничења права произвођача базе података која није ауторско дело. Већ је напоменуто да произвођач базе података може да има само два имовинска права: право на издвајање и право на поновно искоришћавање базе података. Та два имовинска права могу да буду предмет ограничења у корист законитог корисника. Законити корисник базе података може да врши издвајање битних делова садржаја базе података за личне некомерцијалне потребе, под условима прописаним чланом 56. Закона, такође, може да врши издвајање битних делова садржаја базе података за некомерцијалне сврхе наставе, под условима прописаним чланом 54. Закона, као и да врши издвајање и поновно искоришћавање битних делова садржаја базе података ради спровођења поступка пред судским или другим државним органима или у сврху обезбеђења јавне сигурности, под условима прописаним чланом 52. овог Закона.

Члан 178. Овим чланом је предвиђен изузетак од права на базу података која је *ауторско дело*. Закон каже да овлашћени корисник базе података која је ауторско дело или њеног умноженог примерка „може слободно да умножава или преради ту базу ако је то неопходно ради приступа њеном садржају и ради редовног коришћења тог садржаја”. Закон предвиђа да корисник базе података има право и да врши превођење, адаптацију, уређивање или било коју другу измену базе података и да ставља у промет базу података или њен умножен примерак. Такође, овом одредбом је прецизирано да се ради о законитом кориснику базе података која је ауторско дело, а не о бази података која је заштићена као посебно право одредбама чл. 171-176. Закона (и која нема карактер оригиналног ауторског дела). Ово се наглашава јер су права законитог корисника базе података која није ауторско дело посебно уређена у члану 178. Закона.

Члан 179. (Однос између ауторског и сродних права) Овим чланом је предвиђено да заштита ауторског права с једне и заштита сродних права и права произвођача база података с друге стране, нису у колизији. Поред тога, на сродна права и право произвођача база података сходно се примењују одредбе о објављивању, саопштавању јавности и издавању ауторског дела из члана 9. овог Закона.

Члан 180. (Ограничења сродних права и права произвођача база података и исцрпљење тих права) На сродна права и право произвођача база података сходно се примењују одредбе овог закона о ограничењима и исцрпљењу ауторског права.

Члан 181. (Пренос сродних права и права произвођача база података) Сва сродна права и право произвођача база података могу се несметано преносити, осим личних, односно, моралних права интерпретатора. Та права су непреносива као и морална права аутора.

Члан 182. (Право на правичну накнаду) Овај члан предвиђа да произвођач фонограма, интерпретатор и продуцент аудиовизуелног дела имају право на правичну накнаду која је прописана у члановима 41. и 44. Закона. То право могу да остваре под истим условима који важе и за ауторе.

Члан 183. (Трајање сродних права и права произвођача базе података) Овај члан на јасан и целовит начин уређује питање трајања сродних права и права произвођача база података.

Имовинска права интерпретатора трају 50 година од дана настанка интерпретације. Ако је интерпретација снимљена и законито издата или објављена током тог рока, *на други начин различит од фонограма*, право траје 50 година од дана њеног првог издавања или објављивања, зависно од тога који је датум ранији. Другим речима, ако интерпретација не буде објављена или издата у оквиру педесетогодишњег рока од њеног настанка, право на тој интерпретацији престаје. Морална права интерпретатора трају и по престанку трајања његових имовинских права.

Ако је у року од 50 година од дана настанка интерпретације та интерпретација снимљена на фонограм који је законито издат или објављен, право интерпретатора траје 70 година од дана првог законитог издавања или објављивања фонограма, зависно од тога који је датум ранији.

Право произвођача фонограма траје 50 година од дана настанка фонограма, ако у том року фонограм није законито издат или објављен. На пример, ако је фонограм издат након 51 године од његовог настанка, на њему неће постојати имовинска права. Али, ако је фонограм законито издат или објављен током тог рока, право престаје 70 година од дана првог законитог издавања или објављивања, зависно од тога који датум је ранији.

Право продуцента аудиовизуелног дела траје 50 година од дана настанка аудиовизуелног дела, ако у том року аудиовизуелно дело није законито издато или објављено. Ако је аудиовизуелно дело законито издато или објављено током тог рока, право престаје 50 година од дана издавања или објављивања, зависно од тога који датум је ранији.

Право произвођача емисије траје 50 година од дана првог емитовања заштићене емисије.

Право произвођача базе података траје 15 година од дана настанка базе података. Ако је база података учињена доступном јавности на било који начин током тог рока, право траје 15 година од тог дана. Другим речима, ако база података не буде објављена у оквиру петнаестогодишњег рока од њеног настанка, право на тој бази података престаје. Свака суштинска, квалитативна или квантитативна измена садржаја базе података, укључујући сваку суштинску измену која је настала као последица сталних додавања, брисања или измена и довела до тога да база података може да се сматра за суштински, у квалитативном или квантитативном смислу, ново улагање, чини да таква база података има свој сопствени рок трајања.

Право првог издавача слободног дела траје 25 година од дана првог издавања или првог саопштавања јавности на други начин.

Право издавача штампаних издања на посебну накнаду траје 50 година од законитог издавања дела.

Рокови за потребе утврђивања датума престанка имовинских права носилаца сродних права рачунају се од 1. јануара године која непосредно следи за годином у којој се десио догађај који је релевантан за почетак рока.

Члан 184 (Лица на која се закон односи) Интерпретатору, произвођачу фонограма, продуценту аудиовизуелног дела, произвођачу емисије, произвођачу базе података, издавачу штампаних издања и издавачу слободног дела, који је страном лице, признају се права предвиђена овим законом на основу међународног уговора који је ратификовала Република Србија, или на основу узајамности између Републике Србије и земље којој он припада.

Република Србија је потписала највећи број међународних уговора из области сродних права. То су: Међународна конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и установа за радио-дифузију; Конвенција о заштити произвођача фонограма од неовлашћеног умножавања њихових фонограма; WIPO уговор о интерпретацијама и фонограмима. На основу цитираних међународних уговора, странци уживају правну заштиту за њихова сродна права у Републици Србији. Најважније начело Римске конвенције

је начело *националног третмана*. Укратко, начело националног третмана значи да је свака земља потписница Римске конвенције дужна да призна извођачима, држављанима других земаља које су потписале тај међународни уговор, иста права која признаје и домаћим извођачима (у нашем закону: интерпретаторима). Такође, на основу Римске конвенције, државе потписнице Римске конвенције су дужне да пруже страним произвођачима фонограма исту правну заштиту какву пружају и домаћим произвођачима фонограма. Исто важи и за радио-дифузне организације. Поред Римске конвенције, и WIPO уговор о интерпретацијама и фонограмима, у члану 4, предвиђа национални третман странаца у свакој држави чланици уговора.

Ако поводом неког од горе набројаних сродних права нема међународног уговора који то уређује, онда ће се права странаца у Републици Србији уређивати на основу реципроцитета, кроз билатералне односе наше земље са другим земљама.

Изузетно од одредбе става 1. овог члана, произвођачу базе података који је правно лице које нема седиште у Републици Србији, признају се права предвиђена овим законом само ако је пословање тог лица трајно и непосредно повезано са привредом Републике Србије. У случају сумње у постојање узајамности, објашњење даје орган надлежан за спољне послове Републике Србије. За стране ауторе и носиоце сродних права који уживају заштиту на основу овог закона важе рокови трајања тих права из овог закона с тим да истичу најкасније на дан када истиче заштита у држави чији су они држављани или у којој имају своје седиште и не могу бити дужи од рокова прописаних овим законом.

Члан 185. Овим чланом је предвиђено да страни интерпретатори уживају морална права на територији Републике Србије, чак иако нису испуњени услови из члана 184. овог Закона. Морална права страних интерпретатора заштићена су у Републици Србији у сваком случају, без обзира из које земље тај интерпретатор долази и без обзира да ли се у тој земљи, иста таква права, признају држављанима Србије.

Члан 186. (Остваривање ауторског и сродних права) Овим чланом утврђено је да носилац права може своје ауторско и сродна права да остварује на три начина: на индивидуалан или колективан начин, као и преко независног субјекта за остваривање права.

Индивидуално остваривање права је правило и подразумева да аутор или носилац сродног права самостално, или преко заступника, остварује своја апсолутна и релативна права на предмету заштите – ауторском делу, фонограму, интерпретацији итд.

Колективно остваривање ауторског или сродних права настаје као нужност јер одређена имовинско правна овлашћења која су аутору или носиоцу сродног права призната законом, фактички не могу да се остварују индивидуално. Право аутора на накнаду од, примера ради, емитовања његове песме на радио или телевизијским станицама, не може да се остварује индивидуално, јер аутор фактички не може да зна ко и у којој мери емитује те песме. Исто важи и за јавно саопштавање његове нумере у ресторанима, трговинским објектима, за јавно извођење његове песме на концертима, у угоститељским објектима и тако даље. Из тог разлога, аутори своја имовинска права преносе на организације за колективно остваривање ауторског и сродних права, које у своје име, а за рачун својих чланова, закључују уговоре са корисницима ауторских дела и предмета сродних права. Организације тада прикупљају накнаду од корисника и расподељују је својим члановима.

Став 3. овог члана предвиђа да се одређена имовинска права аутора и носилаца сродних права морају остваривати колективан начин.

Члан 187. (Индивидуално остваривање права) Овај члан предвиђа да се индивидуално остваривање ауторског или сродних права може обављати непосредно (на пример, аутор сам може да закључи издавачки уговор са издавачем, без адвоката - пуномоћника) или преко пуномоћника. Пуномоћници могу да буду и физичка и правна лица.

Члан 188. (Остваривање права путем независног субјекта за управљање ауторским или сродним правима) Новину у закону представља могућност да се ауторско или сродна права остварују преко независног субјекта за управљање ауторским и сродним правима. Ова новина представља транспозицију одредбе члана 3. став 1. (б) Директиве 2014/26 ЕУ о колективном остваривању ауторског и сродних права и мултитериторијалном лиценцирању права на музичким делима за онлајн коришћење на унутрашњем тржишту (у даљем тексту: Директива о колективном остваривању ауторског и сродних права).

Реч је о правном лицу које своју делатност обавља са лукративним циљем, ради остваривања профита, као своју основну делатност. Једна од најважнијих особина организација за колективно остваривање ауторског и сродних права јесте да се ради о непрофитним институцијама, удружењима које своју делатност обављају искључиво да би остварило интересе својих чланова. Сва средства која организација прикупи, дужна је да расподели својим члановима. Средства која може да не расподели намењена су покрићу трошкова њеног рада. Независни субјект за управљање ауторским и сродним правима је за разлику од организација - комерцијално правно лице. Такође, док организацијом за колективно остваривање управљају носиоци права, односно њени чланови, независни субјект је, како му и само име говори, независан од носилаца права. Носиоци права, чије интересе тај субјект заступа, немају нити директан нити индиректан утицај на рад тог субјекта. Реч је о правном лицу које има свој сопствени менаџмент, који ради самостално и за накнаду коју плаћају носиоци права. У томе је и основна разлика између независног субјекта за управљање ауторским и сродним правима и организације за колективно остваривање ауторског и сродних права – у начину управљања над тим ентитетима.

Делатност коју обавља независни субјект иста је као и делатност организације за колективно остваривање ауторског и сродних права. У том погледу, међу њима нема разлике. Независни субјект мора да заступа најмање два или више носилаца права. Независни субјект црпи своја овлашћења из уговора са носиоцима права.

Иако Директива о колективном остваривању ауторског и сродних права не даје примере независног правног субјекта, рецитал 16. споменуте Директиве каже да филмски продуценти, произвођачи фонограма, радиодифузне организације и издавачи не могу да се сматрају за независне правне субјекте. Разлог за то лежи у чињеници, како је у Директиви објашњено, да су сви они прибавили права аутора и интерпретатора на темељу индивидуалних уговора закључених са тим лицима. Филмски продуценти, произвођачи фонограма, радиодифузне организације и издавачи из тог разлога лиценцирају своја сопствена права и делују у сопственом интересу и управо зато се не могу сматрати за независног правног субјекта (у смислу Директиве). Независни правни субјект делује у интересу својих клијената, а не у свом сопственом интересу.

Поред тога, менаџери или правни заступници аутора или интерпретатора који делују као посредници између аутора и организација за колективно остваривање ауторског и сродних права, такође не могу да се сматрају за независне правне субјекте јер они не заступају интересе аутора и носилаца сродних права на начин да установљавају тарифе накнада, дају овлашћења корисницима да користе репертоар њихових клијената или тако што прикупљају накнаде од корисника и деле их својим клијентима. Другим речима, они су заступници као „и сви други” и не обављају оне послове који су суштина колективног остваривања ауторског и сродних права, а што свакако чине независни правни субјекти у смислу Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 189-190 (Појам и основне карактеристике организација за колективно остваривање права) Овај члан предвиђа да се колективно остваривање ауторског и сродних права обавља преко организација за колективно остваривање ауторског и сродних права.

Организација за колективно остваривање ауторског и сродних права је удружење физичких и правних лица која су се ујединила зато да би под једном капом остварила заједнички интерес. Заједнички интерес чланова организације јесте да од корисника (емитера, реемитера, ресторана, кафића, трговинских радњи итд.) наплате накнаду за коришћење њихових ауторских дела. Они то сами фактички не могу да остваре, и зато им је потребна организација.

Овим чланом је предвиђено да је организација овлашћена да обавља послове колективног остваривања ауторског и сродних права у складу са позитивним правом Републике Србије, дозволом надлежног органа, и њеним општим актима. То су, у најширем смислу речи, сви они послови који су непосредно или посредно усмерени на прикупљање ауторских накнада које плаћају корисници и послови расподеле тих накнада. Остале активности, које немају карактер колективног остваривања ауторског и сродних права, она не сме да обавља, осим ако јој то није изричито Законом дозвољено.

Нема организације за колективно остваривање ауторског и сродних права без дозволе надлежног органа, а у Републици Србији, то је Завод за интелектуалну својину. Добијањем дозволе за обављање послова колективног остваривања ауторског и сродних права, организација стиче правни легитимитет пред корисницима да од њих наплаћује накнаду за коришћење својих дела. Организација је дужна да своје послове обавља у складу са том дозволом. Такође, организација је дужна да своје послове обавља у складу са законом и својим општим актима међу којима се као најважнији издваја статут.

Једна од кључних карактеристика организација за колективно остваривање ауторског и сродних права јесте њихов непрофитни карактер. Овај законски захтев према организацијама треба схватити тако да организације у свом деловању не смеју да се понашају тржишно. На пример, организација не може да одбије чланство оном аутору чије стваралаштво није комерцијално, већ мора једнако да заступа интересе свих аутора, како оних чија ауторска дела на тржишту доносе профит, тако и оних који нису комерцијални. У условима где постоји тржишна утакмица између организација исте специјализације, и где би организација морала тржишно да размишља, свака организација би имала интерес да заступа пре свега оне ауторе чији је рад комерцијалан. Организација не би имала интерес да троши своја средства заступајући оне ауторе чија се дела не користе на тржишту, тачније, ауторе који јој не доносе профит. Тако би се отворила опасност да аутори из одређених жанрова, на пример озбиљне музике, буду слабије заштићени од оних чија музика је можда у уметничком смислу мање квалитетна, али зато много комерцијалнија. Непрофитни карактер организација за колективно остваривање ауторског и сродних права, поред осталог, рефлектује се управо кроз захтев да организација не може да бира своје чланове, већ је дужна да заступа свакога под једнаким условима. Поред тога, организација мора прикупљени новац да подели својим члановима а за себе може да одвоји само оно што јој је неопходно да би на ефикасан и транспарентан начин вршила своју законску делатност.

Члан 191. (Послови које организација може да обавља поред делатности колективног остваривања права) Организација може да врши делатности којима се остварују стручни, уметнички или социјални интереси њених чланова. Те делатности по правилу су детаљно дефинисане у општим актима колективних организација. На пример, организација може да помогне ауторима да објаве неки уметнички пројекат, да им одобри помоћ у лечењу члана породице и тако даље. Такође, организација може да обавља поједине административно - техничке услуге у име и за рачун друге организације, на основу писаног уговора. На пример, заједничка служба наплате јединствене накнаде се дефинише посебним уговором између организација. Такође, организација може да закључи уговоре са стручним институцијама зарад обављања различитих стручних и техничких послова. На пример, израда софтвера за потребе организације или наплата потраживања од корисника и тако даље.

Члан 192. (Монополски карактер организације) Овај члан предвиђа да „само једна организација може да добије дозволу за колективно остваривање ауторског, односно сродних права за одређену врсту права на одређеној врсти дела, односно предмета сродног права”. На пример, Сокој остварује низ ауторскоправних овлашћења за композиторе, текстописце и аранжере на њиховим делима. Правно је немогуће да се оснује још једна организација која би такође остваривала та иста ауторско правна овлашћења на истом предмету заштите - на музичким делима. Зато се каже да организације уживају законски монопол.

Законско решење према коме се организацији гарантује монополски положај на тржишту, доминира у савременом свету. Обрнут случај, где у оквиру једне специјализације, раде две или више организација, представља изузетак. Досадашња искуства у овој области потврђују да предности система колективног остваривања ауторског и сродних права највише долазе до изражаја у условима где у оквиру једне специјализације, постоји само једна организација. У таквом систему, однос између носилаца права и корисника постаје прегледнији, једноставнији, рационалнији и правно сигурнији. Примера ради, корисницима ауторских дела и предмета сродних права, односно њиховим репрезентативним удружењима, много је једноставније и јефтиније да преговарају са једном организацијом поводом одређене врсте ауторских дела, него са пет различитих организација од којих свака може да има своје услове пословања, своја правила поступања, своје тарифе, и тако даље. Такав став подржава и WIPO: „По правилу, у свакој земљи треба да постоји само једна организација за исту врсту имовинско правних овлашћења. Постојање две или више организација у истој области може да умањи или чак елиминира предности колективног остваривања”. Исто становиште дели и CISAC који је у својој резолуцији под називом „Организација за колективно остваривање ауторског и сродних права Централне и Источне Европе”, навео да би „више организација у оквиру исте специјализације било извор конфузије и и слабљења стварне заштите аутора (...)”.

Члан 193. (Права организације) Овај члан установљава право организације да контролише у којој мери корисници искоришћавају њен репертоар. Ово право је од виталног значаја за успешан рад организације јер без стварног увида у обим искоришћавања сопственог репертоара, организација не би била у могућности ни да адекватно наплати накнаду од корисника. Висина накнаде по правилу, пре свега зависи од обима искоришћавања репертоара. Те чињенице морају да буду транспарентне и доступне организацијама. Такође, да би организација могла ефикасно да брани интересе својих чланова, законом јој је дато овлашћење да те интересе заступа и пред судом.

Овај члан утврђује и обавезу на страни државних органа и имаоца јавних овлашћења који воде евиденцију о подацима који су од значаја за утврђивање висине накнада које организације наплаћују од корисника, да на захтев организације брзо реагују и организацији доставе тражене податке. Примера ради, податак о броју корисника кабловског оператора неопходан је за израчунавање тарифе за кабловско реемитовање ауторских дела или предмета сродних права. Такав податак поседује РАТЕЛ. На захтев организације, РАТЕЛ ће бити дужан да такав податак достави организацији.

Члан 194. (Оснивачи организације) Овај члан утврђује да су оснивачи организација за колективно остваривање ауторског и сродних права носиоци права (аутори и носиоци сродних права) или њихова удружења.

Члан 195. (Захтев за издавање дозволе) Овај члан утврђује основне услове које организација мора да испуни да би добила дозволу. У ставу 1. предвиђено је да је за обављање делатности колективног остваривања ауторског и сродних права неопходно прибављање дозволе од стране надлежног органа. Ово је последица специфичног статуса организација које имају *de lege* монопол на тржишту те у свом раду нису спутане никаквом конкуренцијом. Из тог разлога, држава врши контролу над законитошћу њиховог рада, а

ово је први корак у тој врсти надзора. Да би организација могла да добије дозволу, потребно је да испуни одређене услове и да надлежном органу достави одређену документацију.

Правно лице које подноси захтев за добијање дозволе мора да буде регистровано као удружење. Овај услов је неопходан поред осталог и зато што без својства правног лица, тачније, без поседовања правне способности, подносилац захтева не би могао да запосли правника или рачуновођу, што је такође услов за добијање дозволе. У тренутку подношења захтева, мора се дакле радити о правно уређеној заједници, а не о неформалном скупу носилаца права. Носиоци права већ морају да буду организовани у форми удружења, а стицање својства организације за колективно остваривање је надоградња. Организације су *удружења* која су од Завода за интелектуалну својину добила дозволу да обављају послове колективног остваривања ауторског и сродних права у интересу својих чланова. Стога се уз захтев за издавање дозволе мора доставити и решење о регистрацији удружења.

Такође, уз захтев се достављају још и статут и доказ о пословном седишту организације.

Уз захтев се достављају: 1) подаци о броју аутора, односно носилаца права који су овластили организацију да остварује права на њиховим делима, односно предметима сродних права, укључујући њихово држављанство, пребивалиште или боравиште; 2) попис дела, односно предмета сродних права који чине репертоар организације; 3) потписана овлашћења носилаца права који су организацији уступили своја права на наведеним делима, односно предметима сродних права, под условом добијања дозволе.

Организацију чине њени чланови. Организација се оснива и постоји због њих. Из тог разлога, приликом подношења захтева за добијање дозволе, мора се јасно навести ко су та лица, колико их има, чији су држављани и где им је седиште, односно, боравиште.

Попис дела се такође, обавезно подноси приликом подношења захтева за добијање дозволе. Дела чине репертоар будуће организације, то је оно што ће корисници сутра да користе у свом раду и да за то плаћају накнаду. Оснивачи организације нису дакле било која лица, то су носиоци права и да би добили дозволу за обављање послова колективног остваривања права, потребно је да доставе доказ о својим правима, тачније, о предметима заштите (ауторским делима или предметима сродних права) на којима имају одређена имовинска права. На пример, ако се оснује организација произвођача фонограма, потребно је доставити попис фонограма које поседују оснивачи јер ће те фонограме сутра искоришћавати радио и телевизијске станице, као и други корисници.

Уз захтев се достављају и овлашћења путем којих чланови уступају организацији своја права на наведеним делима, односно предметима сродних права, под условом добијања дозволе. Чест извор неповерења приликом оснивања организације јесте страх носилаца права да ће нешто изгубити ако уступе своја имовинска права организацији, а она не добије дозволу Завода. Сада је наведено да се то чини под условом добијања дозволе.

Приликом подношења захтева, морају се поднети докази да организација испуњава финансијске, техничке, организационе и кадровске претпоставке за обављање делатности колективног остваривања ауторског и сродних права. Обављање комплексне делатности колективног остваривања ауторског и сродних права није могуће без финансијских средстава, одговарајућих кадрова и без техничких и организационих капацитета. Све те претпоставке морају да буду испуњене да би једно удружење добило дозволу за обављање ових послова.

Када је реч о финансијским претпоставкама, организација мора да поседује буџет који покрива трошкове њеног рада и ефикасног деловања. Ово је фактичко питање. Светска пракса је показала да ни једна организација не почиње ефикасно да ради од самог почетка, од момента свог формалног оснивања и добијања дозволе за рад. За прве резултате потребно је да прођу просечно две године. Један од разлога је и недостатак финансијских средстава.

Члан 196. (Услови за издавање дозволе за обављање делатности колективног остваривања права) Овај члан утврђује под којим условима једна организација може да добије дозволу за обављање послова колективног остваривања ауторског и сродних права.

Организацију оснивају аутори, односно носиоци ауторског или сродних права, односно њихова удружења, како је горе већ речено. Суштина је да аутори одређене врсте дела чине већину од укупног броја тих аутора у Републици Србији да би могли да добију дозволу. Потребно је да чланови организације, као и они носиоци ауторског или сродних права који нису чланови организације, а овластили су организацију да остварује њихова права, чине већину носилаца права из области на коју се односи делатност организације. За потребе издавања дозволе важно је да натполовичну већину чине носиоци права, наши држављани или лица која имају пребивалиште на територији Републике Србије.

Организација мора да испуни финансијске, техничке, организационе и кадровске претпоставке за обављање делатности колективног остваривања ауторског и сродних права. (Погледати образложење члана 195. у односу на финансијске претпоставке).

Организација мора да има седиште на територији Републике Србије. Овај услов се доказује на основу извода из Регистра удружења које води Агенција за привредне регистре Републике Србије.

Најзад, статут и оснивачки акт морају да буду у складу са одредбама овог закона.

Члан 197. (Претпоставке за обављање делатности) Овај члан детаљније уређује питање када се сматра да је удружење испунило кадровске, финансијске, техничке и организационе претпоставке да може ефикасно да остварује права домаћих и страних носилаца ауторског и сродних права. Суштински је важно да лице које испитује ове услове процени да ли организација заиста може ефикасно да обавља послове колективног остваривања ауторског или сродних права. Закон утврђује оно што је минимум захтева и без испуњења тих претпоставки није могуће организацији издати дозволу за рад. У том погледу, потребно је да удружење поседује пословни простор опремљен комуникацијском и информатичком опремом уобичајеном за ту врсту делатности. Ово, између осталог, подразумева адекватну рачунарску опрему, интернет, базе података које садрже репертоар дела, имена чланова итд. Најзад, мора се имати у виду да је увек фактичко питање шта све у техничком смислу мора да поседује једно удружење аутора или носилаца ауторског и сродних права да би могло да обавља послове колективног остваривања права својих чланова. То зависи од врсте права која ће остваривати, од обима репертоара који ће лиценцирати, од броја корисника са којима ће ступати у уговорне односе, итд.

Поред техничких претпоставки, организација мора да испуњава одређене услове у погледу људских капацитета. Минимум који Закон захтева је да запошљава особу која има завршен Правни факултет и најмање две године стручног искуства и знање једног светског језика. Стручно искуство треба да се односи на правне послове. Такође, неопходно је да организација има једну запослену особу која испуњава прописане услове за вођење рачуноводства и има најмање две године стручног искуства на пословима организовања и вођења рачуноводства.

Најзад, у поступку по захтеву за обнову дозволе за обављање делатности колективног остваривања, испуњеност финансијских претпоставки процењиваће се на основу целокупног финансијског пословања организације за период од 5 година који претходи захтеву за обнову дозволе. Обнова дозволе подразумева поновну проверу испуњености услова за рад организација за колективно остваривање права, а један од тих услова је и питање финансијске способности организације да обавља своје активности. Ако је у периоду од претходних пет година, финансијско стање организације толико урушено да она више не може ефикасно да заступа интересе својих чланова, онда јој дозвола неће бити обновљена.

Члан 198-199. (Обнова и издавање дозволе за обављање делатности колективног остваривања права) Чланом 198. Закна уређено је питање обнове дозволе. Након истека седме године (у претходним прописима тај рок је био нешто краћи-5 година), од дана издавања дозволе. организација има право да неограничени брпј пута тражи обнову дозволе за још 7 година и тако даље без ограничења. Због јавноправног занчаја рада, организације подлежу обавези продужења дозволе за рад и то сваких 7 година. Обавеза обнављања дозволе након седам година од дана њеног издавања може се посматрати и као још један вид контроле законитости рада организација за колективно остваривање ауторског и сродних права.

Једном успостављен систем рада и организација послова ради обављања делатности колективног оставривања права временом се само развија и напредује те је уобичајено и за очекивати да су ове организације дуговечне. Решење о обнови дозволе за обављање делатности колективног остваривања права се издаје организацији која је поднела уредан захтев и уколико испуњава услове који су прописани за издавање дозволе. Међутим, поред тога, у поступку по захтеву за обнову дозволе, нарочито ће се ценити испуњеност финансијских претпоставки за колективно оставривање права и то на основу целокупног финансијског пословања организације за период од седам година који претходи захтеву за обнову дозволе.

Чланом 199. Закона уређен је поступак издавања дозволе за обављање послова колективног остваривања ауторског и сродних права. Предвиђен је рок који је дужи од рока који постоји у важећем закону. Искуство из праксе показује да је рок од 60 дана, који је сада у важности, најчешће прекратак да би се правилно и потпуно испитали сви докази који се односе на испуњење услова за добијање дозволе. Ово се пре свега односи на валидност уговора којим носиоци права, чланови удружења, преносе овлашћење на удружење да их заступа у погледу послова колективног остваривања ауторског и сродних права, затим на испитивање валидности репертоара, испуњеност финансијске претпоставке за рад итд. Стога је сада тај рок продужен на 90 дана. Нацрт закона предвиђа обавезу надлежног органа да подносиоцу захтева, у складу са начелом саслушања странке, образложи разлоге зашто захтев не може да буде усвојен те да му да рок од највише 30 дана да тај захтев уреди, који може да буде продужен за још 15 дана на основу образложеног захтева странке. Тек ако и након додатног рока подносилац захтева не уреди свој захтев, надлежни орган ће закључком захтев одбацити, односно, решењем одбити захтев ако не испуњава суштинске услове за добијање дозволе. Ако надлежни орган утврди да су сви услови за издавање дозволе испуњени, решењем ће издати дозволу са роком трајања од седам година.

Одлуке надлежног органа из ст. 1. и 4. овог члана су коначне и против њих се може покренути управни спор.

Чл. 200 и 201. (Упис у евиденцију организација и брисање из евиденције организација) О организацијама за колективно остваривање ауторског и сродних права води се евиденција. Чланом 200. Закона се утврђује који се подаци уносе у евиденцију те како се уносе измене тих података. Подаци из евиденције доступни су свим заинтересованим лицима. Чланом 201. Закона предвиђено је на који начин се подаци из евиденције бришу.

Члан 202. (Обавезни органи организације) Обавезни органи организације су: скупштина, надзорни одбор, управни одбор и директор.

Члан 203. (Скупштина организације и њене надлежности) Скупштина чланова је највиши орган управљања организацијом те је њена надлежност детаљно прописана. Тиме је извршена транспозиција члана 8. ст. 2. до 6. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права. Ово је први пут да се законом уређује питање надлежности скупштине организације. Циљ ове одредбе јесте да се сва кључна питања, питања од стратешког значаја за рад организације, ставе у руке скупштине те да се тако тежиште

„власти” у организацији сконцентрише у том телу. То је најбољи начин да се омогући да организацијом заиста управљају њени чланови.

Члан 204. (Гласачко право чланова скупштине) Правило је да сви чланови организације имају право на учешће у раду скупштине и у доношењу одлука. Сваки члан скупштине има један глас. То је основни принцип. Тамо где целисходност налаже, организација може то опште право ограничити на основу дужине чланства у организацији и висине накнаде коју су од организације добили. Свако ограничење које се односи на гласачко право у скупштини мора да буде прописано статутом или другим општим актом којим се уређују правила чланства. На тај начин спречава се арбитарност у одлучивању, па и могуће злоупотребе када је реч о остваривању овог права.

Закон предвиђа да само два разлога могу да буду основ за лимитирање гласачког права: висина прихода и стаж у организацији. То је решење које већ постоји у општим актима како домаћих, тако и страних организација за колективно остваривање ауторског и сродних права и та пракса је сада само преточена у законску норму. С једне стране, дужина чланства може да буде основ за давање већег права оним члановима који имају дужи стаж у организацији. Њихово искуство може да буде разлог да се о судбини организације питају више од оних који су тек од недавно постали чланови. Када је реч о приходима, рачио таквог решења лежи у логици да они који имају веће приходе више и дају за рад организације, па самим тим, треба више и да се питају када се у скупштини гласа о неким фундаменталним питањима за рад и живот организације. У сваком случају, Закон каже да ограничења гласачког права морају да буду правична и пропорционална. Услов правичности и пропорционалности, онако како је предвиђен у Директиви и у Закону, директно су повезани са дужином чланства и са приходима чланова. Дакле, не може се гласачко право ограничавати мимо тих критеријума, уз позив на правичност и пропорционалност, већ критеријуми дужине стажа и прихода морају да буду тако постављени да се у њима види одређена логика кроз коју се рефлектује правичност и пропорционалност. Независно од тога, организација треба да настоји да се што мање користи оваквим ограничењима, а сагласно ономе што пише у рециталу 23. Директиве, „организација би требало да охрабрује активно учешће својих чланова у раду скупштине”. То би требало да буде принцип њеног рада. Овим је извршена транспозиција одредбе члана 8. ст. 9. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 205. (Представљање чланова у Скупштини организације) Овим чланом се уређује право члана скупштине да учествује у њеном раду и да гласа преко заступника, водећи рачуна да притом не дође до сукоба интереса између њега и заступника. Тиме је извршена транспозиција одредбе члана 8. став 10. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права. Рецитал 23. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права предвиђа да „организације треба да охрабрују активно учешће својих чланова у раду скупштине организације.” Право гласања у скупштини организације треба да се омогући како оним члановима који долазе на скупштину, тако и оним члановима који не присуствују седницама скупштине. То подразумева две ствари: да чланови гласају електронским путем или да гласају преко својих изабраних заступника. Ово је услов који доприноси демократичности рада скупштине, али исто тако – и квалитету одлука које се у тој скупштини доносе. Будући да је колективно остваривање ауторског и сродних права комплексна материја, неретко је за ауторе корисно да их у остваривању њихових права заступа неко ко је професионални правник. У тој врсти заступништва не постоје ограничења осим оних која се тичу сукоба интереса. На пример, ако је скупштина тако организована да одређене категорије аутора буду у одређеној сразмери заступљене у скупштини, неприхватљиво је да се такав захтев изигра кроз институт заступништва. Стога би постојао сукоб интереса ако би једног аутора – који припада одређеној категорији аутора, на пример

ауторима озбиљне музике, заступао аутор који долази из неког другог жанра. То је наравно само један пример сукоба интереса, а могући су и други.

Члан 206. (Скупштина делегата чланова организације) Један од главних принципа демократичности рада и одлучивања у организацијама за колективно остваривање ауторског и сродних права садржан је у захтеву да сви чланови организације имају право да учествују у њеном раду. То је јасно речено у члану 8. став 9. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права. Организације постоје зато да би остваривале права и интересе својих чланова. Стога је логичан захтев да се чланови питају о судбини њихове организације, а најдиректнији утицај на њен рад оствариће у скупштини. Принцип који Директива намеће је да сви чланови имају право да учествују у раду скупштине и да у тој скупштини гласају. Директива међутим, у члану 8. став 11. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права, даје могућност да државе својим националним прописима омогуће и скупштину делегата.

Чланом 206. је омогућено да надлежности скупштине врши скупштина делегата чланова организације, коју чланови организације бирају најмање једном у четири године. У скупштини делегата мора бити обезбеђена равномерна заступљеност свих категорија чланова.

Члан 207. (Надзорни одбор организације) Овим чланом се транспонује одредба члана 9. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права, која се односи на састав, надлежност и обавезе надзорног одбора организације. Надзорни одбор један је од кључних органа сваке организације, по свом значају, одмах иза скупштине организације. Као што му и сам назив говори, надзорни одбор би требало да контролише рад оних који управљају организацијом. Посебно, надзорни одбор оцењује и успешност рада оних који руководе организацијом. Суштински је важно да се надзорном одбору обезбеди самосталност у раду и одређени минимум надлежности, пре свега за надзирање рада лица која управљају организацијом.

208. (Чланови управног одбора и директор) Овим чланом се уводе одређене обавезе за лица која управљају пословањем организације. Њихов циљ је да спрече или умање последице сукоба интереса. То се постиже обавезом подношења скупштини годишњег извештаја који садржи спецификоване податке и изјаве који би указали на могући сукоб интереса, посебно у случају кад је једно те исто лице носилац права и руководилац у организацији. Тиме се транспонује одредба члана 10. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 209. (Врсте општих аката организације) Овим чланом набројани су општи акти организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Рацио ове одредбе је да утврди које опште акте свака организација за колективно остваривање ауторског и сродних права мора да има. То су: статут, тарифа и план расподеле. У зависности од врсте посла који обавља, организација је слободна да донесе и друге опште акте којима би уредила своје пословање, али статут, план расподеле и тарифу свака организација мора да има јер то је правни основ њеног укупног деловања и рада.

Члан 210. (Статут организације) Статут је најважнији општи акт организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Сва питања од виталног значаја за рад организација морају да буду уређена статутом. Сви остали општи акти које организација доноси морају да буду усклађени са статутом. Статут је, укратко, устав сваке организације за колективно остваривање ауторског и сродних права. Управо из тог разлога, морају се предвидети строга правила његовог доношења и његових измена. Једно од таквих питања је и питање доношења одлука од стране скупштине организације које мора да буде уређено статутом. То овај члан предвиђа. Једном када се то питање уреди статутом, може се рачунати на конзистентност у одлучивању у скупштини организације јер статут није лако променити, као неке друге опште акте. За то је потребна већина у скупштини организације.

Члан 211. (План расподеле организације) Овим чланом уређено је питање садржине и основних начела плана расподеле, као другог по значају општег акта организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. План расподеле је општи акт организације којим се дефинишу правила расподеле и исплате прикупљене накнаде међу њеним члановима. Основни задатак сваке организације за колективно остваривање ауторског и сродних права јесте да на најефикаснији и најекономичнији могући начин прикупи новац од корисника и да га уз минималне трошкове подели и исплати својим члановима, у складу са планом расподеле. План расподеле је правни основ за расподелу убраних накнада. Он мора да буде законит и јасан и мора да буде у складу са статутом организације. План расподеле суштински обавезује организацију да у расподели новца поштује унапред договорена правила и спречи самовољу и арбитрарност у расподели новца. Другим речима, план расподеле треба да гарантује сигурност и предвидивост у расподели новца члановима организација који имају право да знају следеће: 1) колико им новца припада; 2) на основу којих података је извршен обрачун њихових накнада; 3) како да остваре своја права ако сматрају да нису добили онолико колико сматрају да им припада.

План расподеле почива на одређеним начелима. То су: „сразмерност и правичност”.

Реч „сразмеран” значи да накнада коју члан добија у расподели буде сразмерна обиму искоришћавања његових ауторских дела или предмета сродних права од стране корисника. То је основни принцип на којем расподела мора да се темељи. Сразмерност значи да сваки члан организације у расподели добије онолико колико му заиста и припада, онолико колико је заиста и зарадио. Да би тај циљ био остварен, потребно је да стручна служба организације ради посвећено на прикупљању поузданих, потпуних и тачних података о томе колико су корисници искоришћавали репертоар организације. Организација то може да постигне само уз два услова: људске и техничке капацитете. Неопходно је да постоји довољан број обучених, искусних људи у стручној служби организације који би обављао ту врсту послова и потребно је да ти запослени имају адекватне софтвере и базе података који би им гарантовали да могу на поуздан, потпун и тачан начин да обрађују огроман број података које добијају од корисника. Расподела не може да буде *сразмерна* ако примена тог принципа није обезбеђена горе описаним претпоставкама.

Реч „правичан (праведан)” значи „који је заснован на правди, који је у складу са правдом”. Овај принцип ће се применити само у оним случајевима када из објективних разлога није могућа примена принципа сразмерности. На пример, када је реч о расподели правичне накнаде где не постоје егзактни подаци о искоришћавању ауторских дела и предмета сродних права (јер не може да их буде!), та средства се морају поделити на начин који је правичан и та „логика правичности” мора бити јасна и утемељена на некаквим чињеницама.

Чл. 212 и 213. (Тарифа организације) Овим чланом прописано је да је тарифа накнада општи акт организације (дакле акт којим се уређује њен унутрашњи рад, али и један значајан, ако не и најзначајнији сегмент њеног односа према корисницима). Ово је са формално правног аспекта у пракси било спорно јер се постављало питање на који начин може општи акт једног удружења да правно обавезује кориснике репертоара организације, односно, било кога ко није члан удружења. Ипак основни и најпожељнији начин утврђивања Тарифе јесте споразумом између организације и репрезентативног удружења корисника, па стога ако до споразума о тарифи дође, тада је доношење Тарифе од стране организације само једна формалност. Истина је да је тарифа акт који доноси организација, којим се утврђује једно од најважнијих питања, питање од виталног значаја за њене чланове, а то је – цена коришћења њихових ауторских дела и предмета сродних права. Чињеница да тарифа обавезује кориснике донекле релативизује њен „интерни” карактер, али је неспорно да се ради о општем акту који мора да прође процедуру доношења у организацији. Тарифом

се у основи утврђује две ствари: висина накнада коју морају да плате корисници и критеријуми за одређивање те накнаде.

У случају да један исти корисник истовремено искоришћава и ауторска дела и предмете сродних права (што је и најчешћи случај у пракси) износи накнада за та искоришћавања морају бити одређени сразмерно. Организације дакле треба да сарађују приликом одређивања тарифа накнада и одреде сразмеру у износу који потражују од корисника, односно да пре одређивања својих тарифа анализирају уобичајену међународну праксу када је реч о тој сразмери између висине накнаде за искоришћавање ауторских права с једне стране и сродних права с друге стране. Правило је у свим системима колективног остваривања ауторског и сродних права да однос између ауторске накнаде и накнаде за сродно права иде у корист аутора.

Члан 214. (Основни принципи за одређивање тарифе) Овим чланом утврђују се правила на којима се темељи формирање тарифе. Реч је о транспоновању члана 16. став 2. европске Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Као основни принцип наводи се то да тарифа мора да буде „примерена”. Тиме се наглашава потреба да се у дефинисању износа тарифе мора водити рачуна о равнотежи интереса, односно, о томе да се не смеју прописивати тарифе које су исувише високе и које девестирају интересе корисника, али ни тарифе које су исувише ниске тако да потцењују рад наших аутора и носилаца сродних права. Приликом одређивања „примереног” износа накнаде, као основни показатељ узима се значај који искоришћавање репертоара организације има за корисника, или прецизније-економска вредност коју искоришћавање предмета заштите има за делатност корисника. Од значаја је и питање *обима* коришћења и *природе* коришћења предмета заштите. Свакако, закон правила о одређивању тарифе поставља врло широко, а њихова разрада биће предмет праксе.

Чл. 215 и 216. (Критеријуми за одређивање висине тарифе) Тарифа се по правилу одређује у процентуалном износу од прихода корисника који он остварује искоришћавањем предмета заштите. Ако одређивање тарифе у процентуалном износу од остварених прихода није могуће, или је веома тешко, онда се тарифа може одредити и у паушалном износу. Такав начин одређивања тарифе дозвољен је само у оним случајевима када искоришћавање предмета заштите није нужно за корисника, већ је само корисно или пријатно. Пример за корисника који могу да плаћају накнаду у паушалном износу су сви они који користе такозвану „позадинску музику”: ресторани, кафићи, хотели, трговинске радње и тако даље. Они (за разлику од, на пример, радио или телевизијских станица или кабловских оператора) могу да обављају своју делатност и без музике (или других ауторских дела и предмета сродних права), али је музика без сумње врло корисна за њихов посао. Предлагач напомиње да није потребно, односно, није правно релевантно питање зашто неко користи туђе ауторско дело, да ли то чини зато што му је то неопходно за обављање посла, или зато што му је то пријатно. Обавеза плаћања накнаде се у сваком случају подразумева ако постоји коришћење нечијег ауторског дела. Разлози коришћења репертоара организација могу да утичу на висину тарифе, али немају, како је речено, никаквог утицаја на настанак обавезе плаћања накнаде.

Овим ставом се утврђује да корисник има обавезу да плаћа накнаду за искоришћавање репертоара организације, чак и када од тог искоришћавања не остварује никакав приход. Тада се висина накнаде одређује - не од процента његових прихода - већ од процента његових трошкова који настају у вези са искоришћавањем репертоара дате организације. У таквом систему, мора се водити рачуна и о значају који искоришћавање предмета заштите има за делатност корисника, јер искоришћавање ауторских дела или предмета сродних права није подједнако важно за сваку врсту корисника. За неке, попут организатора музичких фестивала, дечије играонице итд, музика, интерпретације или фонограми су нужни за обављање делатности, али за неке друге, попут трговинских радњи,

занатских радњи итд, музика је само корисна, али не и нужна. Стога, тамо где је коришћење ауторских дела нужно, и проценат треба да буде већи и обрнуто.

Ставом 3. члана 215. Закона предвиђено је да се тарифом одређују и најнижи износи накнаде за искоришћавање предмета заштите са репертоара организације.

Одређивање најнижих износа накнада за искоришћавање предмета прописано је у случајевима: 1) када се тарифа одређује у процентуалном износу од прихода који корисник остварује обављајући делатност у оквиру које искоришћава предмете заштите и 2) када се тарифа одређује у процентуалном износу од трошкова корисника потребних за обављање делатности у оквиру које се искоришћавају предмети заштите. Разлог зашто Закон прописује минималну накнаду састоји се у потреби да се заштите интереси носилаца ауторског и сродних права. Основни принцип каже: корисник плаћа накнаду од прихода који је остварио. Поставља се питање, шта ако корисник, (на пример организатор неког музичког фестивала), наплати 1 динар накнаде за одржан концерт? Ако је организатор концерта одлучио да посетиоцима пружи концерт бесплатно, то не треба да обавезује ауторе песама које су на концерту изведене. Аутори нису дужни да своје песме дају за 1 динар. То је *ratio legis* минималне накнаде. Минимална накнада је израз потребе да се спрече ситуације у којима би рад аутора био потцењен. То је другим речима мера превентивне заштите интереса носилаца ауторског и сродних права у ситуацији када корисник не остварује приходе или остварује веома мале приходе од искоришћавања предмета заштите. Најзад, треба имати у виду да аутори имају трошкове у прикупљању накнаде од корисника. И то је још један разлог зашто је минимална накнада неопходна. Без ње би носиоци права били у сталној опасности да трпе штету онда када корисници имају мале или немају никакве приходе од коришћења предмета заштите.

Да је прописивање минималне накнаде као заштитне мере оправдано у смислу вођења рачуна и о трошковима пружања услуге које организација има у односу на кориснике, указује и одредба члана 16. став 2. Директиве 2014/26/EУ Европског парламента и Савета од 26.2.2014. године о колективном остваривању ауторског права и сродних права, као и о мултитериторијалном лиценцирању права у вези са употребом музичких дела за онлајн коришћење на унутрашњем тржишту, којом је прописано: „Тарифе за искључива права и права на новчану накнаду разумне су у односу на, између осталог, економску вредност коришћења права у трговини, узимајући у обзир природу и обим употребе дела и других садржаја, као и у односу на економску вредност услуге коју пружа организација за колективно остваривање права”.

Приликом одређивања тарифе узимају се у обзир и тарифе колективних организација у другим државама Европе. Ово је још једна норма од велике важности за правично одређивање тарифа. Пракса других земаља треба да буде релевантна и за организације и кориснике у Србији. Ова одредба не значи да је то једини критеријум за одређивање тарифе, али јесте важан и користан водич како би требало да изгледа тарифа и у Србији.

Како је раније већ наглашено, ако одређивање тарифе у процентуалном износу од остварених прихода није могуће, или је веома тешко, онда се тарифа може одредити и у паушалном износу. Такав начин одређивања тарифе дозвољен је само у оним случајевима када искоришћавање предмета заштите није нужно за корисника, већ је само корисно или пријатно. Овим чланом је предвиђено шта се све мора узети у обзир приликом одређивања тарифе у паушалном износу. То је: 1) врста и начин искоришћавања предмета заштите; 2) географска локација седишта корисника; 3) врста и величина простора у којем се користе предмети заштите; 4) трајање и обим искоришћавања и цене услуга корисника.

Члан 217. (Одређивање висине износа правичне накнаде из чл. 41 и 44. овог закона) При одређивању правичних накнада из чл. 41. и 44. овог закона примењују се основни принципи за одређивање тарифа из чл. 214. овог закона и узимају се у обзир вероватна штета која аутору настаје када се његово дело без његовог одобрења умножава

за личне некомерцијалне потребе физичких лица, примена техничких мера заштите, као и друге околности које могу утицати на правилно одмеравање износа правичне накнаде.

Члан 218. (Преговори о тарифи) Поступак доношења тарифе започиње објавом позива на преговоре који организација упућује репрезентативним удружењима корисника. Објава се чини у „Службеном гласнику Републике Србије”, на веб страници организације и у једном високотиражном дневном листу. Такође се о објави позива и предлогу Тарифе обавештава и Привредна комора Србије.

Члан 219 (Споразум о тарифи) Тарифа је, у идеалном случају, резултат споразума између организације и репрезентативног удружења корисника. На пример, емитери истовремено користе и ауторска музичка дела и фонограме и на њима забележене интерпретације. Угоститељски објекти који јавно саопштавају „музику” са CD плејера или радио апарата, истовремено користе и ауторска музичка дела и фонограме и на њима забележене интерпретације. Оправдано је зато да ови корисници, преко својих репрезентативних удружења, преговарају о тарифама са свим колективним организацијама које остварују права оних носилаца чије предмете заштите ови корисници искоришћавају. Разлог за увођење оваквог решења је да се омогући уравнотежен однос преговарачких снага између организације и репрезентативног удружења корисника.

До споразума се долази кроз преговоре. Организација преговоре, како је речено, води са репрезентативним удружењем корисника, али могуће је да организација преговара и са индивидуалним корисником, али само ако је он једини из дате области. Установа јавног сервиса је по закону индивидуални корисник који може самостално да води преговоре са организацијом.

Члан 220. (Обавезна садржина писаног споразума о тарифи) Овај члан прописује које елементе споразум о тарифи мора обавезно да садржи. То међутим не значи да странке не могу да се споразумеју и око других питања која су од виталног значаја за њихову сарадњу, али око питања која закон утврђује, морају да постигну договор. Без тога, споразум неће производити правно дејство.

Члан 221. (Одређивање предлога тарифе од стране Управног одбора организације) Рок за постизање договора је 60 дана од дана објаве позива на преговоре. Ако у том року споразум не буде постигнут, тарифу одређује Управни одбор организације. Тако одређени предлог тарифе доставља се надлежном органу на сагласност. Овим чланом предвиђено је и то да се до доношења нове тарифе примењује важећа тарифа. Ово је важно из разлога што се не може доводити у питање право организације да наплаћује накнаду док трају преговори о тарифи. Обавеза корисника по том питању остаје све донде док се не дође до договора о новој тарифи.

Члан 222. (Одређивање јединствених тарифа за остваривање права из чл. 138. и 151. овог закона) Овај члан уређује доношење јединствене тарифе накнада. То је тарифа чији предлог заједнички доносе организација интерпретатора и организација произвођача фонограма. Те две организације заједнички иницирају преговоре са репрезентативним удружењем корисника. Ако до споразума не дође, онда управни одбори организација сачињавају предлог јединствене тарифе накнада и дају га надлежном органу на сагласност. Уколико у року од 60 дана од дана објаве позива, организација произвођача фонограма и организација интерпретатора не поднесу надлежном органу захтев за добијање сагласности о предлогу јединствене тарифе, ту тарифу одређује надлежни орган.

Члан 223. (Одређивање јединствене тарифе за остваривање права на правичну накнаду) Овим чланом утврђен је начин одређивања тарифе за правичну накнаду која се плаћа на основу чланова 41, 44. и 182. Закона. И ова тарифа се доноси након преговора између организација с једне, и корисника с друге стране. Корисници су произвођачи празних носача звука, слике и текста, односно уређаја за тонско и визуелно снимање за које се може претпоставити да ће бити коришћени за некомерцијално умножавање ауторских

дела и предмета сродних права. Оно што представља посебност доношења ове тарифе, јесте да се са једне стране „преговарачког стола” налазе три или више организација чији аутори и носиоци сродних права имају право на правичну накнаду, а с друге, репрезентативно удружење произвођача или увозника горе описаних носача звука, слике и текста, или уређаја подобних за некомерцијално умножавање ауторских дела и предмета сродних права. Другим речима, када је реч о тарифи за правичну накнаду, организације не могу индивидуално да преговарају, већ морају заједно да наступе према корисницима. Наплату накнаде за ауторе музичких дела врши организација која остварује права аутора музичких дела, а наплату правичне накнаде за остале носиоце права из овог члана врши организација која је одређена уговором из члана 154. овог закона.

Организација за колективно остваривање музичких ауторских права наплаћује део правичне накнаде прописане тарифом у висини од 45%, а организација у складу са уговором из члана 154. овог закона за сродна права део накнаде прописане тарифом у висини од 55% (50% припада интерпретаторима, а 50% произвођачима фонограма и продуцентима аудиовизуелног дела).

Организације за колективно остваривање ауторских, односно сродних права међусобним писаним споразумима утврђују режим расподеле наплаћене правичне накнаде која се односи на ауторска, односно сродна права и висину трошкова наплате правичне накнаде.

Члан 224-226. (Поступак за добијање сагласности надлежног органа на предлог тарифе) Надлежни орган даје сагласност на предлог тарифе коју му доставе организације. И то је још један вид државне контроле над радом организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Тарифе спадају у једно од најосетљивијих питања у систему колективног остваривања ауторског и сродних права и неретко су извор неслагања па и сукоба између корисника и организација. Тарифе морају да буду избалансиране тако да представљају правичну накнаду за рад аутора и носилаца сродних права, али и да уважавају интересе друге стране, то јест корисника, који не би смели да буду изложени енормним накнадама које би девастирале њихов опстанак на тржишту.

Предлог тарифе који организација, односно организације достављају надлежном органу мора да буде образложен и мора да буде утемељен на доказима. Из предлога тарифе мора се видети зашто организација предлаже такве износе, зашто су они правични и представљају реалну накнаду за коришћење репертоара организације. У том погледу, чланом 226. Закона је предложено да организација мора да достави а) образложење критеријума за одређивање накнаде и предложене висине накнаде; б) образложење разлога зашто предлог тарифе одражава економску вредност коју коришћење предмета заштите има за делатност корисника, засновано на спроведеној анализи свих релевантних података, нарочито узимајући у обзир природу и обим коришћења предмета заштите, као и економску вредност послова из делатности организације; в) анализу уобичајене међународне праксе; г) образложење предложеног износа најниже накнаде за искоришћавање предмета заштите. Набројани захтеви сви имају исти циљ: оправдање за предложену висину накнада. Овде се мора имати у виду да су организације за колективно остваривање ауторског и сродних права удружења која имају монополски статус и када ова врста контроле не би постојала, могло би лако да се догоди да дође до злоупотреба и наметања превисоких тарифа корисницима.

Поред свега горе набројаног, из разлога транспарентности, организација је дужна да надлежни орган обавести и о резултатима преговара те образложи зашто није дошло до договора са корисницима.

Члан 227. (Доношење тарифе од стране надлежног органа) Ако утврди да предлог тарифе није у складу са одредбама овог закона, надлежни орган ће дописом позвати организацију да у остављеном року уреди предлог тарифе у складу са примедбама изнетим у допису. Организацијај има право да тражи продужење рока за одговор, а уколико захтев

не уреди у складу са примедбама надлежног органа, тада Тарифу доноси, односно утврђује сам надлежни орган.

Члан 228. (Право на слободан избор организације) Овај члан предвиђа слободу носилаца права у погледу следећих питања.

Носилац права пре свега може слободно да одабере организацију којој ће поверити вршење својих имовинских права. Он ће то чинити независно од тога чији је држављанин: свакој организацији на територији Европске уније он ће моћи да повери остваривање својих имовинских права. Такође, носилац права ће моћи тој организацији да наложи у којим земљама ће остваривати његова права. Најзад, ако се одлучи да га заступа више организација, носилац права ће слободно одлучити који део свог репертоара ће поверити којој организацији. У том погледу више неће бити, (као што је то сада случај), обавезе да носилац права свој репертоар повери само једној организацији. Различите делове нечијег репертоара моћи ће да заступају различите организације.

Овим чланом транспонована је одредба члана 5. став 2. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 229. (Права која носиоци уступају организацији) Овај члан уређује питање која права носиоци уступају организацији.

Носиоци права организацији поверавају вршење својих имовинских права – апсолутних и релативних. Морална права се не остварују на колективан, већ искључиво на индивидуалан начин.

Носилац права на искључив начин уступа организацији своја имовинска права и то чини путем уговора. Носилац права тако издаје налог организацији да она у своје име, а за његов рачун закључује уговоре са корисницима ауторских дела и предмета сродних права о неискључивом уступању тих права. Исто је и са релативним правима, односно, правима на накнаду за коришћење ауторских дела и предмета сродних права. То значи да оног тренутка када аутор уступи организацији имовинска права на својим делима, он не може та иста имовинска права, на тим истим делима, да уступи некој другој организацији која такође обавља послове колективног остваривања ауторског и сродних права.

На основу тако прибављених права, организација закључује уговоре са корисницима ауторских дела којима уступа та права у своје име, али за рачун носилаца права - њених чланова. Она то чини на неискључив начин, што значи да права својих чланова може да уступи практично неограниченом броју корисника.

Уколико тако жели, организација такође може уступити право другој организацији да и она у име и за њен рачун те друге организације закључује уговоре са корисницима и наплаћује накнаду. Уколико је такво решење јефтиније или целисходније за њене чланове, ако ће аутори или носиоци сродних права који су чланови такве организације моћи на ефикаснији и јефтинији начин да остварују своје економске интересе према корисницима њихових дела, онда закон предвиђа и овакву могућност. Такав правни однос по правилу се уређује уговором између две организације. Исто важи и за релативна права.

Став 5. овог члана потенцира добровољност колективног остваривања права, која мора бити формализована писаним уговором између носиоца права и организације и то у односу на свако појединачно право, сваку категорију права и сваку врсту ауторског дела, односно предмета сродноправне заштите појединачно. На овај начин се транспонује одредба члана 5. ст. 7. ЕУ Директиве о колективном остваривању права.

Члан 230. (Право некомерцијалног искоришћавања ауторских дела и предмета сродних права) Овом одредбом предвиђа се да је организација за колективно остваривање ауторског и сродних права дужна да свом члану, под условима које сама пропише, омогући да на индивидуалан начин располаже својим правом за некомерцијалне сврхе. На тај начин пренета је одредба члана 5. ставови 3. и 8. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 231. (Право аутора односно носиоца права на ангажовање независног стручњака) Организације за колективно остваривање морају да буду увек у служби својих чланова. Оне постоје због њих. Чланови имају право да контролишу рад организација и да од ње захтевају транспарентност у сваком погледу, као и да захтевају ванредне контроле њеног рада. У том погледу, овим чланом се предвиђа да чланови организације који у Скупштини имају најмање 30% гласова, или група чланова организације који у скупштини заједно имају најмање 30% гласова, имају право да једном годишње на терет организације захтевају ангажовање независног стручњака који ће да преиспита одређени део пословања организације. Да би се избегло да организација стално буде под теретом провера, ово право је лимитирано на оне чланове који имају 30% гласова, или групу чланова која има најмање 30% чланова у Скупштини. Разлог за такво решење састоји се у чињеници да чланови са најмање 30% гласова у скупштини подносе највећи терет када је реч о покривању трошкова рада организације, па је онда оправдано да се таквим члановима да ова посебна могућност ванредне контроле рада њихове организације.

Члан 232. (Право аутора, односно носиоца ауторског права, на отказ колективног остваривања његових права) Систем колективног остваривања ауторског и сродних права почива на добровољности. Носилац права може по свом избору да се повуче из система колективног остваривања права. Такође, он може да промени организацију - у целини или у погледу појединих права, као и у погледу територије (државе) на којој се његова права колективно остварују. Овом одредбом одустаје се од традиционалног „пакета” услуга које организација нуди носиоцима права и напушта принцип „све или ништа” који је до сада важио. Ово је транспозиција члана 5. ст. 5. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 233. (Обавезе организације поводом пријема нових чланова) Организација има обавезу да прими носиоца права у своје чланство под условима који су утврђени у њеном статуту или другом општем акту. Услови за пријем у чланство морају да буду објективни, транспарентни и недискриминаторни. Уколико организација сматра да одређено лице не може да буде примљено у чланство, она мора своју одлуку да образложи. У тумачењу ове одредбе, мора се полазити од тога да су организације непрофитна удружења и да у избору свог чланства не могу да врше селекцију размишљајући о „комерцијалности” одређених носилаца права. Та врста али и свака друга врста дискриминације приликом избора чланства, недозвољена је.

Члан 234-235. (Обавеза организације да заступа носиоце права) Овим чланом утврђује се обавеза организације да са сваким заинтересованим носиоцем права, под једнаким и равноправним условима, закључи уговор о колективном остваривању ауторског и сродних права. Став 1. каже да се уговор мора закључити са „свим носиоцима тих права који су држављани Републике Србије или имају пребивалиште, односно седиште у Републици Србији, и који су организацији понудили закључење уговора (...)”. Кроз ову одредбу остварује се непрофитни карактер организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Организације уживају законски монопол што значи да аутори, у оквиру граница Србије, не могу да бирају између две или више опција, они су упућени на ону организацију која администрира њихова права. (Изузетак сада чини могућност да се одлуче за услуге *независног правног субјекта*. Погледати образложење члана). Из тог разлога, организација не би смела „тржишно” да размишља те да у своје чланство прима оне ауторе и носиоце права који су „комерцијални”. То је недопуштено. То не значи да организација има апсолутну обавезу да под једнаким и правичним условима у своје редове прими сваког ко пожели да јој се прикључи. Сагласно ставу 2. овог члана организација може и да одбије да закључи уговор са одређеним лицима, али уз обавезу да такво одбијање образложи. Такви разлози морају да буду објективно и оправдани, што је наравно, фактичко

питање. Исто тако, разлози за одбијање пријема у чланство одређеног лица, морају да буду јасни, оправдани и правични.

Организација има обавезу да заступа и оне носиоце права који нису чланови организације, али на основу уговора или закона користе њену услугу колективног остваривања права.

Члан 236. (Претпоставка заступања носилаца права који нису чланови организације) Овим чланом уређено је питање такозване „проширене колективне лиценце” по којој постоји претпоставка да организација заступа све носиоце права из своје делатности укључујући и оне који нису њени чланови, односно оне који са њом нису закључили уговор о заступању.

Претпоставка о колективном заступању свих носилаца права један је од темељних принципа колективног остваривања ауторског и сродних права. Историјски гледано, ова претпоставка уведена је као законски принцип да би се заштитили интереси корисника (пре свега емитера), а не интереси носилаца права. Корисници су желели виши степен правне сигурности и управо су је овом законском претпоставком добили. Организације нису заступале, (нити то данас чине), све носиоце права из одређене области јер то је фактички јако тешко оствариво и у пракси се никада не догађа. Као последица тога, настала је ситуација где корисник кроз уговор са организацијом прибавља права коришћења за одређени број аутора или носилаца права, али не за све њих. Стога је увек постојала опасност да ће се они који нису чланови организације и од којих корисник није добио право коришћења јавити и тужити га због неовлашћене употребе његових дела. Идеја о проширеној лиценци настала је као резултат те потребе – да се заштите интереси корисника према оним ауторима који нису чланови организација. Према тој претпоставци корисник је закључењем уговора са организацијом прибавио права свих носилаца - како оних који су чланови организација, тако и оних који нису чланови организација - док се супротно не докаже.

У односу на решење из бившег закона, предлог решења сада додатно појашњава да организација заступа „све носиоце права”, дакле и домаће и стране. Одредбом је утврђена правна претпоставка у корист организације која има овлашћење да делује за рачун свих домаћих и страних носилаца ауторског, односно сродних права у погледу оних права и оних врста предмета заштите који су обухваћени њеном делатношћу.

Члан 237. (Искључивање из колективног остваривања права) Организација не оставрује права само оних носилаца права који су се на изричит начин изузели из система колективног остваривања права и о томе обавестили организацију.

238. (Обавеза организације да обавести своје чланове о њиховим правима) Овим чланом утврђена је обавеза организације да својим члановима пружи одређена обавештења. Овом одредбом транспарентност рада организација диже се за још једну степеницу више, а закон усклађује са одредбама члана 5.1. Директиве о колективном остваривању права.

Члан 239. (Обавеза организације да податке учини доступним на свом сајту) Члан 239. има исти рачио као и претходни. Реч је о потреби да се рад организације учини транспарентним.

Члан 240. (Обавеза организације да носиоцима права учини доступним податке о расподели) У циљу повећања транспарентности свог пословања, носиоцима права којима је расподелила и платила накнаде, организација мора једном годишње учинити доступним податке који се односе на тај период и који су таксативно набројани у овом члану. Ову обавезу организација мора да извршава савесно и потпуно, јер се кроз њу рефлектује суштина њене транспарентности према чланству. Организација је основана да би служила члановима и оно основно што им дугује јесте транспарентан рад. Чланови морају да буду у сваком тренутку потпуно и тачно информисани о својим приходима, о издацима за рад

организације. Овим је учињена транспозиција члана 18. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 241. (Основни принципи расподеле накнада) Организација има обавезу да, у циљу транспарентности пословања, приходе од права и приходе од инвестирања прихода од права, рачуноводствено раздвоји од свих других прихода. Уз то, прописана су одређена правила приликом инвестирања прихода од права којих се организација мора придржавати да би обезбедила сигурност тих улога. Међутим, суштински захтев који се пред организацију поставља овом нормом је онај који каже да у свим финансијским пословима ове врсте организација увек мора да има у виду интерес својих чланова. Другим речима, законите су само оне инвестиције које организација чини у најбољем интересу својих чланова. Интерес њених чланова у том погледу мора да буде примаран. Што се тиче рачуноводственог дела, приходи од права морају да се евидентирају на засебном рачуноводственом рачуну, како је горе речено, да буду јасно одређени и видљиви у рачуноводственој евиденцији. Приходе који настају као резултат инвестирања прихода од права, организација такође мора евидентирати засебно. Ово је ново у правном уређивању система колективног остваривања ауторског и сродних права у Републици Србији. Организације у Србији нису до сада спроводиле праксу инвестирања прихода. Организација за колективно остваривање ауторског и сродних права сада има право да новац који је прикупила од корисника, примера ради, инвестира у банку ради стицања прихода од камате. Такође, могуће је да приходе инвестира и у неки инвестициони фонд, у куповину обвезница или хартија од вредности и тако даље, све са циљем увећања прихода од већ прикупљеног новца. Неколико важних услова закон поставља у вези с тим. Пре свега, такве инвестиције морају се одвијати уз сагласност скупштине. Поред тога, ако се одлуче на овакав корак, организације морају у рачуноводственој евиденцији овакав приход приказати засебно од било које друге имовине и прихода од те имовине; даље, инвестиције морају да обезбеде сигурност, квалитет, ликвидност и профитабилност портфеља као целине. Овим чланом је извршена транспозиција члана 11. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 242. (Обавеза организације да расподели накнаде носиоцима права. Трошкови рада организације) Овим чланом прописују се неке важне обавезе које организација има у односу на своје чланове када је реч о расподели прикупљених средстава.

Пре свега, овај члан прописује да организација мора расподелу да спроведе у складу са планом расподеле. То је важно јер такво решење гарантује законитост, транспарентност и конзистентност у расподели накнада. Главну новину у односу на ранији закон представља рок у којем организација мора извршити расподелу прихода намењених носиоцима права. Тај рок износи девет месеци од дана завршетка финансијске године што је утврђено чланом 13. став 1. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права. Поред тога, овај члан је допуњен одредбама које се тичу средстава организације, која су изузета из расподеле ради покрића трошкова рада организације, као и средстава издвојених за социјалне, културне и образовне намене. Важна новина је она која каже да таква средства морају бити разумна и заснована на објективним критеријумима. Конкретно, прописани су општи критеријуми за одређивање износа тих средстава, у складу са чланом 12. став 1, 2, 3, 4. и 5. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права. Законом није утврђено који су то објективни критеријуми, осим што је речено да издвајања морају да буду „оправдана и документована”. Свакако, будући да се ради о важној обавези организације, трошкови њеног рада нису препуштени арбитрарној вољи било ког појединца или групе појединаца унутар организације. Издвајања за покриће трошкова рада организације могу да иду само до износа који је неопходан за ефикасан и успешан рад организације. Средства издвојена за социјалне, културне или образовне намене морају да буду заснована на правичним критеријумима.

Члан 243. (Основ за расподелу накнада) Овом нормом утврђена је обавеза организације да расподелу накнада спроводи на темељу доказа о коришћењу репертоара. Тај захтев је рефлексија потребе да расподела буде транспарентна и заснована на чињеницама и доказима. Уколико прецизних података о искоришћавању предмета заштите нема, онда је оправдано да се план расподеле заснује на проценама које произлазе из релевантних и проверљивих чињеница. Исто важи и у ситуацији када је прикупљање таквих доказа неоправдан финансијски терет за организацију. Чак и када се ради о ситуацији где нема прецизних показатеља колико се користи репертоар организације, чак и тада се расподела накнада мора повезати са неким мерљивим, објективним критеријумима.

Члан 244. (Расподела накнада у случају када носиоци права нису идентификовани) Овај члан посвећен је регулисању ситуације у којој организација, из објективних разлога, не може да идентификује или лоцира носиоца права којем је расподељен одређени износ прихода. Организација је дужна да та средства држи на засебном рачуну и да предузме прописане кораке у циљу идентификације и лоцирања носиоца права. Уколико спровођење прописаних мера остане без резултата, те ни по протеклу три године поменута средства остану неисплаћена, скупштина организације одлучује о њиховом коришћењу. Наиме, износ средстава који остаје нерасподељен у току једне расподеле достиже, неретко, вишемилионске износе. До сада је правни режим расподеле таквих средстава био препуштен вољи организација које су га распоређивале у складу са својим општим актима. Из тог разлога, постојала је и неконзистентност у њиховом раду и неуједначеност праксе. На овај начин уноси се много више реда у решавање тог питања. Овим је извршена транспозиција члана 13. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права и по први пут законом уређено ово важно питање.

Члан 245. Организација је дужна да сваком кориснику или другом лицу које има правни интерес, пружи обавештење о свом репертоару и о условима под којима остварује ауторско, односно сродна права.

Члан 246. (Обавеза организације да закључи уговор са корисником) Још један показатељ да организације имају јединствену улогу на тржишту те да „не смеју” тржишно да размишљају у обављању својих активности је и њихова обавеза да са сваким заинтересованим корисником ступе у уговорни однос под једнаким и равноправним условима ради давања права за коришћење репертоара који заступају. То је одступање од начела аутономије воље које је основни принцип уговорног права и који се, поред осталог, исказује у правној моћи према којој је свако слободан да одлучи да ли ће, или неће ступати у уговорне односе са другим лицима. Имајући у виду монополски карактер организација, те чињеницу да корисници никако другачије, осим кроз уговор са организацијом, не могу да прибаве права на искоришћавање стотина хиљада, па и милиона ауторских дела и предмета сродно правне заштите, овим чланом се организацијама намеће обавеза да у такав уговорни однос са корисницима ступе, како је речено, под једнаким и примереним условима. И тај захтев је веома важан јер организације немају право да кориснике третирају на начин који је дискриминаторан, већ се према свима морају поставити једнако. То наравно не значи апсолутну једнакост свих корисника, већ захтев да се у односу према корисницима организације поставе тако да у истим околностима, поступају увек на исти начин. Уговор који организације са корисницима закључују је по својој природи неискључивог карактера, што значи да ниједан корисник не стиче ексклузивно право искоришћавања репертоара организације. Организација практично може са неограниченим бројем корисника да ступа у уговорне односе.

Члан 247. (Закључење уговора између организације и корисника о коришћењу репертоара организације) Овај члан уређује однос између организације и корисника ауторског дела, односно предмета сродног права, у фази преговарања и закључења уговора о уступању права. Суштина је на обавези организације да заинтересованом кориснику

понуди закључење уговора на објективним и недискриминаторним основама, уз помоћ података које је корисник, на захтев организације, доставио. У случају да организација не жели да упути понуду, она је дужна да кориснику у писаном облику образложи своју одлуку.

Овом одредбом, поред споменутог, установљава се и један сасвим нов принцип у преговорима који се тиче стицања права на онлајн коришћење репертоара организација. У преговорима између корисника и организација очекује се извршен степен конзистентности и предвидивости када је реч о постављању уговорних услова. Другачије је међутим када се преговара о потпуно новом облику искоришћавања ауторских дела и предмета сродно правне заштите. Приликом уступања права на онлајн коришћење ауторских дела или предмета сродних права, организација нема обавезу да примењује исте услове које је раније већ уговорила са истим корисником. Ово правило ће важити само под условом да тај исти корисник пружа нову услугу онлајн коришћења исте врсте ауторских дела или предмета сродних права, у Европској унији, за време краће од три године. Овом одредбом успоставља се принцип који важи онда када уговорне стране дођу у ситуацију да се договарају о накнади за потпуно нове облике он лине коришћења ауторских дела. У таквим околностима, не може се од организације очекивати да пристане на раније договорене услове уговора који се такође тичу онлајн употребе њеног репертоара, ако је сада у прилици да договара потпуно нову врсту искоришћавања свог репертоара. „Степен новости” онлајн употребе је такође лимитиран – нова технологија не сме да буде старија од три године и уз то, потребно је да се примењује у земљама Европске уније. Овим је извршена транспозиција члана 16. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 248. (Обавеза закључења уговора са другим организацијама) Овим чланом се детаљније регулише однос између домаће и иностране организације које сарађују на основу уговора о тзв. реципрочној сарадњи. Битна новина јесте да домаћа организација не сме ни на који начин да дискриминише носиоце права иностране организације. То значи да домаћа организација не сме без сагласности иностране организације вршити било какве одбитке од прихода од права и прихода од инвестирања прихода од права, осим одбитка намењеног покрићу трошка сопственог рада. Такође, овим чланом по први пут је прописан рок у којем домаћа организација мора расподелити и платити иностраној организацији припадајући износ прихода, као и рок у којем домаћа организација мора носиоцима права расподелити и исплатити припадајући износ који је примила од иностране организације. Пробијање ових рокова допуштено је само из разлога који су такође прописани. Овим је извршена транспозиција чланова 14. и 15. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 249-250. (Обавеза размене информација са другим организацијама) У циљу повећања транспарентности пословања, организација је у обавези да другој (иностраној) организацији с којом сарађује, бар једном годишње учини доступним релевантне податке који су таксативно набројани у члану 247. Закона. Овим је извршена транспозиција члана 19. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права. Члан 248. Закона бави се питањем транспарентности рада организација. Слично као и у претходном члану, овом нормом се у циљу повећања транспарентности њеног рада организацији намеће обавеза да другој (иностраној) организацији с којом сарађује, али и сваком носиоцу права и сваком кориснику, на образложени захтев, учини доступним релевантне податке који су таксативно набројани. На овај начин извршена је транспозиција члана 20. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 251-252. (Обавеза корисника да прибави дозволу од организације за искоришћавање њеног репертоара и да организацијама доставља податке о искоришћавању предмета заштите) Овим чланом утврђене су обавезе корисника према организацији. Пре него што почне са искоришћавањем репертоара организације, корисник

је дужан да прибави дозволу за то. Врло важна обавеза на страни корисника је достављање података о искоришћавању предмета заштите који морају да буду достављени у одређеним роковима и у одговарајућој форми. Ова обавеза коју закон намеће корисницима је од суштинског значаја за успешан рад организације, будући да ти подаци представљају основ за расподелу накнада.

Члан 253. (Обавеза радиодифузне организације да води електронску евиденцију емитовања и реемитовања) Овим чланом утврђена је обавеза емитера да воде електронску евиденцију емитовања и реемитовања ауторских дела и предмета сродних права. Надзор над вођењем такве евиденције врши Републичка радиодифузна агенција, као поверени посао.

Члан 254. (Постављање података на интернет) Овим чланом се уређује обавеза организације да обавештава јавност о најважнијим чињеницама из домена свог рада. Досадашњим члановима уређена је транспарентност рада организација према њеним члановима и према корисницима, док овај члан прописује шта све организација и које све податке мора да достави широј јавности.

Члан 255. (Надлежност за вршење надзора) Овај члан уређује питање надзора над радом организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Пре свега, овим чланом је утврђен предмет надзора – то су послови које организација мора да обавља у складу са одредбама закона који уређује материју ауторског и сродних права и у складу са издатом дозволом. Будући да закон о ауторском и сродним правима упућује на примену других прописа када је реч о пословима организација за колективно остваривање ауторског и сродних права, то ће се надзор односити и на поштовање тих прописа. Примера ради, организације су удружења, те оне морају да се организују и раде у складу са одредбама закона који уређује правни режим удружења. Организације закључују различите уговоре, па ће се из тог разлога кроз надзор проверавати да ли су ти уговори закључени у складу са законом о ауторском и сродним правима, али и у складу са законом који уређује облигационе односе. Дакле, предмет надзора одређен је врло широко.

Када је реч о спровођењу надзора, он се обавља или непосредно, у просторијама организација, или кроз анализу извештаја и аката које организације достављају надлежном органу. Надлежни орган има право да присуствује седницама органа организације, као и право увида у пословне књиге и другу пословну документацију. Поред тога, надлежни орган има право да врши надзор и у просторијама организације, што је организација дужна да му омогући. Надлежни орган такође може да захтева од организације писани одговор у вези питања која се односе на делатност и пословање организације, као и достављање документације која се односи на њену делатност.

Члан 256. (Покретање поступка надзора) Поступак надзора над радом организације покреће се по службеној дужности.

Надзор над радом организација за колективно остваривање ауторског и сродних права има обележја заштите општег, јавног интереса. Делујући у оквиру својих надлежности, надзорни орган штити интересе бројних носилаца права, тачније читаве једне друштвене категорије у коју улазе креативни ствараоци из свих сфера стваралаштва, али и оних који су инвестирали у стваралаштво и који чине такозване креативне индустрије. Ту спадају композитори, писци, ликовни уметници, фотографи, филмски ствараоци, произвођачи фонограма, произвођачи видеограма, интерпретатори, итд. Друштво има јасан интерес да омогући својим креативним члановима да достојанствено живе од свог рада, а то често није могуће ако систем колективног остваривања њихових права не буде функционисао на законит и транспарентан начин. Стога је апсолутно оправдано да надлежан орган делује по службеној дужности увек када процени да је деловање организације такво да се њиме угрожава јавни интерес. Надлежни орган доноси одлуку о покретању поступка. Пре доношења такве одлуке, надлежни орган дужан је да провери да

ли су испуњени услови за његово покретање, да провери све релевантне чињенице и доказе. У том погледу, надлежни орган треба да узме у обзир све представке чланова организација, корисника, других организација, државних органа и свих других актера који имају оправдани интерес да се над радом организације спроведе надзор.

Када надзорни орган основано претпостави да организација не обавља своје послове у складу са издатом дозволом, општим актима организације или овим законом, закључком покреће поступак надзора и доставља га организацији. Организација мора, у складу са начелом саслушања странке, добити могућност да се изјасни о наводима надлежног органа.

Ако надлежни орган утврди да организација није радила против закона или против својих општих аката, или у нескладу са издатом дозволом, надлежан орган доноси решење о обустави поступка надзора над радом организације.

Члан 257. (Мере за отклањање неправилности) Овај члан уређује поступање надлежног органа када утврди да организација јесте кршила одредбе закона или својих општих аката. Надлежни орган доноси решење којим налаже отклањање утврђених неправилности. Решење надлежног органа може да буде изложено жалби Влади. Надлежни орган, поред донетог решења којим се налаже исправљање незаконитог рада организације, може да препоручи организацији да размотри покретање поступка за утврђивање одговорности чланова управног, надзорног одбора и директора у вези са чијим радом и делокругом послова, је дошло до неправилности у раду организације.

Члан 258. (Одузимање дозволе) Одузимање дозволе за рад организацији за колективно остваривање ауторског и сродних права најтежа је могућа санкција. Пракса из наше земље и из упоредног права показује да се она јако ретко изриче. Поремећаји у раду организација најчешће су последица деловања појединаца, најчешће оних који руководе организацијом, па се зато одузимање дозволе за рад показује као мера која уместо појединаца погађа све чланове организације, па и оне који ничим нису допринели њеном несолидном раду. С друге стране, у неки случајевима она се показује као једино могуће решење. Једна од великих предности предлога закона је то што овај предлог нуди извесну градацију у санкционисању рада организација, што тренутно није случај. Једина права санкција према важећем закону јесте одузимање дозволе организацији а то је неадекватна, превише ригидна мера у великом броју ситуација. Није свако кршење закона или општих аката од стране организација такво да би било потребно одузимати јој дозволу. То је решење којем надлежни орган треба да прибегне само када је претходно исцрпео све друге могућности и није постигао жељени ефекат. У том погледу закон каже да ће се дозвола одузети ако „организација теже или поновљено крши одредбе овог закона, одредбе статута и плана расподеле”. Теже кршење закона постојало би на пример када организација не расподељује средства својим члановима, без оправданог разлога. Други разлог за одузимање дозволе јесте непоступање организације по налозима надлежног органа, а при том ниједна друга мера се не појављује као делотворна. Ово је такође логично решење. Налози надлежног органа се издају да би се спроводили, да би организација из незаконитог прешла у законит рад. Ако налози надлежног органа остају без ефекта, ако их организација игнорише, онда је логично да надлежни орган прибегне најстрожој санкцији. И на крају, дозвола се мора одузети и онда када скупштина организације, без икаквог оправдања, не поступи по предлогу надлежног органа за сменом директора или управног одбора (погледати образложење члана 256).

Члан 259. (Достављање извештаја и друге документације надлежном органу у циљу вршења надзора) Овај члан прецизира које све документе организација мора да достави надлежном органу са циљем спровођења надзора. То су: годишњи извештај о пословању, годишњи обрачун накнада и извештај овлашћеног ревизора; споразуми између организације и репрезентативних удружења корисника; статут и његове измене, тарифе и њихове измене, план расподеле накнаде и његове измене, све друге опште акте и њихове

измене, уговоре са одговарајућим иностраним организацијама, судске и управне одлуке у којима је организација једна од страна.

Члан 260 – 261. (Годишњи извештај о пословању организације за колективно остваривање права и његови елементи) У року од девет месеци од завршетка финансијске године организација је дужна да на усвоји и на својој интернет страници без одлагања објави годишњи извештај о пословању. Овим је пренета одредба члана 22. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Овим чланом уређено је питање садржине годишњег извештаја о пословању. Закон говори о минимуму информација које извештаји морају да садрже, што не значи да организације не могу да доставе и детаљније податке о свом раду.

Члан 262. (Предмет ревизије) Овим чланом утврђено је шта је све предмет ревизије. То су: годишњи извештај о пословању, годишњи обрачун накнада, посебан извештај о средствима издвојеним за културне намене и за унапређење пензијског, здравственог или социјалног статуса чланова организације и књиговодство организације.

Новина у овом закону је то што ревизора мора да одабере скупштина. Један ревизор може узастопно да врши ревизију ограничени број пута, након чега организација мора да одабере новог ревизора. Ово решење ће допринети транспарентном раду организације. Такво решење је у складу и са одредбама Закона о ревизији који прописује да друштво за ревизију може да обавља ревизију највише 10 година узастопно код истог друштва од јавног интереса, осим ако посебним законом није другачије уређено.

У односу на важећи закон, овим чланом се намеће још једна обавеза на страни организације. Она је дужна да отклони неправилности у свом пословању које су утврђене од стране ревизора и изнете у извештају ревизора и о томе обавести надлежни орган. Ако организација то пропусти да уради, надлежни орган може да донесе решење којим налаже организацији да те неправилности отклони.

Члан 263-264. (Годишњи обрачун накнада и средства издвојена за социјалне, културне и образовне намене) Овај члан детаљно утврђује који све подаци улазе у састав годишњег обрачуна накнада.

Као посебно важан део годишњег извештаја о пословању организација за колективно остваривање ауторског и сродних права издваја се годишњи обрачун накнада. Закон детаљно уређује шта чини минимум информација које годишњи обрачун накнада мора да садржи. Годишњи обрачун накнада је извештај о извршеној расподели накнада који треба да пружи транспарентну слику члановима организације, као и свим другим заинтересованим субјектима о томе да ли је прикупљен новац расподељен у одговарајуће новчане фондове у складу са планом расподеле, колико је средстава прикупљено, колики су трошкови организације, колико је средстава опредељено за расподелу, колики је износ расподељених а неисплаћених накнада, образложење зашто евентуално расподела није извршена у законом предвиђеном року и тако даље.

Поред годишњег обрачуна накнада, као веома важан документ који ће организација морати да достави надлежном органу издваја се посебан извештај о средствима издвојеном за културне намене и за унапређење пензијског, здравственог или социјалног статуса чланова организације. Реч је по правилу о значајним новчаним средствима, а Закон предлаже обавезу организације да о том питању одлуку донесе скупштина организације. Такође, наведени извештај мораће да садржи образложење одлуке, што такође доприноси њеној транспарентности.

Члан 265. (Способност за уступање права за територију више земаља) Највећа новина у делу који уређује колективно остваривање ауторског и сродних права јесте увођење система у којем једна организација у Европској унији може уступати права на онлајн коришћење ауторских дела и предмета сродних права за територију више земаља Европског економског простора (мултитериторијално уступање права). За сада, та

могућност је ограничена на ауторска и сродна права која су неопходна за легално коришћење музике на интернету, како би се омогућило пружаоцима онлајн услуга да преко својих интернет платформи чине музику доступном публици у целом Европском економском простору, без прибављања права на то за територију сваке земље посебно. Овај члан представља транспозицију одредбе члана 24. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права и уређује услове које организација мора да испуњава да би могла да уступа права за територију више земаља. За потребе примене ових одредби у националном законодавству у ставу 1. овог члана дата је дефиниција онлајн коришћења музичких дела с обзиром да се ради о мулти-територијалном лиценцирању не само једног права аутора већ више права која су за потребе примене овог закона названа „онлајн коришћење музичких дела”. Под „онлајн коришћењем музичких дела” подразумевају се права аутора музичких дела на умножавање и јавно сопштавање чињењем дела доступним јавности жичним или бежичним путем, на начин који омогућава појединцу индивидуални приступ делу у време и са места које сам одабере, а која су потребна за пружање услуге на интернету.

Члан 266. (Прегледност информација о репертоару за територију више земаља) Ради прегледности стања на европском тржишту права на музичким делима, организација која уступа та права за територију више земаља има обавезу пружања благовремених и ажурираних информација заинтересованим субјектима (носиоцима права, другим организацијама и корисницима музике) о свом репертоару, на њихов захтев. Овај члан представља транспозицију члана 25. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 267. (Тачност података о репертоару за територију више земаља) Обавеза пружања ажурираних информација из претходног члана подразумева постојање механизма који обезбеђује да се уочене нетачне информације у кратком року исправе. Овим чланом се уређује систем комуницирања између организације, носилаца права, корисника и других организација у циљу провере и исправљања погрешних информација о репертоару организације. Тиме је извршена транспозиција члана 26. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права. Став 3. овог члана представља транспозицију члана.

Члан 268. (Тачно и благовремено извештавање и издавање рачуна) Организација која уступа права на музичким делима за територију више земаља има обавезу да прати да ли корисник поступа у складу с уговором, прикупља од њега информације о коришћеним музичким делима и наплаћује накнаду у складу са тарифом. Овај члан закона уређује начин електронског комуницирања између организације и корисника, као и формат рачуна (фактуре) који организација испоставља кориснику. Тиме је извршена транспозиција члана 27. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 269. (Тачно и благовремено плаћање носиоцима права) Овај члан уређује обавезу организације која уступа права за територију више земаља да врши благовремене и тачне исплате припадајуће накнаде носиоцима права. Та обавеза укључује и пружање носиоцу права одређених информација уз исплату, из којих се види на основу чега и како је обрачунат конкретан износ. Овим је извршена транспозиција члана 28. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 270. (Уговори о уступању права за територију више земаља, који се закључују између организација) У овом члану се полази од реалне ситуације да не могу све постојеће организације испунити услове да почну да уступају права на музичким делима за територију више земаља. Организација која те услове не испуњава, може уговором овластити другу организацију која је испунила услове, да у њено име и за њен рачун уступа овлашћења за територију више земаља. У том случају, битно је да такав уговор не може бити искључив, што значи да се не сме елиминисати могућност да још нека организација

која испуњава услове, буде ангажована за исти посао. То је у функцији јачања конкуренције међу организацијама на Европском економском простору. Овиме је извршена транспозиција члана 29. Директиве.

Члан 271. (Обавеза заступања друге организације ради уступања права за територију више земаља) Овим чланом је утврђена обавеза организације која уступа права за територију више земаља да на захтев друге организације која не испуњава услове за тај посао, закључи уговор о заступању. На основу таквог уговора, организација заступник прикључује свом репертоару и репертоар организације властодавца, и нуди га корисницима под истим условима под којима нуди и свој репертоар, а приход остварен од накнаде обрачунава и исплаћује организацији властодавцу по претходно одбијеним трошковима заступања. Овиме је извршена транспозиција члана 30 Директиве о КОП.

Члан 272. (Пристап уступању права за територију више земаља) Овим чланом се овлашћују носиоци права да повуку своја права из организације која у року од једне године од почетка примене система уступања права за територију више земаља није испунила услове да обавља тај посао, нити је закључила уговор о заступању с другом организацијом која те услове испуњава. Тим правима они могу надаље располагати према свом нахођењу. То представља транспозицију члана 31. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 273. Овим чланом се уводи изузетак од правила утврђених чл. 265. до 272. овог закона. Наиме, у случају када организација за колективно остваривање ауторског права која се бави уступањем права на онлајн коришћење музичких дела са свог репертоара за територију више земаља ступа у правне односе са радиодифузним организацијама а поводом јавног саопштавања и чињења доступним јавности радио и ТВ програма емитера путем интернета, тада се на ту организацију (организацију за колективно остваривање ауторског права која се бави уступањем права на онлајн коришћење музичких дела) неће примењивати одредбе чл. 265-272. овог Закона. Ово ограничење је уведено на основу члана 32 Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права јер се сматра да ће олакшати издавање дозвола радиодифузним организацијама за онлајн права на музичким делима у сврхе истовременог и одложеног интернетског преноса радио и ТВ емисија.

Члан 274. (Поступак приговора) Овим чланом се транспонује члан 33. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права. Он прописује обавезу организације да успостави поступке за рад по приговорима који могу доћи од носилаца права, корисника или других организација. Сваки приговор мора бити узет у поступак и на њега мора бити одговорено у писаном облику, а одбијање приговора мора бити образложено.

Члан 275. (Поступци алтернативног решавања спорова) Овим чланом прописана је могућност алтернативног решавања спорова између организације с једне и корисника, носиоца права или друге организације, с друге стране, у одређеним питањима која се тичу уступања права за онлајн коришћење музичких дела за територију више земаља. Конкретно, на основу ове одредбе тај тип спорова решавао би се путем арбитраже у постојећем националном систему. Тиме је транспонована одредба члана 34. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 276. (Заштита личних података) Евидентно је да у процесу колективног остваривања ауторског и сродних права долази до генерисања великог броја личних података. Овај члан прописује обавезу да се ти подаци третирају на начин који је прописан законом који уређује заштиту личних података. Тиме је извршено транспоноване одредбе члана 42. Директиве о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Члан 277-278. (Евиденција ауторских дела и предмета сродних права) У нашем правном систему ауторско право настаје чином стварања оригиналног ауторског дела. Није потребно водити никакав формални поступак заштите у циљу стицања ауторског права на неком делу или стицања неког сродног права. У циљу обезбеђења доказа о ауторском праву

на одређеном делу, Закон омогућава депоновање примерака ауторског дела или предмета сродног права на начин који прописује овај члан као и уредба која је уз Закон донета. У ставу 7. овог члана наглашено је да чин депоновања нема конститутивно дејство, то јест да се тим чином не ствара право. Такође, чин депоновања не утиче ни на трајање права интелектуалне својине прописано овим Законом. Кроз депоновање ауторских дела обезбеђује се међутим једна степеница више у погледу правне сигурности титулара јер се ствара правна, оборива претпоставка да је лице које је дело депоновало, такође и носилац права. То се у поступку пред судом може оспоравати, реч је како је предлагач нагласио, о оборивој претпоставци, али суд полази од претпоставке да је депонент уједно и носилац права. То се показује као јако корисно у случају необјављених дела. Када је реч о објављеним делима, у складу са Законом (члан 11. Закона), лице чије је име или псеудоним наведено на примерцима дела, сматра се за аутора, али такве претпоставке нема ако је реч о, примера ради, рукопису који још није „дат на штампу”. За уношење у евиденцију ауторских дела и предмета сродних права плаћа се прописана такса.

Члан 279. (Заштита ауторског и сродних права) Овим чланом је утврђено шта све представља повреду ауторског права. Ту спадају следеће: 1) неовлашћено вршење било које радње која је обухваћена искључивим правима носиоца ауторског или сродних права; 2) неплаћање накнаде прописане овим законом или уговором; 3) неизвршавање других обавеза према носиоцу ауторског или сродног права, прописаних овим законом.

Ауторско право је монополско, искључиво право, које титулару даје могућност да сваком трећем лицу забрани или дозволи искоришћавање његовог дела. Било која радња која задире у искључива права аутора, предузета без овлашћења аутора онда када је то овлашћење по закону потребно, представља повреду права. Аутор, примера ради, има искључиво право да умножава своје дело, да га ставља у промет, да га јавно саопштава итд. Ако неко друго лице, без дозволе аутора и мимо закона врши такве радње, оно чини повреду ауторског права. Треба увек имати у виду да се мора радити о *неовлашћеном* вршењу ауторовог искључивог права, јер некада такво овлашћење није потребно. На пример, у свим случајевима суспензије ауторског права где Закон суспендује нека од искључивих ауторових права, тада дозвола аутора за искоришћавање његовог дела није неопходна па се ни такве радње трећих лица не сматрају за повреду права.

Аутору припада право на накнаду за свако искоришћавање његовог дела, па се неплаћање такве накнаде сматра за повреду ауторског права, и то ауторског релативног права. Ово се односи, примера ради, на такозване законске облигације које имају корисници ауторских дела који масовно користе ауторска дела. Радио станица има обавезу да плати накнаду за емитовање музичких дела. Неплаћање такве накнаде, представља повреду ауторског права аутора тих дела.

Најзад, неизвршавање било које друге обавезе према аутору коју закон предвиђа, такође представља повреду ауторског права. На пример, обавеза достављања података о искоришћавању ауторских дела од стране корисника, представља такву обавезу.

Члан 280. Овај члан прописује која лица могу да поднесу тужбу због повреде ауторског и сродних права.

Члан 281. Овај члан уређује шта тужилац може тужбом да захтева. Тужбени захтеви се проширују на одузимање или искључење из промета предмета којима је извршена повреда, као и на забрану отуђења, одузимања или уништења, без накнаде, материјала и предмета који су претежно употребљени у производњи предмета којима је извршена повреда права. Ради се о мерама које у потпуности могу да остваре основни циљ због кога се тужба подноси. Такође, прецизира се да ће се ове мере спровести без било какве накнаде за лице за које се утврди да је повредило право.

Овај члан предвиђа могућност подизања тужбе против лица чије су услуге коришћене приликом повреде ауторског или сродних права - такозваног посредника. Од

њега се може захтевати забрана понављања оних радњи којима се ауторско или сродна права повређују, али и забрана свих других радњи које су сличне тим радњама, под претњом плаћања примереног новчаног износа тужиоцу.

У дигиталном окружењу, нарочито, трећа лица која врше радње повреде све више користе услуге посредника. У многим случајевима такви посредници су у најбољем положају да прекину радње повреде. Стога, не доводећи у питање било које друге расположиве санкције и правна средства, носиоци права требало би да имају могућност да траже издавање судског налога против посредника који у тој мрежи омогућава трећем лицу повреду заштићеног дела или другог предмета заштите.

Такође, интереси јединственог правног поретка налажу да се ускладе правила из Закона о ауторском и сродним правима (члана 280. став 1. тачка 3. Закона) и Закона о облигационим односима, која се односе на накнаду неимовинске штете због повреде ауторских моралних права. Наиме, услови који су прописани чланом 200. Закона о облигационим односима, не дозвољавају да повреда личних права, сама по себи, буде основ за накнаду нематеријалне штете. Такве повреде личних права морају да буду квалификоване претрпљеним страхом или физичким или душевним болом (тзв. субјективна штета). Иако би требало да се овакав режим претпоставља у случајевима повреде моралних права аутора³, недореченост одредбе Закона о ауторском и сродним правима омогућила је да се у пракси често игноришу услови из члана 200. Закона о облигационим односима⁴. То се чини с позивом на чињеницу да Закон о ауторском и сродним правима не упућује на изричит начин на примену општег режима нематеријалне штете у оваквим случајевима. Из тог разлога, предложена измена побољшаће положај аутора када је реч о накнади њихове нематеријалне штете.

Члан 282. Овај члан уређује питање накнаде штете због повреде ауторског права. Приликом одмеравања висине штете због повреде ауторског и сродних права, суд ће узети у обзир, ако је повреда права учињена намерно или крајњом непажњом, све околности конкретног случаја, као што су негативне економске последице које трпи оштећени, укључујући изгубљену добит, добит коју је штетник остварио повредом права, као и околности које немају економски карактер, као што је неимовинска штета.

Члан 283. Овај члан уређује једну специфичну ситуацију, случај када је име тужиоца наведено на примерку ауторског дела. У таквом случају, тужилац ће се сматрати за аутора дела док се супротно не докаже.

Члан 284. Овим чланом прецизира се да се повредом права сматра производња, увоз, стављање у промет, продаја, закуп, рекламирање у сврху продаје и закупа, поседовање у комерцијалне сврхе, уређаја, производа или компоненти или пружање услуга које су: промовисане, рекламиране или продаване са циљем заобилажења било које ефикасне технолошке мере, односно које имају делимичну комерцијалну употребу или сврху али које се користе и за заобилажење ефикасних технолошких мера, односно примарно дизајниране, произведене, прилагођене или приказане у циљу омогућавања или олакшавања заобилажења ефикасних технолошких мера.

Члан 285. Овим чланом прецизира се ко може да тражи уклањање технолошких мера на основу одредаба о ограничењима ауторског права. Ефикасна технолошка мера је одређени уређај, технологија, рачунарски програм и тако даље, који служи да спречи неовлашћено коришћење нечијег ауторског дела. На пример, алгоритам који спречава нелегално копирање музичког диска представља такву технолошку меру. Невлашћено уклањање технолошке мере представља повреду ауторског права. С друге стране, одређена

³ Ово је чак и уџбенички пример. Слободан Марковић, Душан Поповић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2013, 271.

⁴ Видети напомену под 2.

лица, на основу одредаба о ограничењима и изузетима од ауторског права, могу да користе туђа ауторска дела без дозволе аутора и без плаћања ауторско правне заштите. Због чињенице да су примерци одређених ауторских дела или предмета сродних права обезбеђени и да се због технолошких препрека не могу копирати, таква лица могу да дођу у ситуацију да фактички не могу да копирају туђе ауторско дело и поред тога што на то по закону имају право. На захтев таквог лица, лице које има право да тражи уклањање технолошке мере на основу одредаба Закона о ауторском и сродним правима, носилац ауторског права који је поставио технолошку меру дужан је да је уклони. Закон у том погледу предвиђа да је „носилац права који користи технолошке мере према одредбама закона дужан да лицима која на основу одредби овог закона о ограничењима ауторског права имају законити приступ примерку дела и предмету сродног права, на њихов захтев, у најкраћем могућем року, омогући да остваре садржајна ограничења права, изменом или отклањањем технолошких мера или на други начин”.

Члан 286. Овим чланом је предвиђено да ауторско право и право интерпретатора (као једино сродно право) не могу да буду предмет принудног извршења. Дакле, ако примера ради суд утврди да аутор није у уговорном року извршио своју обавезу, на пример није предао сценарио за филм, писање сценарија не може да буде предмет принудног извршења. Исто тако, ни глумац се не може судским путем натерати да глуми или певач да пева. Предмет принудног извршења могу да буду само одређена имовинска потраживања која аутори имају према трећим лицима а поводом економског искоришћавања њихових дела. Другим речима, само релативна ауторска права могу да буду предмет принудног извршења, али не и апсолутна права аутора. Исто важи и за права интерпретатора.

Члан 287. Овај члан предвиђа да државе чланице морају да осигурају да у одређеним случајевима привремене мере буду донете без саслушања туженика, посебно онда када би такво одлагање могло нанети штету тужиоцу. Институти привремених мера и мера обезбеђења доказа су од одлучујућег значаја за ефикасну заштиту ауторског права и других права интелектуалне својине, па се на овај начин отклања могућност настанка штете која може да буде проузрокована разним процесним разлозима, као што је, између осталог, и саслушање противне странке.

Привремене мере данас представљају једно од најефикаснијих оружја носилаца ауторског и сродних права у борби против оних који чине повреде њихових права. Овај члан Закона представља *Lex Specialis* у односу на одредбе Закона о извршењу и обезбеђењу, док се остале одредбе тог закона примењују на одговарајући начин. На сходну примену одредби закона који уређује извршење и обезбеђење експлицитно упућује члан 286. Закона. Одредбе члана 286. Закона су номотехнички сведене на облик који је довољно јасан и прати начин регулисања привремених мера у домаћем пропису који уређује принудно извршење и обезбеђење. Због изразито брзог развоја нових технологија, као и развоја технике, један од акцената модернизације ауторског и сродних права на међународном плану јесте доношење прописа који ће омогућити да се судски поступак заштите ауторског и сродних права одвија брзо, како би се обезбедила ефикасна заштита ових права. У Републици Србији је започета модернизација легислативе још Законом о ауторском и сродним правима из 1998. године када је по први пут, одредбама тог Закона, донекле иновиран судски грађански поступак специфичним мерама обезбеђења (привременим мерама и обезбеђењем доказа), права интелектуалне својине.

Члан 288-289. Овим чланом правно се уређује ситуација када је на основу решења суда одређена привремена мера пре покретања парничног или другог поступка. Лице чије је право повређено, мора да оправда одређивање привремене мере подношењем тужбе суду у року од 30 дана од дана доношења решења о одређивању привремене мере. Овај члан такође уређује и питање правних последица непокретања тужбе ради оправдања привремене мере, као и питање накнаде штете лицу против кога је привремена мера

неоправдано одређена. Овим чланом уређује се питање обезбеђења доказа који се не налазе у поседу странке која се на њих позива, већ неке друге странке. Суд у том случају може да наложи странци у чијем поседу се доказ налази достављање доказа, под условом да се тиме не наруши тајност података.

Члан 290. Значајно је нагласити да се овим чланом, поред осталог, обавезује суд да приликом обезбеђења доказа, обезбеди и тајност поверљивих информација. На захтев носиоца права који учини вероватним да је његово ауторско или сродно право повређено, односно да може доћи до повреде тог права или да постоји опасност од настанка неотклоњиве штете, као и да постоји оправдана бојазан да ће докази чије се обезбеђење предлаже бити уништени или да ће их касније бити немогуће прибавити, суд може одредити меру обезбеђења доказа, уз сходну примену и осталих одредби важећег закона о парничном поступку који уређује поступање суда у односу на институт обезбеђења доказа.

Члан 291. Овим чланом утврђује се да суд може да одреди обезбеђење доказа одмах по пријему предлога за обезбеђење доказа и без изјашњења противне странке, а нарочито ако постоји опасност да због одлагања предлагач претрпи ненадокнадиву штету, или ако постоји очигледн ризик да ће доказ бити уништен.

Члан 292. Овим чланом Закона утврђује се широк круг лица којима суд може да наложи доставу информација или документације. Информације о повреди ауторског права и сродних права суд може да тражи не само од лица које је извршило повреду права, већ и од трећих лица која су са тим лицем у пословном смислу повезана. Тако је прецизирано да се информације могу тражити од лица које поседује робу којом се повређује ауторско право или сродно право или од лица које пружа услуге којима се повређују та права. Примера ради, власник малопродајне радње са одевним артиклима набави мајице са ликом Микија Мауса од произвођача који није имао лиценцу компаније Дизни да користи лик Микија Мауса - власник малопродајне радње је дужан да пружи информације о лицу од кога је робу прибавио. Такође, предложеним новим ставом 3. прецизира се које су то информације чије достављање суд може да захтева од лица које је извршило повреду права. Наведене одредбе представљају стандард у модерним прописима о индустријској својини. Битно је да се истакне да сва лица којима суд може да наложи достављање информација у судском поступку у процесном смислу имају својство сведока. Стога треба имати у виду и одредбу члана 293. Закона која упућује на сходну примену одговарајућих одредби закона који уређује парнични поступак и закона којим се уређује поступак извршења и обезбеђења.

Члан 293. Овај члан предвиђа обавезу суда да сачува анонимност аутора ако се спор води поводом дела које је објављено као анонимно. Тачније, реч је о спору за утврђење права издавача, односно лица које је објавило дело чији аутор није познат, у смислу члана 15. овог закона. Члан 15. Закона уређује остваривање ауторског права на делу чији аутор није познат.

Члан 294-295. Члан 294. Закона прописује да се на поступак по тужби, предлогу за одређивање привремене мере и предлогу за обезбеђење доказа сходно примењују одговарајуће одредбе закона којима се уређује парнични поступак и закона којим се уређује поступак извршења и обезбеђења, док се на питања у вези са накнадом штете сходно примењују одговарајуће одредбе закона којима се уређују облигациони односи. Значај спорова из ове области је такав да не би требало да се решавају као спорови мале вредности. У текст важећег закона унета је и одредба према којој је „ревизија увек дозвољена у споровима због повреде ауторског и сродних права када се не односе на имовинско-правни захтев”. Потребно је направити разлику између спорова који се воде због повреде ауторског или сродних права и спорова који за предмет имају исплату одређеног потраживања по основу коришћења ауторског дела или предмета сродних права. У овом потоњем случају не би било оправдано увек дозволити ревизију пресуде, већ би право на ревизију зависило од вредности побијаног дела. Међутим, нужно је да ревизија буде дозвољена без обзира на

вредност спора у споровима који се односе на случајеве повреде ауторског и сродних права (заштита самог права).

Члан 295. Закона предвиђа да одредбе овог Закона о заштити рачунарских програма и заштити база података неће утицати на примену других прописа, као што су прописи који уређују заштиту патента, жига, дизајна, топографију полупроводничких производа, пословне тајне, као и нелојалну конкуренцију. Из наведеног следи да рачунарски програм, заштићен као ауторско дело, или база података, као предмет заштите сродног права, могу да буду заштићени и по основу Закона о заштити пословне тајне, јер се ради о различитим правима на истом предмету заштите. Такође, назив рачунарског програма или назив базе података могу да буду заштићени жигом и сл.

Члан 296-298. (Казнене одредбе) Овим се члановима утврђују санкције за повреде ауторског и сродних права које су у зависности од тежине кршења права разврстане у привредне преступе и прекршаје.

Члан 299. (Казнене одредбе које се односе на организације за колективно остваривање ауторског и сродних права) Први пут се у Закон уводи одредба која предвиђа низ санкција за организације за колективно остваривање ауторског и сродних права. До сада није било делотворног механизма да се утиче на рад организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Једина делотворна санкција била је одузимање дозволе за рад. Међутим, таква санкција није увек сразмерна кршењу закона од стране организација. Из досадашње праксе може се видети да постоје бројне, видљиве нијансе у несолидном поступању организација које захтевају исту такву градацију у казненој политици према тим институцијама. Није оправдано, примера ради, одузети дозволу организацији и потпуно разорити систем колективног остваривања ауторског или неког сродног права који је извор прихода за стотине па и хиљаде људи, ако организација на свом сајту не обавести своје чланове о њиховим правима. То је неопходно због транспарентности њеног рада и стварања предуслова да носиоци права заиста ефикасно и успешно штите своје интересе, али није разлог зашто би се организацији одузела дозвола. Таквих примера у пракси било је на стотине. Из тог разлога, овај члан предвиђа реалне, примерене санкције, за неправилно поступање организација.

Члан 300. (Прелазне одредбе) Аутор, интерпретатор, произвођач фонограма, произвођач аудиовизуелног дела, произвођач емисије, произвођач базе података и издавач чије је трајање права истекло до дана ступања на снагу овог закона не може тражити утврђивање права по овом закону. Став 2. уређује важно питање трајања уговора закључених између интерпретатора и произвођача фонограма о уступању права искоришћавања интерпретације снимљене на носач звука, а који су склопљени пре 1. новембра 2013. године. Ово питање је значајно због продужења рока трајања права интерпретатора и произвођача фонограма које се овим законом продужавају и чињенице да се то чини на основу директиве број 2011/77/EU. Одредба је у потпуности у складу са одредбама чл. 10а.1. и 10а.2. Директиве о року трајања заштите ауторског и сродних права.

Члан 301. Организације које су до ступања на снагу овог закона обављале своју делатност, наставиће то да чине и након ступања на снагу овог закона, с тим што имају обавезу да своје пословање ускладе са његовим одредбама у року од две године од дана његовог ступања на снагу. Наиме, организацијама се мора оставити примерен рок за усклађивање са одредбама овог закона.

Члан 302. Овај члан утврђује да ће до ступања на снагу нових тарифа које ће бити донете у поступку и на начин предвиђен овим законом важити тарифе које буду важиле у моменту ступања на снагу овог закона.

Такође, до ступања на снагу нове тарифе за остваривање права на накнаду за јавно саопштавање музичких дела, односно нове тарифе за остваривање права на накнаду за јавно саопштавање интерпретација и фонограма, накнаду за јавно саопштавање музичких дела

наплаћиваће организација која остварује права музичких стваралаца у износу од 50% од укупног износа накнаде утврђене тарифом која буде важила у моменту ступања на снагу овог закона, а накнаду за јавно саопштавање интерпретација и фонограма наплаћиваће организација из члана 154. став 1. овог закона, у износу од 50% од укупног износа накнаде утврђене тарифом која буде важила у тренутку ступања на снагу овог закона.

Када је реч о тарифи за правичну накнаду, до ступања на снагу тарифе за остаривање права на правичну накнаду која се доноси у поступку и на начин предвиђен овим законом, примењује се тарифа за остваривање права на посебну накнаду донета у складу са Законом о ауторском и сродним правима („Службени гласник Републике Србије”, бр. 104/09, 99/11, 119/12, 29/16 - одлука УС и 66/19), при чему организација за колективно остваривање музичких ауторских права наплаћује износ у висини од 45% за ауторска права, а организација у складу са уговором из члана 154. овог закона за сродна права део накнаде прописане тарифом у висини од 55%.

Члан 303. Овај члан утврђује какво ће бити дејство потврђивања Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине на примену овог закона.

Члан 304. Овај члан утврђује какво ће дејство на примену овог Закона имати пријем Републике Србије у Европску унију. Посебно је важно нагласити да ће се од момента пуноправног чланства наше земље у Европску унију, примењивати принцип регионалног исцрпљења ауторског права, насупрот националног исцрпљења које је сада на снази, као и да ће се одредбе о раду независног управљачког субјекта и одредбе којима се уређује уступање права на онлајн коришћење музичких дела за територију више земаља примењивати такође, тек од момента пуноправног чланства наше земље у Европску унију.

Члан 305. Овај члан утврђује да ће се подзаконски акти који морају да буду донети уз овај пропис донети најкасније у року од девет месеци од дана ступања на снагу овог Закона. До тада, примењиваће се важећи подзаконски акти.

Члан 306. Овај члан утврђује да даном ступања на снагу овог Закона, престаје да важи ранији закон.

Члан 307. Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

IV. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТАВА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЗАКОНА

За примену овог закона није потребно обезбедити средства у буџету Републике Србије.

V. АНАЛИЗА ЕФЕКТА ЗАКОНА

Кључна питања за анализу постојећег стања

1. Приказати постојеће стање у предметној области у складу са важећим регулаторним оквиром.

Важећи Закон о ауторском и сродним правима („Службени гласник РС”, бр. 104/09, 99/11, 119/12, 29/16 - одлука УС и 66/19) је солидна законодавна творевина са квалитетним решењима, која су се у пракси показала као делотворна. Ова област је у Републици Србији веома добро уређена кроз прописе. Република Србија је у овој области изразито активна, потписница је многих конвенција које уређују област ауторског и сродних права, па су се таква активност, стручност и познавање материје битно одразиле кроз националне прописе из области ауторског права. Такође, овај закон је у више наврата мењан и допуњаван да би се национално законодавство ускладило са законодавством Европске уније која је ову област уредила са чак десет директива. У извештају о напретку за 2021. годину, Европска комисија је оценила да „у области интелектуалне својине Србија има добар ниво припремљености”.

Када је важећи пропис донет очекивало се да ће то довести до ефикаснијег колективног остваривања ауторског и сродних права, да ће продужење трајања заштите имовинских права интерпретатора и произвођача фонограма довести до позитивних ефеката у економском смислу по интерпретаторе, да ће се увођењем новог права на накнаду од емитовања и реемитовања у корист глумца та друштвена група организовати у оквиру система колективног оставривања права, те да ће отпочети да колективно да остварује споменута права, као и да ће бити знатно побољшан економски положај глумца.

Горе набројана очекивања су и остварена, што може да се прати кроз следеће резултате: основана је и отпочела са радом нова организација за колективно остваривање права глумца (Глумачка организација Србије, ГОС, Београд), која је 2021. године добила дозволу да колективно остварује права утврђена важећим законом. Очекује се да ова организација ускоро објави и тарифу накнада на основу које ће наплаћивати накнаду за искоришћавање одређених права глумца али и осталих интерпретатора чије интерпретације су забележене на носачу звука и слике. Постојећа организација која остварује права музичких интерпретатора (организација ПИ), проширила је своју делатност и од 2022. године колективно остварује и право интерпретатора на годишњу додатну накнаду, што је резултат продужења рока заштите права интерпретатора са 50 на 70 година од дана настанка интерпретације, што је уведено управо последњим изменама важећег закона. Такође, имајући у виду укупне износе које су организације за колективно остваривање права наплатиле од корисника ауторских дела и предмета сродних права, а потом и расподелиле ауторима и носиоцима ауторског и сродних права, може да се закључи да су ти износи повећани у односу на 2020. годину, што је један од показатеља ефикасног колективног остваривања ауторског и сродних права.

2. Да ли су уочени проблеми у области и на кога се они односе? Представити узроке и последице проблема? Да ли постоје неки други разлози за доношење прописа у случају да није уочен проблем у области?

Важећи Закон до сада је више пута мењан и допуњаван (последњи пут у марту 2019. године), првенствено због усклађивања националног прописа са прописима Европске уније. Европска унија уређује правну област ауторског и сродних права веома детаљно, кроз велики број директива, којима често уноси и потпуно нова решења, прописује нова права и реформише до сада уређен ауторско-правни систем.

Разлог за доношење новог Закона нису проблеми које треба решавати, већ потреба да се домаћи пропис усклади са прописима Европске уније и то са Директивом ЕУ 2012/28 о одређеним дозвољеним коришћењима ауторских дела чији аутор није познат и Директивом ЕУ 2014/26 о колективном остваривању ауторског и сродних права и о уступању интернет права на музичким делима за више државних територија на унутрашњем тржишту. Реч је о две директиве чија имплементација захтева велики број нових нормативних решења и интервенција у више од половине чланова важећег Закона. Стога је одлучено да се приступи изради новог Закона о ауторском и сродним правима.

Кључна питања за утврђивање циљева

1. Који циљ се остварује доношењем прописа?

Циљеве који се остварују доношењем овог прописа јесу:

- 1) хармонизација националног законодавства из области ауторског и сродних права са европским законодавством;
- 2) унапређење спровођења ауторског и сродних права;

- 3) транспарентнији рад организација за колективно остваривање ауторског и сродних права, бољи надзор над њиховим радом, већи степен одговорност за кршење закона од стране колективних организација;
- 4) правна заштита „напуштених” ауторских дела;
- 5) детаљан правни режим ограничења ауторског права у корист слепих и слабовидних лица.

Остваривањем наведених циљева биће учињен значајан допринос у стварању друштвеног и економског окружења које ће погодovati креативном раду и стварању различитих ауторских дела из области књижевности, науке, музике и стваралаштва у целини. То ће омогућити стварање погодније климе за бржи економски раст Републике Србије.

2. Да ли је циљ који се остварује доношењем прописа усклађен са циљевима важећих докумената јавних политика и приоритетним циљевима Владе?

Циљеви који се остварује доношењем овог прописа усклађени су са циљевима из:

- 1) Акционог плана за спровођење програма Владе за период 2020-2022. године;
- 2) Стратегије развоја интелектуалне својине за период 2018-2022. године („Службени гласник Републике Србије”, број 78/18);
- 3) Националног програма за усвајање правних тековина Европске уније 2022-2025. године;
- 4) Стратегије Владе Републике Србије за унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године („Службени гласник Републике Србије”, број 44/20).

Кључна питања за идентификовање опција

1. Да ли је циљ могуће остварити применом „status quo” опције (одустајање од било какве интервенције)? Приказати последице примене „status quo” опције.

Опција „status quo” није применљива, с обзиром да хармонизација домаћих прописа са прописима ЕУ захтева ову активност.

2. Које су кључне промене које се прописом предлажу ради остварења циља?

Прописан је низ нових одредби које ће осигурати транспарентнији рад организација за колективно остваривање права, а додате су и одредбе које су до сада биле уређене једино општим актима организације (на пример гласачко право чланова организације, представљање чланова у скупштини организације и др.). Такође, новину представља и то што сада Закон јасно прописује и одређена обавезна права носилаца права према организацији, као на пример право на слободан избор организације, право аутора да некомерцијално искоришћава своја ауторска дела, односно, предмете сродних права и др. Закон прецизно утврђује и које све обавезе организација има према носиоцима права, а које према корисницима, што ће рад организација за колективно остваривање права учинити ефикаснијим и транспарентнијим, како према члановима тако и према корисницима.

Закон врло детаљно прописује поступак надзора над радом организација који се води пред надлежним државним органом (Заводом за интелектуалну својину). До сада то није био случај већ је поступак вођен сходном применом одредби Закона о општем управном поступку. Детаљније је уређен садржај извештаја који организације достављају Заводу за интелектуалну својину, као надзорном органу. Такви извештаји ће значајно допринети транспарентности рада организација и омогућити надлежном органу да врши квалитетан и ефикасан надзор. Закон детаљније уређује и питање одређивања тарифа накнада. И ово

питање је од великог значаја за успостављање ефикасног и делотворног система колективног остваривања ауторског и сродних права.

Посебна пажња посвећена је одредбама које уређују питање уступања интернет права на музичким делима за више државних територија. По угледу на Директиву ЕУ 2014/26 прописан је скуп посебних правила којима су утврђени услови под којима организације за колективно остваривање ауторског и сродних права могу да издају дозволе пружаоцима интернет услуга. Такви услови одговарају посебности интернет окружења и чињеници да се дозволе за коришћење издају за више државних територија.

Нарочита пажња је посвећена и одредбама којима се уређује питање искоришћавања такозваних „ауторских дела сирочића”, односно ауторских дела чији аутор није познат. По моделу који је прописан Директивом ЕУ 2012/28 о одређеним дозвољеним коришћењима ауторских дела чији аутор није познат уведено је ново ограничење ауторског права у корист јавних библиотека, образовних институција, музеја, архива, установа за чување филмске или звучне баштине и организација за радиодифузију које врше функцију јавног медијског сервиса. Овим ограничењем обезбеђено је да монополско право аутора на делу чији аутор није познат не представља препреку за дигитализацију таквог дела која се обавља у јавном интересу.

Предложеним одредбама уређен је поступак којим се омогућава приступ објављеним делима од стране лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале. Наиме, Законом о потврђивању Маракешког уговора за омогућавање приступа објављеним делима од стране лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале („Службени гласник РС-Међународни уговори”, број 1/20, у даљем тексту: Маракешки уговор) Република Србија се обавезала да ће путем ограничења ауторског права омогућити умножавање, стављање у промет и давање на послугу примерака ауторских дела у форматима који су прилагођени слепим и слабовидим лицима, као и преко граничну размену таквих примерака.

3. Која је међународна упоредна пракса у регулисању области?

Иако је потреба за доношењем новог Закона о ауторском и сродним правима проистекла из потребе за усклађивањем националног прописа са прописима ЕУ, односно директивама ЕУ, ипак је било места и да се поједина решења у Закону уреде или пак провери њихова делотворност, уз претходну анализу уобичајене међународне праксе. У томе нам је главни ослонац био документ Светске организације за интелектуалну својину - WIPO под називом Good Practice Toolkit for Collective Management Organizations, односно Приручник добре праксе за организације за колективно остваривање права (доступна на линку <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4561>).

Када је реч о имплементацији директиве ЕУ 2012/28 у земљама ЕУ, све земље ЕУ су ову директиву пренели у своје национално законодавство закључно с 2016. годином. То исто важи и за Директиву ЕУ 2014/26 о колективном остваривању ауторског и сродних права.

Кључна питања за анализу финансијских ефеката

1. Какве ће ефекте предложена решења прописа имати на јавне приходе и расходе?

Предложена решења неће се одразити на јавне приходе и расходе. Закон неће проузроковати нове материјалне и нематеријалне трошкове привреди, појединој грани, односно одређеној категорији привредних субјеката. Када је реч о користима, Закон ће допринети транспарентнијем раду организација за колективно остваривање ауторског и сродних права, ефикаснијем надзору над радом ових организација, омогућиће слепим и слабовидим лицима, као и другим лицима са инвалидитетом, приступ информацијама,

ауторским делима, комуникацијама и услугама намењених јавности и тиме унапредити њихов положај у друштву.

Кључна питања за анализу економских ефеката

1. Да ли се предложеним решењима прописа уводи нови, укида или мења постојећи административни поступак или административни захтев и која је његова сврха? Да ли предложена решења утичу на повећање или смањење административних трошкова и колико износи повећање или смањење административних трошкова које сноси привредни субјект?

Предложеним решењима у пропису нису уведени нови, нити укинута или измењени постојећи административни поступци.

2. Да ли се предложеним решењима прописа уводи нова, мења или укида постојећа обавеза која непосредно или посредно утиче на повећање или смањење трошкова производње и/или пружања услуга које сноси привредни субјект? Колико износи повећање или смањење ових трошкова? Која је сврха увођења нове, измена или укидања ове обавезе?

Предложеним решењима се не мењају се, не укидају, нити уводе нове обавезе које непосредно или посредно мењају процес производње и/или пружања услуге.

Кључна питања за анализу ефеката на друштво

Предложена решења не утичу на повећање или смањење административних трошкова које сnose грађани, нити се предложеним решењима прописа уводи нова или мења или укида постојећа финансијска обавеза за грађане. Такође, предложеним решењем прописа не утиче се на било који начин на цене роба и услуга и животни стандард становништва, нити предложена решења из прописа имају утицај на тржиште рада, запошљавање, услове за рад и синдикално удруживање.

1. Да ли предложена решења прописа утичу на доступност културних садржаја и очување културног наслеђа?

Предложена решења допринеће лакшем приступу особа са инвалидитетом информацијама, ауторским делима, као и различитим услугама све у циљу стварања једнаких могућности и унапређења положаја особа са инвалидитетом.

Члановима 65-67. Нацрт закона, уводи се суспензија ауторског права у интересу лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале. Република Србија се Маракешким уговором обавезала да ће предвидети суспензију или ограничења ауторског права да би се омогућило умножавање, стављање у промет и давање на послугу примерака ауторских дела у форматима који су прилагођени слепим и слабовидим лицима, као и да би се омогућила преко гранична размена таквих примерака. Наведеним одредбама се слепим и слабовидим лицима, као и установама које се баве образовањем и стручним оспособљавањем наведених лица, омогућава да могу да претварају објављена ауторска дела (књиге, часописе, нотне записе и други штампани материјал) у формате који су прилагођени слепим и слабовидим лицима, без потребе да траже сагласност од носилаца ауторског права. Циљ који треба да се постигне овим одредбама је да се слепим и слабовидим лицима побољша доступност књига, часописа, новина и других публикација да би њима могли да се користе у истој мери у којој то могу лица без потешкоћа или инвалидности.

Горе наведеним решењем из Нацрта закона испуњава се и један од општих циљева утврђен Стратегијом Владе Републике Србије за унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године,

Предложена решења ће утицати и на очување културне баштине наше земље.

Чланом 69. Нацрта закона уведено је ново ограничење ауторског права у корист јавних библиотека, образовних институција, музеја, архива, установа за чување филмске или звучне баштине и организација за радиодифузију које врше функцију јавног медијског сервиса. Овим ограничењем обезбеђено је да ауторско право на делу чији аутор није познат, не представља препреку за дигитализацију таквог дела која се обавља у јавном интересу. Дигитализација ауторских дела (књига, новина, часописа, кинематографских и других аудиовизуелних дела и сл.) подразумева обавезу прибављања дозволе аутора дела на умножавање дела и на чињење дела доступним јавности на начин да му појединац може приступити са места и у време које сам одабере. У случају да носилац ауторског права на одређеном делу није познат, или да се не може пронаћи, дигитализација таквог дела без његовог овлашћења представљала би повреду ауторског права. Да се дигитализацијом културне баштине не би починиле бројне повреде ауторског права, овим чланом се креира посебан правни статус за дела чији носиоци права нису познати. Под детаљно прописаним условима који подразумевају пажљиву претрагу, безуспешан покушај идентификације и лоцирања носиоца права на ауторском делу, дозвољено је лицима у чију корист се уводи наведено ограничење права да без прибављања овлашћења и без плаћања накнаде изврше дигитализацију тог дела у јавном интересу.

Кључна питања за анализу управљачких ефеката

1. Које активности је потребно спровести и у којим роковима како би се омогућила примена прописа? Који органи јавне управе, односно организационе јединице органа јавне управе су одговорни за спровођење ових активности?

Подзаконски прописи за извршење овог закона биће донети у року од девет месеци од дана ступања на снагу овог закона. У том року Влада треба да донесе нову Уредбу о условима које треба да испуњавају примерци дела и предмета сродних права који се депонују и садржају евиденције депонованих предмета заштите.

2. Одредити капацитете органа јавне управе које је потребно ангажовати за примену прописа. Да ли надлежни органи располажу овим капацитетима?

За послове издавања и обнове дозволе за рад организација за колективно остваривање ауторског и сродних права, давања сагласности на предлог тарифа накнада, надзор над радом ових организација, као и послове у вези са поступком депоновања ауторских дела, надлежан је Завод за интелектуалну својину, а наведене послове у Заводу обавља Одсек за ауторско и сродна права који има четири запослена. Запослени располажу техничким капацитетима и знањем да ефикасно обављају послове из домена ауторског и сродних права. Завод за интелектуалну својину ће настојати да у наредном периоду добије од Владе сагласност за нова запошљавања, а један или двоје радника били би запослени у Одсеку за ауторско право. Предлогом нове систематизацијом радних места у Заводу за интелектуалну својину, планирано је формирање нове Групе за спровођење права интелектуалне својине која би се, поред осталог, бавила и питањима заштите ауторског права, борбе против пиратерије, сарадњом са органима за спровођење права интелектуалне својине, као што су Управа царина, Тржишна инспекција, Министарству унутрашњих послова итд.

3. Да ли и на који начин предложена решења прописа утичу на ефикасност, одговорност и транспарентност рада органа јавне управе надлежних за примену прописа?

Предложене измене унапредиће ефикасност рада Завода за интелектуалну својину, пре свега у домену надзора над радом организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Суштински је важно да Завод има правне механизме да утиче на рад тих

удружења те да омогући да њихов рад буде законит и транспарентан. Према тренутно важећем закону, Завод има врло мало могућности да то учини и практично једина санкција која му стоји на располагању је да организацији одузме дозволу за рад. Таква санкција је радикална и треба је изрицати само у најекстремнијим ситуацијама. Предложеним изменама предвиђа се низ санкција које су слојевите и које одговарају тежини извршеног прекршаја, где пре свега мислимо на новчане казне које ће се организацијама изрицати уколико не буду поштовале закон или своје опште акте. То су измене које рад Завода чине ефикаснијим.

Информације о спроведеним консултацијама

1. Да ли су приликом израде прописа спроведене консултације? **ДА** **НЕ**

2. Које циљне групе и заинтересоване стране је потребно укључити у процес консултација (на основу спроведене анализе циљних група и заинтересованих страна)?

Све оне које су и биле укључене у процес консултација и израде Нацрта закона о чему више детаља дајемо доле ниже.

3. Наведите циљне групе и заинтересоване стране које су учествовале у консултацијама.

Заинтересоване стране које су учествовале у изради Нацрта закона су представници многобројних друштвених група чије интересе штити овај закон или пак на чије интересе утичу решења из овог закона. У најгрубљој подели две су циљне групе: носиоци ауторског и сродних права и корисници ауторског и сродних права. Наиме, у раду Радне групе за припрему текста Нацрта закона о ауторском и сродним правима поред представника Министарства привреде и Завода за интелектуалну својину учествовали су и представници Министарства правде, Привредне коморе Србије, Иницијативе дигитална Србија, представници организација за колективно остваривање ауторских и сродних права (Сокој, ОФПС, ПИ) који су заступали интересе аутора музике, музичких продуцената, интерпретатора, затим представници Народне библиотеке Србије и поједини адвокати. У току рада на Нацрту закона, Радна група је обавила консултације и са представницима Организације аутора фотографије-ОФА и адвокатом који заступа интересе аутора филмских дела. Више о овој теми биће предочено у анализи ефеката прописа, након спроведене јавне расправе.

4. Да ли је приликом израде прописа, остварена комуникација са представницима микро, малих и средњих привредних субјеката из регулисане области, угроженим друштвеним групама и представницима удружења које се баве родном равноправношћу?

Више о овој теми биће предочено у анализи ефеката прописа, након спроведене јавне расправе.

5. Да ли су релевантне информације о свим фазама спроведених консултација, коришћеним техникама и јавној расправи, објављене на порталу е-Консултације и када?

6. Наведите примедбе, сугестије и коментаре на текст прописа, достављене у току консултација које су усвојене.

Више о овој теми биће предочено у анализи ефеката прописа, након спроведене јавне расправе.

7. Наведите примедбе, сугестије и коментаре на текст прописа, достављене у току консултација које нису усвојене, при чему је потребно објаснити разлоге за њихово неприхватање.

Више о овој теми биће предочено у анализи ефеката прописа, након спроведене јавне расправе.